

سالی هه شته م
كانونی دووهمی ۲۰۱۶

له پێناو گه‌لێکی
خاوێن پرێارد
منتدی اِقرأ الثقافی
www.iqra.ahlamontada.com

91

به‌کهمین گۆفاری کارگێری و گه‌شمپێدانی
مروێس له کوردستاندا

مانگانه‌یه‌کی تایبه‌ته به کارگێری و گه‌شه‌پێدانی مروێس

سائیکی نوێ، باخچه‌یه‌کی نوێ بۆ خه‌وێ و ئاواته‌کانمان
پێگه‌ی به‌رده‌مت پرووناک بکه‌ره‌وه!
متمانە به‌ ئۆبۆون

بی تو

ئایا تو سه‌ر کرده‌یت،
یان شویتکه‌ و توو؟

زیوانی ولاتہ کہم، نہك گہنمی بیگانہ!

No:

91

كانونى دووهمى
2016

بەرپۆڭەبەرک نووسین

بەرزان ئەبوبەکر

دەستەک نووسەرەن

ئەسکەندەر رەحیم

بیگەرد فارس

زاهیر زانا

گولان حەمەئەمین

محەممەد میڤرگەیی

محەممەد هاشم

وەهاب حەسیب

یەحیا محەممەد

خاوەنى ئیمتياز

ئەندازیار:

مەسعوود تاهیر پۆڭبەیانى

سەر نووسەر

د. عادل محەممەد شىخانى

sarnosar@yahoo.com

راویژکارى یاسایى

پاریزەر: ئازاد محیدین

بەشى ھونەرک و دیزاین

جمال دەرویش

پشتیوان عبدالرحمن

ناونیشانی گۆشار

سلیمانی: شەقامی سالم -

تەلاری جەمالی حاجی عەلى- ئەلۆمى چوارەم- نزیك پردى خەسرەو خال

۰۷۴۸۰۱۱۳۷۸۷ - ۰۷۷۰۲۱۷۸۶۸۲

هەولێر: ۰۷۵۰۴۴۶۳۲۳۰ - ۰۷۵۰۵۲۵۳۰۳۵

تایپ

کەلسوم جەلال

bryarmagazine

bryarmagazin@gmail.com

نرخ: 2500 دینار

دابه شکردين: پەیک / 07708649210

چاپ: پیرەمیرد

!رررر

مانگانه‌یه‌کی تایبته به کارگیری و گه‌شه‌پیدانی مریی

سائی هه‌شته‌م - ژماره 91 - کانونی دووهم 2016

کارگیری و بازارپسازي

سالىكى نوي،

باخچه يەكى نوي بۇ خەونو ئاواتە كانمان

لاى ئەوان جەزىن وخۇشى ناھەنگە!

ئاوان راناوستىن لە كارگردن؛ چونكە باشترين كاتى ئەمىرۇ،

لاى ئەوان ئىستايە! بەلخ ھەر ئىستاي!

ئەوان باوەرپان وایە، كە سەرکەوتىن گەشتىن بە ئامانچ،
بە چەلەپەزىزان نايەت، دەپت ھەولى بۇ بدەيت، سەرھەتای سالى
نوي، بە ئاواتەخووزم و ھىوادارم و خۆزگە دەخووزم دەست پى
ناكەن! بەلگو بە برپار دەست پى دەكەن، برپار؛ چونكە ھەموو
دەسكەوتەكان؛ گەورە بى، يان بچووك، سەرھەت بە برپار دەست
پى دەكات!!

كەواتە: سەرھەتای سالى نوي، لەگەل ئەو كەسانەدا
دامەنىشە، كە برپارى ناھەنگىرانيان داو، بەلگو لەگەل ئەو
كەسانەدا كۆرپەندى بکە، كە دەتوانن باشترين شتى نىو
ناخت بدۆزىنەو، ئەوانەى ھاوخەونو ھاوانامانجى تۆن، ئەوانە
باشترين ھاوپىتن!

دەى نازىزم، ھەلەكان بقۆزەرو، كاتەكان بەفیرۆ مەدە،
چاودىرى كات مەكە، ھىندە گورجوگۆل و چالاک بە، كات فریات
نەكەوئىت! تەمەنت زۆر لە رۆزەكانى ژيانى درىژترين، با ھەموو
چرکەيەكى ژيانى نوي بىت، نەك تەنھا سالى يەك رۆژ!!

بۇ مەرفە خاودن ئامانچو ھىواو خەونە گەوردەكان، ھەموو

ساتىكى نوي، ھەلىكى نويە!

دەى تىپەربوونى سالىك لە تەمەن، بە دلىكى شادمانو
بەتەواو دلىنایىو سوپاسگوزارىيەو، ئاورىك بۇ سالى راپوردو
دەدەنەو دلىخوش بەوئى كە لە سالى راپوردو كۆمەلىك كارى
جوانو بەسووديان ئەنجام داو!
توانىويانە لە پاداشتى تەمەندا، كۆمەلىك يادگارىى جوان
تۆمار بکەن..

لە گولزارى تەمەندا، چەندىن گولەباخى جوان برۆپىن و دەھا
دىمەنىك بە ژيان بىخەش، كە خودى خۆيان، پىش كەسانى دى
مەستى بۆن بەرامى بىو زىتر ژيانى خۆيان خوش بوئىت!
ھاوكان بە جۆشوخروشىو ھەزو ئارموزوويەكى بىسنوورەو
رودو سالى نوي ھەنگاو دەنىو ئومىدەوارن، ئەمسال زۆر لە
سالى راپوردو بەبەرەگەتتر بىت.

ئەوان بۇ بەھەدەردان بەسەرچوونى تەمەن ناھەنگ ناگىرن!
ئەوان ناھەنگ بۇ كارە گەوردەكانو خەمەتە ناوازەكانيان دەگىرن!
ھەموو ئەو ساتانەى كە بە كارى بەسوودو جىبەجىكرەنى
بەرنامەو ئامانچو گەشتىن بە خەونەكانەو بەسەريان برودو،

كارگېڭىرى بە گوفتار

ئەو كەسەي بە مەندالى ئە شوئىنىك دانە ئىشىت، كە
خەزى ئىنى نىيە، بە گەورەيى ئە شوئىنىك دانە ئىشىت، كە
خەزى ئىيەتى!

ئىبن مەسعود

ئەو كەسە ژىرو ھۆشمەندە، كە ژيانى پىر دەكات ئە كارى چاكە؛
چونكە ئەو گەشتوۋە، كە ژيان زۆر ئەو كورتتە. بە كارى خراپە
پىرى بىكەتەۋە.

تۇفلىق خەكىم

ئەو كەسەي شەرم ئە خەلكى دەكاتو شەرم ئە خۆى ناكات،
ھىچ رېزىكى خۆى لانىيە.

سەئالىبى

پەند ئەو كەسانە ۋەرگەرە كە ئەپىش تۇدا ھاتوون ۋۆشتوون،
مەبە بە پەند بۇ ئەو كەسانەي كە ئەدۋاي تۋۋە دىن.
ئەرسۇ

كارو كاسىبى ناردۋاۋ خەرام، ئە كۆتايىدا يەكسانە بە دۇرانو
خەسارەتمەندى.

ھەزرىس

خولياكانت، جيهانى تۆ درووست ده كەن!

لەم چىرۆكەوۋە فىردەبىن:

- ۱- گرنگى مرۇف، لە خولياو گرنگى پىدانەكانىدايە، گرنگى بە جى دەدەيت؛ تۆ ئەودەيت!
- ۲- خولياو ئامانچو ئاۋات جىيە، ئەو سىنورى ژيانو بىزوتنەوۋە ھەلدىنى تۆيە!
- ۳- ئەو كاتە شىك دەبىتە خوليات؛ دەتوانىت لە ھەموو بارودۇخىكىدا سەرنجى بدەيتىۋ كارى بۇ بىكەيتو پىيى بگەيت!
- ۴- دىكرىت مرۇف زۆر گەورە بىت، كاتىك خولياكانى گەورەن، بەپىچەۋانەشەۋە؛ دىكرىت زۆر بىچوك بىت، كاتىك خولياكانى زۆر بىچوكىن.
- ۵- خولياكانت ئەو بازىيەيە، كە تىيدا دەخولىيەتەۋە كاتو پارەۋوزە تۈۋانكانتى تىدا سەرف دىكەيت، جا بزانە ئەو بازىيەيە تۆ ھەلت بىزاردوۋە، جىيەۋ چۆنە!!
- ۶- پىۋىستە ئەۋمىش بىزانىت، كە ئامانچت ھەرجىيەك بىت، گەر نەيكەي بە خوليا، ھەرگىز تىيدا سەركەۋىتى گەورە بەدەست ناھىنىت.

دەگىر نەۋە؛ كابرايەك لە نىشتەجىيى دارستانەكان بوو، سەردانى ھاورپىيەكى دىكات، لە يەككىك لە شارە جەنجالو ئالۇزەكاندا، ئەو كاتەي پىكەۋە بە يەككىك لە شەقامە قەرىبالغەكاندا گوزەريان دەكرد، ھاورپىيى دارستانى، بە ھاورپىيى شارى گوت؛
مەن لەم ژاۋەۋامدا، ھەست بە زىكەزىكى مىروۋەكان دىكەم!
ھاورپىيەكەي بە سەرسۈرمانەۋە گوتى؛ چۆن دەتۈانى لەم شوپنە پى لە ھەراۋ دەنگەدەنگەدا، گوتى لە دەنگيان بىت؟!
دووبارە گوتى؛ مەن گوتىم لە دەنگيانەۋە ئىستاش بۇ راستى قىسەكەم، شىككىت نىشان دەدەم، پاشان جەند سىكەيەكى كانزايى لە گىرھانى دەرھىناۋ فرپى دايە سەر زەۋى، ھاۋكات كۆمەللىكى زۆر لە پىۋارەن، ئاۋرپان دايەۋە؛ تا سىكەكان بىيىن!
لەو كاتەدا كابرايى دارستانى، بە ھاورپىيەكەي گوت؛ خەللى تەنھا سەرنج دەدەنە ئەۋ دەنگانەي، كە لەگەل خولياو گرنگىدانى خۇياندا دەگۈنجىت!
ئەمانە گرنگى بە پارە دەدەن، ھەر بۇيە تۈۋانىيان لەم ژاۋەۋامدا ئاگادارى دەنگى سىكەكان بىن، مەنىش خوليام دەنگى دارودرەختو مىروۋى زىانەخشە، ھەر بۇيە دەنگى مىروۋەكان، سەرنجىيان پاكىشام!

تەنھا

بۇ

سەر كىردەكان

ناتوانىن ھېچ گەلنىڭدا بىدەين، ئا ئەو كاتەي داھاتووى

ناپلىيۇن بۇناپەرت

پەندىكى رووسى

وليام بېين

جون ماكسويل

دەبىيىن، سەرۆك بازىرگانى ھىوايە!

مەرەكان بەبى شوان، ناتوانن مىگەل درووست بگەن! واتە خەلگى بەبى سەرگىردە،

ناتوانن شۇرش درووست بگەن! ئەگەر ناتوانى سەرگىردايەتتى خۆت بگەيت، ھەوئ مەدە سەرگىردايەتتى گەسانى دى بگەيت.

يەكەم ھەنگاوى سەرگىردە، بىرىتتە ئە خىزمەتگىردن!

فەرمانرەواو دەولەتى ستەمكار، بەردەوام نابىت!

عەبدۇرەھمان كەواكىبى

هەوینو ھىماى دەستە، يان گىانى پىكەومىى بېارزە

ورەو ھەوینو ھىماى پىكەومىوون بۇ ھەر كۆمەلىك، دوو توخمى بەبايەخن؛ چونكە خەلگى بە دەست كارگردنىكەو، كە لە پىناو بەدېھىنانى ئامانجە دوورەكان، يان گشتىيەكاندايە، تالىو سوپىرى زۆر دەچىزن. وەكو: زۆرگردنى قازانچو چاكتىرگردنى كار، ئەمەش بەتايبەتى لە كاتىكدايە، كە راستەوخۇ، ئەنجامى كارمەكانيان دەست ناكەووت. ھەر لەبەرئەوئەشە، كىردوكۆششىكى گەورەتر، لە بەدېھىنانى دەستكەوتە تاكەكەسىيە پەواو خىراكاندا بەخەرج دەمدن. بۇ نەموونە: پاداشو شاباشو پىزو سوپاس، يان تەنانەت كارگردن لەگەل دەستكەشە، بۇ ھىنانەكايەى چەند دەستكەووتىكە، كە بەدېھىنانىيان بە تافى تەنبا، سەختەو نالەبار.

بەراستى بايەخى ھەوینو ھىماى دەستە، يان گىانى پىكەومىى، لىرەدا خۇى ھەشارداو. بى دوودلى كارگردن لەگەل كۆمەلدا چىزبەخشە، مايەى ئاسوودەمىيە، بەربەستى نىوان مەوۇو بىزارىيە. بۇئەوئەى ئەم ھەوینو گىانى بەدەمىيەكەومىوونە گەشەبكات، بىووستى بە ھىزوھۇشىكى بەھىزوپىزو بەتەنگەوومىوونىكى زۆرەوئەند ھەمە، ئەم بەتەنگەوومىوونو بايەخدانەش، لە سەرنجدانىكى ئەرىنىو خوازراودا، لەبارەى نووسىنگەى كارمەندىك، لە سوپاسو پىزانىنىكدا كە ھەلى بواسىت بە تابلىزى راگەيانەنەو، لە ھىنانى رىزىك چا لەبەر بەدېھىنانى دەستكەووتىك، يان بەخىرەھىنانى كەسىكدا، خۇى دەبىنىتەو. چا ئەگەر بە ھاوشىوئەى ئەم چاگەزىيە مەوۇيە سادانە، دەستىشخەرىت كىردو پچەت شكاند؛ ئەوا تۆ، ھاوكارىو سەركەووتووى زۆرتر دەچىتەو.

چى دەزانىت ھىرى كارمەندەكانتى بەكە

بەرپۆتەبەرى سەركەووتو، كاتىكى درىژ لە ھىرگردنى كارمەندەكانىدا بەسەر دەبات، گەرچى لە سەرەتادا وا دەردەكەووت، ھاپىلوونى بە

بايەخى راھىنانو مەشقىردنى كارمەندەكان دزوارە؛ لەبەرئەوئەى بەخىرايى ئەنجامەكانى بەرچاوا ناكەون.

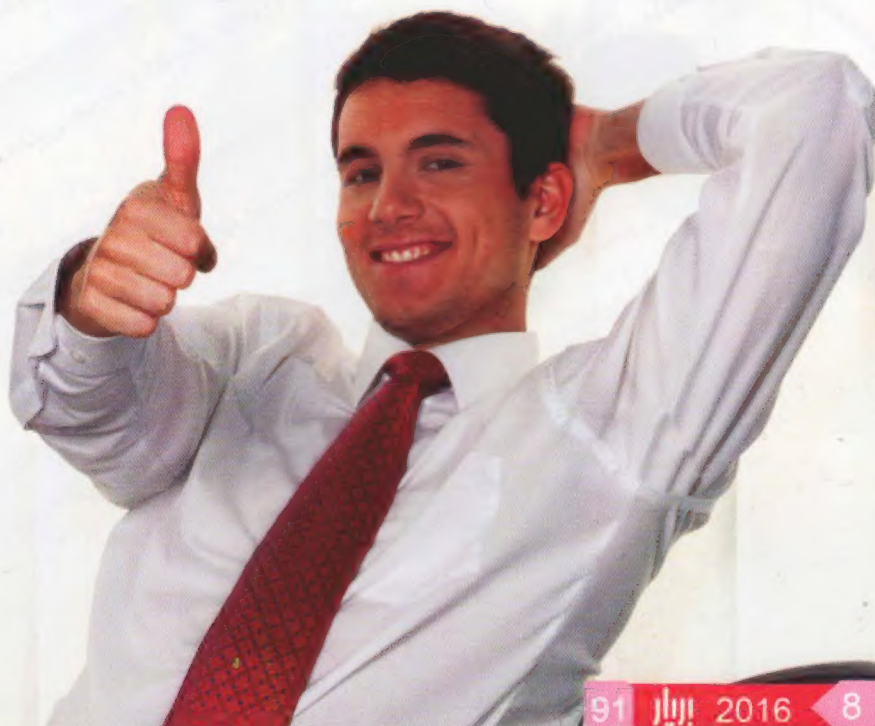
ئەنجامدانى كارمەكان لەلايەن خۇدى بەرپۆتەبەرەو، يەكەمجار وا دېتە بەر چاوا، لەچاوا ھىرگردنى كارمەندىك، تا ئەنجامى بەدات، ئاسانتر بىت، بەلام لەجىتى ئەوئەى تەنبا چارىك كارمەندىك ھىر بىكاتو بېرىتەو، دواتر دەبىت ھەمان كار، ھەزار چارو ھەزار بار بەنەنجام بەگەيمەنىت.

بەرپۆتەبەرى سەركەووتو، كاتىكى زۆر بۇ گەشەپىدانى كارمەندەكانى تەرخان دەكات. بەجۆرىك كە زۆرىيەى شارەزايەكانى دەگوازىتەو بەوئەى؛ ھەتا لە پەرەپىدانى تەوانا بەھەرەكانىيان، ھەرەوھا لە پەلەبەرزگردنەوئەياندا، يارمەتەيان بەدات.

بىگومان كارمەندەكان، خۇشەيان لە گەشەو پەرسەندىن دىتو ھەز دەكەن خۇيان وھا بىبىنەو، كە ھەموو پۆزىك، شتىكى نوئى ھىر دەبن، بە ھەمان شىووش چاوا بۇ پەلەبەرزگردنەو دەگىرن.

وەك بەرپۆتەبەرىك، ھىرگردنى كارمەندەكانت، يەكەكە لە ئەركەكانى سەرشانت. بەلام گەر لەترسى ئەوئەى يەكەكان تىت بېرىنىتو سەرتەر بچىتو ھەرەشە لە ئاينەدى پىشەپىت بكات، يان ئەبادا ھىر بىنو بۇ كۆمەپانايەكى دى بگۆزەنەو، پشگۆت خسترو وەلاتنان؛ ئەوا لىت روون بىت، چارەو دەرتانىكت نىيەو ھەر لەدەستەيان دەدەيت.

دەبىت لىرەدا ئەووت لە بىروھۇشدا بىت؛ ئەو بەرپۆتەبەرەى جىنشىنىك كە شاپستەو پىووستە بۇ خۇى را دەھىنىتو بارى دەھىنىت، دەبىت بە بەھىزترىن پالىوراو بۇ پەلەبەرزگردنەو؛ لەبەرئەوئەى كەسىك دەھىنىتەو، لە پاش چوونى، جىگەكەى بگىرتەو.

کاری کەم و ئەنجامی مەزن

٥٠ ئامۆژگاری

بۆ دەستکەوتی گەوره..

بە دەست بھێنە؛ چونکە رۆشنکەر مەودای پێگایە، بە دوورت دەگرت
لە تاوان و تیکەڵ و پیکەڵکردن و نەزانی، کاتی گەشتن بەرپێگە
خۆشەختی و سەرکەوتن کەم دەکاتەو.

١٨- کەمی بەردەوام.

خۆشەویست (سەلامی خۆی لایبێت) دەفەر مۆیت؛ ((کەمی
بەردەوام، لە زۆری پچرپچر بایستەر))، دۆپە ئاوی بەردەوام
لە سەر بەردێک، کاریگەری زۆرتر لە ئاویکی بەخۆر، چرکە
چرکی کاتژمێر زۆر ناخۆشتر لە زەنگی مۆبایل، ئەودە بەرد
دەشکێنێت، چەندین جار لای دەداتو لە لێدانیکدا دەشکێنێت،
ئەو تەنھا لێدانە بەردەکە نەشکێت، بە لای لێدانە یەک لەدوای
یەکەکان شکاند، کارە بچووک و بەردەوامەکان بە گەرن و مەزگەر؛
چونکە باشتەین بەرھەم دەبەخشن.

١٩- نەخێر.

لە پێگە چالاکەکانی تەواوکردنی کار، بریتیە لە تەواوکردنی
ئەو کارە کە بە دەستەوێ، لە جیاتی وەرگرتنی کاری نوێ، هەوڵ
بە ئەو کارە تەواو بکەیت، کە بپاریت دابوو تەواوی بکەیت،
ئاساییە بە کارە نوێیەکان باییت، نەخێر؛ چونکە ئەگەر باییت؛
بە ئێ؛ ئەوا کاری پێشتر ئەنجام نەدەیت و زیان بە کارە نوێیەکە
دەگەیەنێت و مافی خۆی پێ نەدەیت، یان دەبێت باییت؛ نەخێر
یان کارەکە دوا بێ، دەزانیت لە توانادایە وەری بگر، ناگادار بە
تا تەواو دێنیا نەبیت لە ئەنجامدانی بەباشی، وەری مەگر.

٢٠- دۆزۆی.

ئەگەر دەتەوێت پاداشت و مەزگەریت لە سەر خەوتنت؛ ئەوا
نیەتت پاک بکەرەوە بۆ خودا، بۆ ئەودە بە توانا بیت بە سەر
گرفتەکانی ژاندا، دۆزۆی نیەتپاکی هۆکاری خۆشەختیە لە
دنیا و دواوژدا، هەر کارێک کە دەیکەیت نیەتی لێ بھێنە بۆ خودا،
پاداشتی گەورە لە سەر وەردەگرت، لە هەموو چرکە یەکدا
تێکرای چاکەکانت زیاد دەکات، کاتیکی زۆر بۆ فەرھەم دەکات،
خودای گەورە بەرھەم دەکات دەخاتە کارەکانتەو، پالێشت دەنێرت
بۆ ھاوکاری و پاداشت دەداتەو.

١٥- بە سەر و شە (نەخێر) دا زāl بە.

زۆر لە خەلکی تووشی بێئومیدی و دلگرانی دەبن، کاتیک
پێیان دەوترێت؛ (نەخێر)، یان وەلامی نەڕینی و مەزگەر، دەبێت
پێگە خۆت راست بکەیتەو بەردەوام بیت لە هەنگاونان بۆ
تەواوکردنی پێگاکەت، نابێت بکەویت و پارچە پارچە بیت، ئەو
ئامازە و مەزخۆھاتن و بە خەبەرھاتن، نەک وەستان و پەقوون،
کەسی رووخا و مەزخۆھاتن و پارچە پارچە دەبێت و هەڵناسیتەو،
بەلام سەرکەوتو بە ناگا دیتەو هەڵدەستیتەو، راستەوخۆ
لەدوای کەوتنی، تەپۆتۆزی جەستە دیتە کێنیت و هەنگاومەکانی
خێرا دەکات بۆ قەرەبووی ئەو کاتە کە کەوتبوو. هەرچەندە
بە سەر گەشتیکی نوێدا سەر بکەویت، ئەوا ماسولکەکانت بەهێزتر
دەبن لە پێگە سەرکەوتندا، بۆ هەلگرتنی سەرکەوتنی زیاتر.

١٦- بەرووی بیر نوێدا گراوە بە.

هەندێ بێروبووچوونی نوێ و جوان هەن، زۆرینە
خەلکی دژایەتی دەکەن، مەووف دۆزۆی کاریکە، کە زانیاری
لەبارەو نیە، هەندێک بێروبووچوون هەبە ژیاوت بۆ ئاسان
فەرھەم دەکەنەو، شتی نوێ تاقی بکەرەو و فێر بە، ئەگەر
بەکارنەهات؛ وازی لێ بھێنە و بیدە دواو.. باش بوو؛ بەردەوام بە
لە سەری، ئەگەر بیریکی تازمت بۆ هات؛ بەوردی قوول بەرەو
تێیدا، ئینجا بپاری بە، بەکار دیت، یان نا؟ سەیری بکە ئەگەر
بەسوودە و مەزھێنانی پێ بکە لە کاتدا.

١٧- خۆتدەو و زانست.

کەسی زانا، لە هەزار بەندە کاریگەری زیاترە لە سەر
شەیتان؛ چونکە کەسی زانا، بەیەرچا و روونی، نوورو یەقین،
دامەزراوی بەرنامە یەکی پوونەو لە خودا دەترسێ، بەلام
بەندە ئاسایی، خواپەرستیەکە بە حەماسەت و هەلچوونەو
دەکات، ئەگەر حەماسەتەکە کەم بێتەو لە لوتکەو هەرمەس
دەهینیت و بە ئاسانی تەرا دەکەیت و بە لاییدا دەبێت، پەنگە
شەیتان بەندایەتی تری پێ نیشان بدات، یان پێگە یەکی جوانی
بۆ ئامازە بکات، بەلام لەناو و هەمووی تاریکی بیت. زانست

پىلان

كۆدى خىزانى و كۆدى تايپەت

بۇ لايەنى تەندرووستى مەۋە.

ژمارى ئەندامانى خىزان: ئەم بەشە گىرنگى لەمەدەپە كە لەم خىزانەدا چەند كەس بوۋى ھەبىت، ئۆتۈماتىك كۆ دىكرىنەۋە دەنۋوسرىت، تەنھا لەم كاتەدا نەبىت كە كەسەك دەمرىت، يان جيا دەبىتەۋە لەم خىزانە، واتە: (ژن دەھىتەت، يان شوو دەكات)، گىرنگى ئەم بەشەش لەمەدەپە، كە لە پىگاپەۋە راستەخۇ ژمارى دانىشتۋان دەزانىن لەم ناۋچە نىشتەجىبوۋنەداۋ دەتوانىن پىژە ئەندامانى خىزان بۇ ھەر خىزانىك، بەپى شۈنى نىشتەجىبوۋن، بزانىن چەندە، واتە: دەزانىن لە چ ناۋچەك ژمارى دانىشتۋان لەزىادىبوۋندەپە لە چ شۈنىك لە كەمىبوۋندەپە، لە چ ناۋچەك شۈمەكى ۋىستەۋى ھەپە كە ھۆكەمەن دەزانىن ۋە چارەسەريان دەكەين؟ ئەم بەشەش خىشتەكە بەشىكى گىرنگى كارەكەمانەۋ بەپى پىژە دانىشتۋان كار بۇ ھەمۋە بەشەكەن دەكەين؟ چۈنكە تاكو ژمارى دانىشتۋان نەزانىن بەشۈمەكى زانستى؟ ئەمە ناتوانىن ھەندى كىشە ھەلۋاسراۋ چارەسەر بگەين.

پىشە: پىشە ھەر تاكىكى كۆمەلگاپە بەپى ئەم كارى كە پۇزانە دەكات، ئايا كارى ھۆكۈمىيە، يان گىرەبەستە، يان كۆمپانىيە، يان كەرتى تايپەتە، يان كارى ئازادە، ھەرگەسەك بىكار بوۋ؛ دەنۋوسرىت بىكار؛ بۇنەۋى كار بۇ ئەم كەسە بدۇررىتەۋە بەپى ئەم پىپۇرىيە كە ھەپەت، يان ھەز بە چ كارىك دەكات؛ بۇنەۋى پىژە بىكارى پى ديارى بىكرىت ھەۋلى بىنەپىردىن ئەم ديارەدەپە بدىرت. ئەم پىگاپەۋە ژمارى خاۋەن كارەگانو بىكارەكەن دەزانىن، ھەروەدا دەزانىت چەند كەس لە كەرتى ھۆكۈمىن، يان لە كەرتى تايپەت، يان كارى ئازاد دەكات، نەك بە شۈۋە نازانستىيە كە ئىستا دەوترىت پىژە بىكارى لە پارىزگى سلىمانى لەمەدا (۲)ۋە، كە نازانرىت بەشۈمەكى زانستى ئەم پىژە چۈن ۋە لىكۈتەۋە ھاتۋە.

شۈنى پىشە: ئەم شۈنى كە كارى لى دەكات پۇزانە، بۇ ئەۋە بزانىن ھەر شۈنىك ھۆكۈمى بىت، يان ناھۆمى، پىژەكەن بەپى دانىشتۋان ۋە پىۋىستى ئەم شۈنى بۇ كارەند چۈن دابەش بوۋە.

گىرنگى (پىشە) ۋە (شۈنى پىشە):

بەگەم: زانىنى پىشەگانو كارەند بۇ ئەم پىشانە كە كۆمەلگە پىۋىستى پىيەتۋە تارادىيەك لە ھەندىك ناۋچە كەمەن، يان نىن؛ بۇنەۋى پەكسانىيەك درۋوست بگەين بۇ ھەمۋە پىشەگان بەپى شۈنى نىشتەجىبوۋن. واتە: پىپۇرى ھەپە لەپىژە خۇ زياتىرمان ھەپە، بگرە بۇ چەند سالىكىش پىۋىستەمان پى نىيە، لەھەمان كاتدا پىپۇرى ھەپە پىۋىستى زۇرمان پى ھەپە كارەندى ئەم بوارەمان كەمە. واتە: ئەم

لەم ژمارەدا دىكرىنەۋە سەر خىشتە سەرەكى چەند بەشىكى تر زىاد دەكەين بۇ خىشتەكەمان:

	كىش	بالا	ژمارى ئەندامانى خىزان	پىشە	شۈنى پىشە
+					

كىش: ئەم بەشەش گىرنگى خۇ ھەپە؛ بۇنەۋى بزانىن بەپى تەمەنەكان، كىش ھالەتەيان چۈن دابەش بوۋە، كە لەۋۋى تەندرووستىيەۋە گىرنگى خۇ ھەپە؛ چۈنكە بەزانىن ئەم بەشە، دەتوانىن پلانى ۋەرزىش گىرنگ دابىتىن بەپى شۈنى نىشتەجىبوۋن؛ بۇنەۋى ۋلات لە دەردى كىش زۇرى رىگار بگەين. بەدەر لەۋۋى بۇنەۋى بزانىن دانىشتۋان بەسەر چ پىژەمەكى كىشدا دابەشبوۋن، ھەلەون، لاۋازن، مامناۋەندىن، ئامارى ئەم لايەنەش بزانىن.

بالا: ئەم بەشەش گىرنگى خۇ ھەپە؛ تاكو بتوانىن بۇ ھەندىك شۈن، ۋەك لايەنى سەربازىۋ پارىيە ۋەرزىيەكانو چەندىن بەشى تر، كە ئەم بەشە دىگرىتەۋە، زانىرىي كەسىمان لەبارەپەۋە ھەبىت، ھەروەدا بالا پەيۋەندى بە كىشىشەۋە ھەپە

پلانه پەيوەندى لەگەڵ خۆيەندى بالاشدا درووست کرد، بەوەى كە بەپێى پىويستى لەزانكۆدا، خۆيەندى گەردەگرين.

دووهم: زانینى رێژەى بیکارى لەناو کۆمەلگادا بەشێوەیەکی زانستى کارکردن بۆ نەهێشتنى، بەپێى خواستى ھاوڵاتیو پەسپۆرى گەسەگان. لەبەرئەوەى تاكو ئیستا، ئەم رێژمى بەتەواوى نازارەت، بۆیە حکومەت چارەسەرى ئەم گێشەى بێ ناکرێت تاكو ئەم نامارە بەراستى نەزانێت. واتە: دەرزانیت رێژەى بیکارى بەپێى ئەم پەسپۆریانە چەندە، كە لەکۆمەلگادا ھەمى. واتە: لەو رێژمى چەندى (گرێکارە، یان مامۆستایە... ھتد)، واتە: کۆى بەشەکانى بیکارى دەرزانیت.

سێیەم: دەرزانین ھەر شوێنێك چەند كەس تێیدا کار دەکات شوێنەكە حکومى بێت، یان ئەھلى، دەرزانین چەند کادەمان پىويستە بۆ ئەم شوێنە؟ چونکە شوێن ھەمى لە کادەرى خۆى زیاترى تێدايە كە پىويستە چارەسەر بکەیت. واتە: ئەم پلانه دەبێتە ھۆى دیاریکردنى میلایى راستەقینەى ھەموو دامەزەنگاکان. بۆ نمونە یەكێك لەمەزەنگەکان (٤٠٠) کارمەندى ھەمى، بەلام پىويستى بە (٢٠٠) کارمەندە، واتە: (٢٠٠) کارمەند زیادەمى لەو مەزەنگە بۆیە دەبێت بەپێى شایستەى لەو شوێنەدا (٢٠٠) کارمەندى بمتوانا داڕێژن ناپىويستەکان لایبەرىن، یان بخرێنە شوێنى تر بەپێى لێھاتووێى لەو بواری کارى تێدا دەکات. **چوارەم:** خاڵێكى گرنگ ئەوەیە، ھەر کات شوێنێكى بمتاڵت ھەموو بۆ کارکردن، خۆت گەسەگان بەپێى پەسپۆریان بانگ دەکەیت بۆ دامەزراندن، ئەك بەو شێوازى ئیستا كە فۆرم دەدرێت بەجارێك خەلێكى زۆر كۆ دەبێتەو، بەم پلانه زانیارى گەسى ھەموو ھاوڵاتیەكە لا دەبێت بۆ ھەر شوێنێك كێت پىويست بێت، راستەوخۆ داى دەمەزرێنیت، ئەك وەك ئەوەى ئیستا نەتەمام دەدرێت.

دەگەرپێنەو ھەر خشتەى سەرەكىو چەند بەشێكى تر زیاد دەکەین بۆ خشتەكەمان:

	بەرى بودجە	جۆرى خۆین	شوێنى نیشتهجیوون
+			

بەرى بودجە: لەرێگای ئەم بەشەو، دەرزانین بودجەى ھەر خیزانێك چەندە، دەرزانین نايا خیزان بەو بڕە بودجەى بەرپۆو دەچێت، یان نا؟! بۆیە ئەم بەشە گرنگى لەمەدایە، لەم رێگایەو داھاتى خیزانو تاكى كۆمەلگا دەرزانین چەندە؟ لەم رێگایەو کار بۆ ئەو خیزانە دەکەیت، كە بودجەكەیان بەشى پىويستى ژيانیان ناکات، بۆ ئەم کارەش، یەكەم خاڵ ھەولێ نەهێشتنى گرێنیشى دەدەم، كە ئەمەش لەپلانى ئاوماندەنەویدا پەروونى باسى لێو دەکەین، كە چۆن چارەسەرى گرێنیشى دەکەین، لەگەڵ نەهێشتنى گرێنیشى، داھاتى خیزان بە رێژمى بەرچاو بەرز دەبێتەو بوژانەو ناپوورى درووست دەبێت، بەپێى پىويستى داھات بۆ خیزانە كەم دەرامەتو ھەزارو گرێنیشو بپۆمەنگەن دیارى بکەیت؛ بۆئەو نەچارى ھۆرسى ژيان نەبێ.

ھەرودەھا خەرجیى خیزانەگان دەرزانین، واتە: دەرزانین سالاڤە دانیشتوان چەند خەرجیان ھەمى؛ چونکە پلانىكەمان ھەمى بۆ

ھاوڵاتى، كە چۆن خەرجى پۆژانەى خۆى بکات كە زۆر گرنگە، لەبەرئەوەى چەندین خیزان ھەمى، بڕە بودجەىكى زۆر بەشى ناکات، بەھۆى زیادە مەسەرفى ناپىويستەو.

جۆرى خۆین: لە رێگای ئەم بەشەو، جۆرى خۆینى ھەموو تاكىكى كۆمەلگا دەرزانین، كە بۆ پلانى تەندرووستى، گرنگى خۆى دەبێت.

شوێنى نیشتهجیوون: پىويستە لەسەر ھەموو سەركۆخیزانێك كە شوێنى نیشتهجیوونى خۆى بەتەواوى بنووسیت؛ چونکە یەكێكە لە گرنگترین بەشەگان، تەواوى ئەم پلانىش لەم رێگایەو جیەجێ دەکەیت؛ لەبەرئەوەى زۆرینەى نامارەگان، پەيوەندى بەزانىنى شوێنى نیشتهجیوونەو ھەمى، لە رێگای ئەم بەشەو، دەتوانین مامەلە لەگەڵ زۆربوونو كەمبوونى دانیشتواندا بکەین، بۆ ئەم مەبەستەش،

پێرەنگ	نەو	سەر	ئامارە	کۆلان	خانوو
سلیمانى	ناومەند	ناومەند،	ھەندىك	ژمارەى	ژمارەى
ھەولیر	ناوى قەزا،	ناوچەگان،	شوێن ناوى	کۆلان	خانوو
دەوك	یان	گەرمەكەكان	گەرمەكە،		
	ناوى		ھەندىك		
	ناحیە، یان		ژمارەى		
	گوند				

بەم زانیاریانە، شوێنى نیشتهجیوونى ھەر خیزانێك دەرزانین، كە بۆ یەكجار بڕ دەکەیتەو؛ تاكو لەو شوێنەدا بمانیتەو، ھەر کات ئەو شوێنەى جێھێشت، ئەو کات تەنھا شوێنى نیشتهجیوونى تازە دەکاتەو ھەموو زانیاریەكى تری، یان وەك خۆى دەمانیتەو، یان گۆران لەچەند زانیاریەكى كەمدا ڕوو دەدات، ھەرودەھا مەبەستمان لە شوێنى نیشتهجیوونیش بەشێوازى ھەشت ژمارەى دەنووسرێت، وەك پێشتر نامازەمان پێ دا.

گرنگى شوێنى نیشتهجیوون

گرنگى ئەم بەشە، لەم چەند خاڵەدا ڕوون دەکەینەو:

یەكەم: لەرێگای ئەم بەشەو دەرزانین لە چ شوێنێكدا

قەرەبالى دانیشتوان درووست بوو، تاكو چارەسەرى بکەین.

دووهم: لە رێگای ئەم بەشەو، دەرزانین ژمارەى دانیشتوان بە چ رێژمى بەسەر ناوچەگاندا دا بەشبوون، كە ئەم خاڵە زۆر سوودى لێ دەبینین بۆ زۆر بوار، لەوانە: سوودى لێ وەردەگرین لە ڕووى ئاوماندەنەو، لە ڕووى تەندرووستى، لە ڕووى پەروەردەى، گاتى ھەلبژاردن، وەك ئەوەى كاتێك دەلێین دانیشتوانى سلیمانى 1,500,000 یەك ملیۆن و پێنج سەد ھەزار ھاوڵاتیە، بەپێى ئەم پلانه، دەرزانین بەسەر ناومەندى سلیمانى یانزە قەزاى گەورەكەدا، ئەم ژمارەى چۆن دا بەش بوو.

سێیەم: لەرێگای ئەم بەشەو، دەرزانین چ شوێنێك پىويستى بە خزمەتگوزارى ھەمى (ھەموو جۆرمەكانى خزمەتگوزارى)، نەولەویمت دەدەین بەو شوێنەى كە ژمارەى دانیشتوانیان زۆرترە. واتە: ژمارەى دانیشتوان پەيوەندى ھەمى بە لایەنى خزمەتگوزاریەو بەپێى پىويستترین شوێن.

گەرەبوونی شارەکانو

ودھاب خەسیب محەممەد

بینگولا/تورکیا

کاریگەرییان لەسەر پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکان

لایەنی تەکنیکی خزمەتگوزاری تیادا **دەستەبەر** کرابێت

سرووشتی پەیوەندییە کۆمەڵایەتی چییەو چۆنە؟

کاتێک کەسێک لە کۆمەڵگادا دەژی بەرپەرەوتنی لەتەک کەسانی دیکەدا دەبێت، ئەو تیکەلەبوونیکی فیسۆلۆجی نییە، بەلکو تیکەلەبوونی پەتارو دیاریکردنی پەتارمکانییەتی لە پێکای پەیوەندیکردنەو، ئەو پەیوەندییە دەشت گەتوگۆ، ڕاگۆڕینەووەو لێکەپشتنی هاوبەش بێت، واتە، بە شیوەی راستەوخۆ، یان ناپراستەوخۆ ئەو تیکەلەبوونە ڕوو بدات، وەک پەرتووک، وێنەو موزیکو...هتد.

بەم شیوەیە کەسەکان لە کۆمەڵگادا تیکەل دەبن و ڕۆلی پەگتر پەسەند دەکەن و پەگتری تەواو دەکەن.

پێکەستنی کۆمەڵگا، هەلقولای کارلێکی کۆمەڵایەتیە؛ چونکە ئەو کارلێکە کاریگەری گەورە لەسەر کۆمەڵگا هەیە، پەیوەندییە کۆمەڵایەتی بەگشتی فەرمی و نافەرمی، ڕووکەشو ھوول، راستەوخۆ و ناپراستەوخۆ، گشتی پەیوەستە بەکارلێکی کۆمەڵایەتیەو. نموونەی ئەو ئالیکاریانە؛ ھاوکاری، لێکەپشتن و خۆگۆنجانن، نوێنەرایەتیو...هتد.

یەکێک لەو تیۆرە نوێیانە کە شیکاری فراوانبوونی شارەکانو کاریگەرییان لەسەر لایەنی کۆمەڵایەتی دەکات، تیۆرەکی (لیو کلاسن)ە، فراوانبوونو کاریگەری شارەکان بۆ جوار قووناغ دابەش دەکات، تا ڕادەیەکی زۆر، شیکارییەکانی (لیو کلاسن) لەتەک ئیستای شارەکانی کوردستان یەک دەگرێتەو؛

١. بەشیوەکە فراوانبوونی پێشەسازی، ھۆکاری گەشتی لادینیشیانە بۆ شارە گەورەکان" بێگومان ھۆکارەکان زۆر پێکداچوون" دواتر دانیشوانی شارەکان، بەشیوەیەکی بەرچاو زیاد دەکات، لە بەرانبەردا ژمارە دانیشوانی لادینکان، دەدات لە کەمایەسی.

٢. قووناغی گۆچرە بۆ دەورووبەری شارەکان، کاتێک ئەو گۆچە دەست بچ دەکات کە داھاتی تاکەکان بەشیوەیەکی دیار ھەلکەشیت، ھۆکارەگەشی زیادبوونی کرێی دەستە، لەگەڵ زۆری داھاتدا ھاوکات، بە ھۆی گرانی کرێی نیشەجێبوونو بەرزبوونەوێ نرخی پێداویستیەکان، شاریش ڕەوێفی خۆی لەدەست دەدات، لەم کاتەدا خاوەن داھاتە زۆر مامناوەندەکان ڕوو لە دەورووبەری شارەکان دەکەن، ھاوکات ناوەندی شاریش لە چالاکی بازراگانیدا کورت دەبێتەو. لەم کاتەدا خانوو بالەخانە کۆنەکان" ئەوانە کە

لە لایەک لە ئەنجامی چەنگ لە نیوان ئێرانو عێراق، بە دیوێکی تردا لە ئەنجامی سەرەختانە بەرگری کورد بەرانبەر بە ڕژیم، حکومت دەستی کرد بە ڕووخاندن و تیکدانی گوندو شارەکانی کوردستان، ئەنجامی ئەم سیاسەتە، خراپ بەسەر کوردستانو دانیشوانەکەیدا شکایەو، لە ئەنجامدا، بێماکانی نابوووری کوردستان خاپوور کرا، دانیشوانەکە لە زیدی بابوباپیرانیان ھەلکەندرانو بەناجاری لە ئۆردوگاو شارەکاندا گۆ کرانەو.

ئەو کارە کۆمەڵکە پەسەندی جیاوازی لی کەوتەو، دیارترینیان: * فراوانبوونی شارەکان، ئەو کارش کاریگەری بەسەر تەواوی ژبانی خەلکەو هەب، زەھتەرییان لایەنی کۆمەڵایەتیە؛ چونکە کۆمەڵگا ڕۆژھەلاتیەکان بەگشتی لە ڕووی کۆمەڵایەتیەو، چەندھا ڕایەلە جیاواز پێکەوێ بەستوون، ئەو ڕۆ ئەو ڕایەلانە شل بوونەووەو کار بەو شیوەیە ھەروە، ڕەنگە ئەو پەیوەندیانە زیاتر بچووک ببنەو بەجەنەوێک، لە ئەنجامدا کاریگەرییەکانی زیاتر ھەبەتر دەبن.

* پێشکەوتنی ژبان بەگشتی، ھۆکاری جیاوازی تیکەل بەم دیاردە بە کردوو، بەلام لێرەدا تەنها وتووێژ لەسەر گەورەبوونی شارەکانو کاریگەرییان لەسەر دانیشوان دەکەین لە ڕووی کۆمەڵایەتیەو.

فراوانبوونی شارەکان چییە؟

بریتییە لە؛ گەورەبوونی شارێک لەسەر حسابی زەوی ناوچەکانی دەورووبەری، دەستەواژەکە گشتییە، نامازمە بۆ فراوانبوون بەشیوەیەکی ھێواشو لەسەرخۆ، ھەروەھا ئەو کارە ھۆکاری زیاتری خزمەتگوزاری؛ چونکە ناوچە دێھاتیشەکانی دەورووبەری شارەکان، پێش دەکەون و ھۆکارەکانی گواستەوێ تێیاندا زۆر دەبێت.

ناساندنی چەمکی شارنشین، زۆر ڕوون نییە؛ چونکە بۆ ناساندن دیاریکردنی واتاکە بەشیوەیەکی ورد، وتووێژو ھەسە زۆر ھەلەدەگرێت. ھەندێک پێیان وایە بنیاتنانو ھەلتۆقیانی شارێکی پێشکەوتوو، کە خواستی لەسەر خزمەتگوزاری زۆر، بێتکی دیکە دەبێژن؛ پێوانەکردنی شارەکە بە ژمارە خانووەکانی، کەسانیکیش بە گۆڕە لایمەرکەزیمت ئەو چەمکە پێوانە دەکەن. "واتە" فراوانبوونی کۆمەڵانی دانیشوان، بێنەوێ لەو فراوانبوونەدا بگەڕێنەو بۆ ناوەندی شارەکان، ھەمان کات

بۇ ماوەمىكى زۆرە، بە نرخىكى كەم بەكرى دروانو خاومەكانيان پىشتگوتى خستون دىست دىكرىت بە رووخاندنيان، دواتر دىكرىن بە كۇگاو نووسىنگە، ياخود ھەر پىداويستىمكى چالاكى بازارگانی. بىرمان نىچىت بە ھەمان شىۋى شاردكان كرىي خانوو، بالەخانە شۋىنى نىشتەجىبوونى لەو ناوچانەدا بەرز دىبىتە، ناچار خەك بۇ نىشتەجىبون، روو لەشارە گچكەكان دىكەن. ئەم دياردمى بە ناشكرا لە شارە گەورمىكانى ھەرىمدا دىبىرنىت.

۲. قۇناغى ھەلۈشانەۋى شار؛ ئەم قۇناغە تەۋاكىمى قۇناغى بىشۋە، لەم كاتەدا دانيشتوانى شار روو لە كەمى دىكەن، ھاۋكات نىزىكى شۋىنكار لە شۋىنى نىشتەجىبوونەۋە گىرنگىيەكى نامىتە؛ چونكە ئەم كات بىرىنى پىگاي كارو نىزىكى شۋىنكار، ھۆكەمىكانى گەپاندىن نىزىكى دىكەنەۋە، ھەروەدا بىلۋوبوونەۋى خىزمەتگوزارى گشتى گەشەكرىنى شاردىكانى لادىكان ھاۋكارى ئەم دياردمىن.

۳. قۇناغى بىناتانەۋى شار؛ لەم قۇناغەدا دووبارە دىست دىكرىتەۋە بە بىناتانەۋى شار، بەشۋەيەك لە تەنىشت خانوو كۆنۈ دارماۋەكاندا، بالەخانە ھەوربى دىبىرنىت، لە كاتىكىدا دانيشتوانى ئەم دوو جىگايە، دوور لە يەكدى ژيان بەرئە دىكەن ھىچ پەيۋەندىيەكىان پىكەۋە نىيە، جىاۋازن لە شىۋازى بىركرىنەۋە، ھەلسوۋكەت، تەناتە تامو چىژيان بۇ خۇشپىيەكانى ژيان جىاۋاز. لىرەدا خانوو كۆنۈ دارماۋە پىشتگوتىخراۋەكان" تەناتە ئەم جىگايەنى كەۋەك شۋىنەۋار رۇزگارنىك چاۋيان تىپراۋە" دىرووخىنرىنۈ دووبارە بىنات دىكرىتەۋە، بەلام بە شىۋازىكى نوئو سەردەمىيە" دىكرىت زۆر جىگايە سلىمانى، ھەولرىو كۆيە بە نەۋە، بۇ ئەم دياردمى تەۋاشا بىكرىت.

پەيۋەندىيە كۆمەلەيەتى لە ساپە شارە گەورەكانداۋ كارىگەرىيەكانى لەسەر لاپەنى كۆمەلەيەتى:

۱. نەمانى پەيۋەندىيە كۆمەلەيەتى بەشۋەيەكى گشتى لە نىۋان ئەندامانى خىزانو كۆمەلەكاندا؛

بە شىۋەيەكى بەرجاۋ، ئەم دياردمى لە نىۋان دانيشتوانى شارو بەتايەت لە نىۋان دىرھاۋسىكاندا ھەستى بى دىكرىت.

(نىيىن خەلدون) شەش سەدە يەر لە ئەۋرۇ، نامازى بۇ ئەم دياردمى كىرۋە، ئەم دىلەت؛ شار خەسلىتى خۇي بەسەر دانيشتوانىدا دەسەپنىت، كارىگەرى لەسەر رۇشنىكرىيان، چالاكى پەيۋەندىيە كۆمەلەيەتەن دادىمىت، ھەروەدا شار بەشۋەيەكى خىرا فراۋان دىبىتو ژمارى دانيشتوانى ھەلدەكشەت، ھاۋشۋەي ئەم دياردمى، لە نىۋان شاردكاندا دىتوانرىت بىبىرنىت، ھەرجى ناۋچە دىتەتەنشىيەكانە، دياردە كۆمەلەيەتەيەكان تىپىدا، تارادىمەك جىگىرو پارىزارون.

لەتەك ئەۋەي ژمارى دانيشتوانى شاردكان، بەبەردەۋامى زىاد دىكەن، بەلام پەيۋەندىيە كۆمەلەيەتەيەكان زىاتر باشەكشە دىكەن؛ چونكە لە ئەنجامى فراۋانبوونى شاردكاندا، دانيشتوان پىۋىستە لە سەريان چەندىن رۇل لە ژيانى رۇزانەپاندا بىكرىن، ئەۋەكارەش ۋادەكەت بەگران بىتۋان پەيۋەندىيە كۆمەلەيەتى پىكەيىن. ياخود ئەمگەر سەركەۋتۈش بىن لە پىكەيىننى ئەم پەيۋەندىيەكانە؛ ئەۋا پەيۋەندىيەكە تەمەنى كورتە.

لىرەدا دانيشتوان تەنە لە ناۋ ناسانساۋو خىزمەتگوزارىيە گشتىيەكاندا چاۋيان بە يەكدى دىكەۋىت، تۈيۈنەۋەيەك پىشانى داۋە؛ لە (۲۰%) دانيشتوانى گەركىك، ھىچ پەيۋەندىيەكىان لەتەك

ئەۋانى تىردا نىيە! ھەروەدا ھەمان تۈيۈنەۋە نامازە بۇ ئەۋە دىكەن، كە (۲۰%) دانيشتوانى بالەخانەيەك، ناگادارى يەكتر نىن؛ لە رۇزگارنى ئەمەردا رەنگە ھۆكەرىكى دىكە كارىگەرى ھەپىت، نەۋىش پىۋىستەبىۋىنى خەلگىيە بە يەكتر، ئەمگەر ناۋرىك بىدەيەۋە، دىبىننىن چەندىن ۋتەۋ زاراۋى جۋانى ۋەك، كاسەدراۋسىتى...ھەت، بوون بە رابوردو، بەشلىك لە كەلتۈر، بەداخەۋە.

چەند پىشنىارىك بۇ چارسەركىنى نارىشەكان؛ پىشتىر نامازەمان بۇ كىر، شارە گەورمىكان پىكەتەي دانيشتوان پىكەتەي كۆمەلەيەتەن ئالۋزە، پەيۋەندىيە كۆمەلەيەتى تىپاندا سىستە، ھۆكەرىكى جىاۋازىيە لە داھات، رۇشنىبىرى...ھەت، ھەر شاردىننىك ھەۋل دىدات ئەۋەي دىبىرنىت بە راستى پىشان بىداتو پارىزگارنى لى بىكەت، ھۆكەرىكىنى ئەۋەيە ھەلگىيە گونجاۋ نىيە لە روۋى كاتو شۋىنەۋە، ئەم خەلگە بەيەك بىگەيەنەت.

۱. فراۋانكرىنى مەگەۋتو ئەم جىگايەنى نۈيۈ تىدا دىكرىت (مىلى)؛ كارىگەرى مەگەۋت بۇ گشت باۋەردارىك ديارە، ئەۋى زانراۋە پىشتىر باۋەرداران، تەنە جىگايە گىرەبۈنەۋەمىن مالى خودا بوۋە، لە مەگەۋتەكاندا ھەمۋو تۈيۈنچىنىك دىتۋان رۇزانە يەكترى بىبىنۈ رۇلى كۆمەلەيەتى خۇيان ئالۋگۈر بىكەن، لە كاتىكىدا شارە قەربالغەكانو بالەخانە بەرزەكان، ئەم رۇزانەپان لە دانيشتوان سەندۋەتەۋە.

۲. درۋوستكرىنى بىكەي كۆمەلەيەتى لە گەردەكاندا؛ تۈيۈنەۋەكان ئەۋەمىن روۋن كىرەۋتەۋە كە لە تۋاندا نىيە گەشەكرىنى شاردكان لە ئاستىكىدا رابىگىرىت؛ چونكە بەردەۋام دانيشتوان لە دىتەتەكانەۋە روو لە شاردكان دىكەن، ھەروەدا تىكەنى بە بەرنامەي گۈندەكانى كوردستان، كارىكى كىرۋەۋە تا دوۋسەدەي دىكە، ئاسەۋارى بەسەر كۆمەلەكى كوردىيەۋە بىمىننىت. بە بۇچۈنى حوسىن غەزىزى نوۋسەر.

كەسلىك كە روو لە شارىك دىكەن، تەنە بە جىستە ناپىتە بەشلىك لە شار، بەلكو بە روۋ، بە كەلتۈر...ھەت، بەشلىكى ئەم جىگايە بىك دىبىرنىت، ھاۋكات كاتىك بەرەمكەۋتەن لەگەل ئەۋان دىكەدا روو دىدات، چەندىن نارىشە جۋاۋچۇر سەر ھەلدەمەن، دىكرىت ئەم بىكەنە بىكرىن بە ناۋەندىك بۇ لىكەيەشتىنۈ چارسەرى كىشەكان، ھاۋكات جىگايەك بىن بۇ زىندۋوكرىنەۋەي رۇخى كۆمەلەيەتىۋ گىيانى ھارىكارى لە نىۋان دانيشتواندا.

ۋەك ئەۋەي لە ۋلاتانى رۇزانادا دىبىرنىت، بوۋنى جۋارەھزار ناۋەند لە ۋلاتىكى ۋەك بەرىتانىدا، جۋار مىليون ئەندامىن ھەيەۋ دوۋسەۋ بىست ھەزار كارمەند كارى تىدا دىكەن، دىكرىت سوۋد لەم تاقىكرىنەۋانە ۋەربىگىرىتۈ كارپان لەسەر بىكرىت.

۳. دۈيۈنەۋەي رىكەپەر بۇ شاردەۋەكان؛ گىرنگىدان بە زىرخانى شارە بچۈۋەكان، شاردىكانو دىتەتەكان، تا دانيشتوان بەم شىۋى گەرمەكانە، ژيان بە سەربەرنۈ بۇ گشت پىداويستىيەك نەگەپنەۋە بۇ شارە گەورەكان، لە ھەرىمى كوردستاندا كىرەۋەي چەندىن بەرەۋەمەيەتىۋ زانكو، بىناتاننى يەكەي نىشتەجىبون دىكرىت بە كارىكى بە نرخو بە چاۋىكى رىزۋە تەۋاشا بىكرىت، بىگۈمان لە داھاتۋودا چەندىن كىشەۋ نارىشە لە پىگايەنەۋە چارسەر دىكرىن.

سەربارى ئەم ھۆكەرە، دىكرىت لاپەنى تەلارسازى شاردكان، كىرەۋەي داپەنگە كە رۇلى كۆمەلەيەتى تىدا بىنات بىرنىت، ۋەك ھۆكار لە چارسەرى ئەم كىشەپەدا سەپىر بىكرىن.

12

ئەم ھۆكۈمەت، بەتايىبەت بۇ ئەم كەسانەنى كە مەبەستى فراوانكردىنى
زۆر لىقەكانىيان بۇ ولاتانى تر ھەمە گرنگە. بە بەرمەكتى بوونى
ئىنتەرنىت، ئىستا بەرپىكخستنى بازىرگانى جىيەنى لە پىگەنى ئىن
ئىم بەناسانى دىكرىت.

۷-ياسايبوون:

نايا كارگەكە لەلايەن پىگە خاومەن را پەيۈمىدىدارمەكانەۋە
بەشۈمەيەكى ياساى دانى پىدا نراۋە؟ نايا كارگەكە خاومەنى
مۆلەتى باومپىكرراۋى فرۇشتى راسەمەخۇيە؟ نايا سەرمەكانى
كارگەكە، پەيۈمەنى لە ياساۋ رەسەنى ئەم ولاتانە دىكەن كە
چالاكىيان تىدا دىكەن؟ نايا كارگەكە لەلايەن"پەكىتى فرۇشتى
راسەمەخۇ" لەم ولاتەنى كە كارگەكە تىدا چالاكە دانى پىدا
نراۋە؟ ئەمانە ھەمەيان ھۆكارگەلى گرنگە كە پىۈستە لە
بەرچاۋ بىگىرىن؛ چۈنكە بەردەمەنى چالاكى كارگە بۇ مەۋمەيەكى
دوۋرودرىژ پەيۈمەندى بەم ھۆكارانەۋە ھەمە.

سەرمەشكى نىتۇركى ماركىتىنگ:

ئىن ئىم بەھۋى ئەم سەرمەشكىيە زۆرەنى كە بە بەراۋرد
لەگەل بازىرگانى كۇندا ھەمەتى، لە پىۈمەنى سەرمەشكىيە زۆر
بەرز بەھرمەندە. دىتوانىت سەرمەشكىيە زۆرمەكانى ئىن ئىم
لەمانەنى خاومەندا كورت بىكرىتەۋە:

۱- نىزامەندى سەرمەيە سەرمەتا زۆر كەمە.

۲- بىمەترسىيە.

۳- ھىچ جۆرە پىسۈرپىيەك، پان ئەزمەۋىنىكى تايىبەتى
پىۈست نىيە.

۴- سەرمەشكىيە باشە بۇ بەدىستەننى دانى داھاتى چەند
لايەنە؛ چۈنكە دىتوانىت بەشۈمەنى پارت تايىم ئەنجام بىرىت.

۵- چاۋدىرى ھەمەلايەنەنى سىستەم بۇ ئىۋمە. ئەم چاۋدىرىيە
ھەم لە لايمەن كارگەۋ ھەم لە لايمەن بەشەكانى سەرمەۋە دىكرىت.

۶- وزەنى داھاتىكى بىشۈمەنى ھەمە.

۷- تواناى بەدىستەننى دىرامەتى ناچالاك (Passive

income) بە تاك دىدات. ئەگەر تاك كۆمەلەمەكى سەرمەۋەتوۋ
بىسازىت، دىۋاى ئەۋە كۆمەلەمەكە بەيىن ئەمەدىۋىنى خۇشى
بەردەمەنى بە گەشەنى دىدات. داھاتى ئەم ھەمەشە بەردەمەنى
دىمىتو دىتوانىت بە مىرات بە ھاۋسەرمەكى، پان مىندالەكانى بىكات.
۸- دىرمەتگەلى گەشەنى دىخاتە بەردەس؛ چۈنكە زۆرىنەنى
ئەم كارگانەنى كە بە شىۋازى ئىن ئىم چالاكى دىكەن، بۇ كىپارە
چالاكەكانىيان پلانى گەشتى تەشۋىقى لەبەرچاۋ دىگرن.

۹- لە كارى ئىن ئىم پلانىگەلى زۆر بۇ سوپاسگوزارى رىز
لىنان لە كىپارەنى چالاك ھەمە. كارگەكان بە زىادىۋىنى چالاكى
سەرمەۋەتوۋى ئىۋە پىزلىنان سوپاسى ئىۋە دىكات.

۱۰- ئىن ئىم دىرمەتگەلى زۆر بۇ گەشەۋ كەمالى تاك فەراھەم
دىكات. ئىۋە زۆرىنەنى خولەكانى فىركىرنە بەرنامەكانى ھاندان
دىمىن. دىرمەتگەلى بەدىست دىمەنى؛ بۇنەۋە كەسەپەتى خۇتان
بەرز بىكەنەۋە بىگۇدىرىن بە پىبەرىكى پايدەدار.

۱۱- بۇ ئەم كەسانەنى كە ھەزىيان بە كۆمەككردىنى كەسانى ترە، ئىن
ئىم دىرمەتگە، تا ئەۋكەسە كۆمەكى كەسانى تر بىكاتو خەۋنەكانى
خۇى بىكاتە پراكتىك. ئەم بازىرگانىيە، ئومىد دىكاتە دىارى تاكەكان.
۱۲- پىشكەۋەتنى ئەم بازىرگانىيە بەچىزە؛ چۈنكە بازىرگانىيەكە
لەناۋ خەللىكە. لەم بازىرگانىيەدا دىرمەت دىرمەخسەت تا
كەسانىكى زۆر لە ھەمە شۈنەكانى دىنيادا بىناسىت.

نايا ئىن ئىم بە كەلگى تۇ دىت؟

ھەمەۋان دىتوانىن لە ئىن ئىم بەشدار بىن، بەلام بىگومان ھەمەۋ
كەسەك تىدا سەرمەۋەتوۋ ناپىت. كەسانى سەرمەۋەتوۋ ئەۋنەن
كە تايىبەتمەندىيەكانو لىھاتوۋى داھاتى بەھىزى ئىن ئىم دىك
دىكەن ئەمەندەن بۇ سەرمەۋەتن، نىرخەكەى بىدن. ئەم جۆرە نىتۇركە
سەرمەۋەتوۋنە دل بە دىرپايەك رىگرو كىشە دىدەن. ئەم جۆرە
كەسانە ھەزىكى گەۋرەمەن بۇ سەرمەۋەتنو پىشۋانى فراۋان ھەمە.
ئەمانە كەسانىكىن كە رىگە نادەن كەسانى تر خەۋنەكانىيان بىدزىن.
ئەگەر بەدۋاى ئەنجامدانى گۇۋاكارىيەكى گەۋرە لە داھاتو
شىۋازى ژيانتەۋمەتى، ئىن ئىم بۇ تۇ گونچاۋە. بەلام پىۈستە
ئىرادەت ھەمەت كە لە"ئاۋچەنى ھىمەنى"ت بىيىتە دىرمەۋە دىست
بىدىتە ئەنجامدانى ئەم كارانەنى كە بۇتان ناھاشان؛ بۇنەۋەنى
كە سەرمەۋەتوۋىن، پىۈستە دىست بىدەن ئەنجامدانى كارگەلىك،
كە ۹۰% خەللىك ھەزىيان بە ئەنجامدانىيان نىيە. پىۈستە كارە
جىۋاۋزەكان لەگەل ئەۋانى تر ئەنجام بىدن.

نايا ھەز بەم كارانەنى خاومە دىكەت؟

۱- نازادىۋى ئاسايشى مالى؛ ھەمەۋىنى ژيانىكى پونىيىۋ
زانىنى ئەۋەنى كە داھات، تەنەنەت دىۋاى ئەۋەشى كە دىست
لە كار بىكىشەتەۋە بەردەمەنى دىمىت. دىۋاى ئەۋە، تۇ نەك
لەمەر مەحتاجى بە داھات، بەلگەۋ بە دىلىلى چىزۋەرمەگرتن
لە كارمەكتان چالاكى دىكەن.

۲- كاتى پىۈستەن ھەمەت بۇ ئەنجامدانى ئەم كارانەنى كە
ھەزىيان بىن دىكەن. لەگەل ئىشۋ كارمەكتاندا "ھاۋسەرىگىرى"
نەگەنە بىتۋان كاتىكى زۆر لەگەل ئەزىزەتەندا بىسەر بىيەن.

۳- بىتۋان بەدەۋرى دىنيادا سەفەر بىكەنە ھەمەۋ
جىگەيكە بىيىن.

۴- بىتۋان كەسانىكى لە سەرانسەرى دىنيادا بىيىن، پىشۋارى
دۆستەكى راسانەنىيان بىن بىدن كە پىيان خۇشە بە چاۋپۇشى لە
نەزادو مەزھەب، چاۋدىرىۋ كۆمەكتان بىكەن.

۵- ژيانىكى شايستە بۇ ھاۋسەرو مىندالەكانتەن فەراھەم بىكەن.
۶- ئارامى زەنىتان ھەمەت.

ئەگەر دىستەگەشتن بەم كارانەنى كە باس كران بەچىزە
بۇتانو پىتان خۇشە بۇ مەۋمەكى كورت، بەھۋولى ھەۋل
بىدەن لە ئەزمەۋىنى پىشەنگە سەرمەۋەتوۋەكان پەيۈمەنى بىكەن،
ئىن ئىم دىتوانىت خاۋستى ئىۋە فەراھەم بىكات. لە نىتۇركى
ماركىتىنگدا"شكىست" بوۋون ماناى نىيە. ئەۋە تەنەنە كەسەكانن
كە لەۋنەمەۋە ۋاز لەكارمەكە بىيىنە دىست لە ھەۋلەدان ھەلگىرن.

پەرسىيەدىكى سەرسۈرھىيەتەر

پەرسىيە

كەوت، كە خەمبارو بېتاقەتە، لە ھۆكەرەكى پەرسى، باپىرىشى
چىرۆكەكەكى بۇ گىرپايەم.

كۆرۈزى دوۋەمىشى بە ھەمان شىۋە وتى، ھىچ شىتلىك بەبى
قاچ ناروات، ئەم پەرسىيە بەھانەيە، پادشا دەپەۋىت لە پۇستەكەت
دوۋرت بىخەتەر، ئەمەى كىرەۋە بە بىيانو.

بۇ رۇزى دواتر كۆرۈزى سىيەمى سەردانى باپىرى كىر، بە ھەمان
شىۋە رۇزى بېشوو چىرۆكەكەكى بۇ كۆرۈزى سىيەمى گىرپايەم.

ئەم كۆرۈزىيە جىياۋز لەۋانى دىكە، بە باپىرى وتى؛ باپىرە
سى رۇزى مۇلەتم بى بەدە بۇ دۇزىنەۋەى ۋەلامى پەرسىيەكە، دواتر
كۆرۈزىكەى باپىرى جىيەشتو بە شوۋىن ۋەلامى پەرسىيەكەدا
رۇيشت بۇ كىتەبخانەى شارو بە نىۋ پەراۋەكانى كىتەبەكاندا
غەۋدالى دۇزىنەۋەى ۋەلامى پەرسىيەكە بوو.

سى رۇزى تەۋاۋ بوو، كۆرۈزىكەى بە دىخۇشپەۋە گەپايەم بۇ
لاى باپىرى پىتى وتى؛ باپىرە گىيان نىگەرەن مەبە، ۋەلامەكەم
دۇزىيەۋە، باپىرى لە خۇشيدا شاگەشكە بوو، وتى؛ كۆرۈم پىم
بلى، ۋەلامەكە جىيە؟

كۆرۈزىكەى وتى؛ باپىرە (خۇر رۈۋناكى دەپەخشىت،
رۈۋناكىيەكەشى دەرۋات بۇ ھەر جىگەپەك بىيەۋىت، قاچىشى
نىيە، كاتلىك رۈۋناكىيەكەى دەرۋات، كەس نازانىت بۇ كۆى
دەرۋات).

ھەمۋان لە خۇشيدا بە يەك دىنگ ھاۋارىيان كىرە وتىيان؛
قاچى نىيە دەرۋاتو كەس نازانىت بۇ كۆى دەرۋات.
دواتر باپىرى بە كۆرۈزىكەى وتى؛ كۆرۈم جۇن تۈانىت ئەم
ۋەلامە دەست بىخەيت؟

كۆرۈزىكەى وتى؛ لەۋ سى رۇزىدا سى كىتەپم خۇشەۋە، لەۋ
كىتەپخانەدا ۋەلامى پەرسىيەكەم دەست كەوت.

جەنابى ۋەزىر وتى؛ زانىست رۈۋناكىيە، پەرتۈۋەكىش نەھنى
بەختەۋەرىيە.

جەنابى ۋەزىر زۇر بە دىخۇشپەۋە مىلى رىگەى پەردو كۆشكى
پاشا گىرەپەر، چۈۋە لاى پادشاۋ ۋەلامى پەرسىيەكەى داپەۋە،
بەمەش لە پۇستەكەى خۇيدا مايەۋە، بەلام لەۋ رۇزە بەدەۋە
ھەرگىز لە كىتەپو خۇشەۋە دانەپرا، كىتەپ بوۋە ھاۋرىۋ ھاۋدەمى
ھەمىشەمى؛ چۈنكە كىتەپ بوۋە ھۆكەرى مانەۋەى لە پۇستەكەمدا.

لە دىرۋەماندا پادشاپەك ھەبوو، كەسانى زىرەكە بىرەتۈرۈ
لەنھاتۈۋى زۇر خۇش دەۋىست، بۇ ئەم مەبەستە بەردەۋام پەرسىيەرى
لە ۋەزىرە كەسانى چۈرەۋەرى دەرۋە، پەرسىيەگەلىك كە زىرەكى،
لە كەسانى نازىرەك جىيا دەكەدەۋە.

رۇزىكىيان جەنابى پادشا، ۋەزىرە بەتەمەنەكەى بانگەشت
كىرە بۇ كۆشكە پىتى وتى؛ پەرسىيەكتە لى دەرۋە، پىنج رۇزىشى
مۇلەتم بى دەدەم، ئەگەر لەۋ ماۋەپەدا ۋەلامەكەت زانى، ئەۋا تۇ
لە ھەمان پەلەۋپايەى خۇتدا دەمىنەتەۋە، خۇ ئەگەر لەۋ ماۋەپەدا
ۋەلامەكەت نەزانى، ئەۋا تۇ لە پۇستەكەت دوۋر دەخەتەۋە،
ۋاتە؛ چىدى ۋەزىر نامىنەت.

پاشان پادشا پەرسىيەكەى بەم شىۋە نازىستە كىرە؛ ئەۋە
جىيە دەرۋاتو قاچى نىيە، كاتلىكەش رۇيشت كەس نازانىت بۇ
كۆى دەرۋات؟

ۋەزىرە بەسالاچۈۋەكەى بە بىستىنى ئەم پەرسىيە سەختە
نىگەرەن بوو؛ چۈنكە ۋەلامەكەى نەدەزانى، بەخەمبارى مىلى
رىگەى گىرە گەپايەم بۇ مال.

ھاۋكات جەنابى ۋەزىر سى كۆرۈزى ھەبوو، رۇزەنە سەردانىيان
دەرۋە ھەۋالىيان دەرۋەسى، لەۋ كاتەدا كۆرۈزە گەۋەكەى كە بۇ
دىدەمى باپىرى ھاتبوو، بەپەرۋەشەۋە ھەۋالى پەرسى، بەلام بىنى
باپىرى زۇر سەرۋالو خەمبارە، وتى؛ باپىرە شىتلىك رۈۋى داۋە؟
باپىرى وتى؛ پادشا پەرسىيەكتەى قورسى لى كىرەۋەم، كە
ۋەلامەكەى نازانە، ئەگەر نەشتۈانەم لەۋ ماۋەى دىپارىكراۋدا، ۋەلام
بەدەۋە؛ ئەۋا لە پۇستەكەم دوۋرە دەخاتەۋە.

كۆرۈزىكەى وتى؛ پەرسىيەكە جىيە، كە تۇ ناتۋانى ۋەلامى بەدەتەۋە؟
باپىرى وتى؛ دەرۋاتو قاچى نىيە، كاتلىكەش رۇيشت كەس
نازانىت بۇ كۆى دەرۋات؟

كۆرۈزىكەى وتى؛ خەمبار مەبە، خۇت نىگەرەن مەكە باپىرە
گىيان، ھەر لە بىنەپەردا ئەۋ پەرسىيە ۋەلامى نىيە؛ چۈنكە ھىچ
شىتلىك بەبى قاچ ناتۋانىت پىرۋات، تۇ ئەمەرى لە كار مانەۋو
بوۋىت، نىستا كاتى پىشۋە، كەمىك بە نارامى چاۋەكانت لىك
بىنىۋ پىشۋو بەدە.

پاش ئەم وتۈۋەتۈرە، كۆرۈزى دوۋەمى ھات بۇ لاى بە مەبەستى
دىدەمى ھەۋالپەرسىن، دوۋبارە ئەۋىش كاتلىك چاۋى بە باپىرى

گه‌شده‌پیدان

پۇشپىرىس تەندىرۈش

ماددە ھۆشبەرەكان ۲/۱

بىگىت، دەپىتە بىشىك لەزىيانى لەشى ناتوانىت كاردىكانى خۇى بىكاتو ھەست بەنازىرىكى زۇر دەكات، گەر ئەو بىرى خۇى پىئو گىتو، رى نەگىت، لەنەنجامدا تەندىرۈشتى، رۇزبەرۇز خراپىر دەپىت، ماسولەكانى دەپوكتىمە، پادگەى لاواز دەپىت، ئارەزووى خوارىنى كەم دەپىتەمە كىشى دادەبەزىت.

مۇرڧىن:

بەكاربەرەكەى ھەست بە لەشسوكىو چالاكىيەكى زۇر دەكاتو واى لى دەكات، زۇر ئارەزووى بەكاربەرەكانى بىكات، پاشان پىئوستى بەمىرى زۇرتىر دەپىت، تاكو ھەمان ھەستى لا دروست بىت، بەلام دواتر ئالوودەپوون وا لە كەسەكە دەكات، ئاۋ بەلووتىدا بىتە خوارەدە، دەمى وشك بىت، چەندىن جارى بىر شىتەدە، لە ھەموو لاپەنكىكەۋە لاواز دەپىتە ھەستو شەۋورى تىك دەچىت. گەر زىياتر بىخوات! ئەوا ئاۋەندى ھەناسەدان لە دەماخدا لاواز دەكاتو گۇشارى خۇىن دادەبەزىت، سەرنەجام رەنگە بىشپىتە ھۇى مەردن.

ھىرۇڧىن:

لە مۇرڧىن ۋەردەگىرەتو دروست دەگىرەت. لە ھەموو ماددەكانى تر گىرەت، ئالوودەپوونى زىياترە مەترىسەدارتە لەسەر تەندىرۈشتى كەسەكە، لەسەرەتادا ھەست بە چالاكىو لەشسوكىو ئاسودەپى دەكات، پاشان كەسەكە ئالوودە دەكاتو پىئوستى بەزادەگىرىنى بىرەكەى دەپىت! تاكو بىگاتەۋە بەھەمان ھەست، تا واى لى دىت ئارامى لىدەپىرەتو ھەموو ئاۋاتو ھەۋلىكى، دەستكەۋەتنى بىرەكەى زىياترە! تاكو ئەو ھەموو ئازارو ماسولەكەرىقەۋەنە رىزگارى بىت، كە لە ئەنجامى لىبىرەنى ھىرۇڧىنەمە، توشىپوۋە. كەسى ئالوودە، توشى لاۋازىيەكى زۇر دەپىت. ئارەزووى خوارىنى لاواز دەپىت، خەۋى دەپىت، دىۋەزەمە ترس زىيانى لى تال دەكات، لەۋى توشى ئەو نەخۇشپىە مەترىسەدارەنە بىت، كە بە دەرزى بەكارهاتوۋ دەگۈزەپتەۋە. ۋەك، ھەۋەردىنى جىگەر، ئابدز، ھەتد. توشى كىشەى لاۋازى سىكىسى دەپن.

كۇدەين:

ئەفەيۋ بىرەكەى كەم، كۇدەينى تىدەپە، ئەم ماددەپە لە دەرمانەكانى چارەسەرى كۇكەۋە ئازارەكەنەكاندا ھەپە. رۇزبەرۇز ھەۋە دەپىت ئەم ماددەپە لە دەرمانەكاندا كەم بىرەتەۋە، ئەۋەك بىتە ھۇى ئالوودەپوون. ب. كۇمەلەى ۋىرەنەپەكەكان (Hallucinogens):

بەكاربەرەكانى دەپىتە ھۇى پىچەۋەنەپوونەۋى بارى دەروونى، كەسەكە واى لى دىت ناتوانىت شتى نەگۇنجاۋ رەت بىكاتەۋە. بەكاربەرەكە سەرەتا ئىلچ دەكات ھەست بەلاۋازى دەكاتو سەرى گىز دەخوات، پاشان ۋىرەنە دەكات، گۈپە دەنگى نامۇى بىستوۋە، ھەستەردن بە كاتو دەۋرىيەكانىش لەدەست دەكات. مەترىسەدارتەن جۇرپان ئەۋمىيە پىتى دەۋىرەت، (LSD)، ئالوودەپوون دەپىتە ھۇى ۋىرەنەى بىنىنى شتى نامۇ، تىكچوۋنى ھەستەۋەردەكانو جارى وا ھەپە ئەۋەندە ئارەحەت دەپىتە دەترىت خۇى دەگۇزەت!

ن: د. حسان شەمسى پاشا

و: يەحيا مەھمەد عەلى

۱. ھۆكەرەكانى پلاۋىۋەنەۋى ماددە ھۆشبەرەكان:

گۇمانى تىدا نىيە، ماددە ھۆشبەرەكان بەكەن لە مەترىسەدارتەن ئەۋ دەردەنەى توشى لاۋى جىيان ھاتوۋە، كۇمەلەك ھۆكار ھەپە بۇ پلاۋىۋەنەۋى: پلاۋىۋەنەۋى بىكارىو كاتى بىتال، قىلەم خراپەكان، لاۋازى ھەستى ئاپنى، كىشە خىزانىيەكان، خراپ مامەلەكەردن لەگەل مىندالاندا، ھەرامۇشكەردى پەروەردە مىندال لەلەپەن داپەن باۋكەۋە، ھارۋى خراپ.

زۇر گەشتەردى لاۋانمان بۇ ۋالاتانى دەروۋە ئاسان دەستكەۋەتنى سىكىسە ماددە ھۆشبەرەكان، دەۋر لەچاۋەپىرى خىزان. ۋالاتانى داگىرەكە دەستىكى بالايان ھەپە لە ھىنانو پلاۋەردەنەۋەپىدا. پەپوۋەندەپىيەكى تۇكە ھەپە، لەنەنجان نەخۇشپى ئاپەزو ئالوودەپووندا، ھەروەك خەۋىكى نەخۇشپىيە دەروۋىيەكانى تىرىش، رىخۇشكەرن بۇ ئالوودەپوون.

بىگۇمان دەۋرى لەخۇداۋ رىبازى پاكى سەروەرمان، لە ھەموو ئەم ھۆكارەنە زىياتر دەۋرىان ھەپە، چ كەسكى باۋەردار توخنى ئەم كارەنە دەكەۋەت!؟

۲. جۇرەكانى ماددە ھۆشبەرەكان:

خراپەترىن جۇر ئەۋەنەن، كە ئالوودەپوونى دەروونى (لەروۋى دەروۋىيەۋە كەسەكە پىئوستى پىتى دەپىتە بەمى ئەۋە نارام ناپىتەۋە) ۋە جەستەپى (لەشى كەسەكە ئازارو ئارەحەتى تىدا دروست دەپىتە كاردەكانى پەپاشى ناكات! گەر ماددەكەى دەست نەكەۋەت) دروست دەكەن، ۋەك ئەفەيۋو جۇرەكانى (مۇرڧىن ۋە ھىرۇڧىن).

لەروۋى زانستى دەرمانەسازىيەۋە، كاتىك دەۋىرەت، ماددە ھۆشبەر، ئەۋا مەپەستىيان ئەفەيۋو جۇرەكانىتى (مۇرڧىن، ھىرۇڧىن ۋە كۇدەين)، كاتىك دەۋىرەت، (خوۋگەرتن بە دەرمان - Drug Dependence) ۋاتە، كەسەكە ئالوودە دەرمانىك بوۋە بەمى ئەۋ دەرمانە، ھەراسان دەپىتە ئارامى لى ھەلەگىرەت. كاتىك دەۋىرەت، (خراپ بەكاربەرەكانى دەرمان - Drug Abuse) مەپەست لەۋ دەرمانەنەپە، پاش بەكاربەرەكانىيان، بارى دەروونى مەشكى كەسەكە تىك دەدەن.

ئەۋ ماددەنەى سەردەگىش بۇ ئالوودەپوون، داپەش دەپن بۇ ئەم جۇرەنە:

أ. كۇمەلەى ئەفەيۋو لىۋەرەگىرەۋەكانى (Narcotics):

نەفەيۋ:

پەكەكە لە مەترىسەدارتەن جۇرەكانى ماددە ھۆشبەر، ئەم ماددەپە لە بەرەھەمى (پروۋەكى خاشخاش) پىنەگەپىشتوۋ دەردەپىرەت، پاش روۋشانەنى شەرىپەتەكى سىپى لىنچى لى دەردەچىت. بەكار دىت لەرەپى راستەۋخۇ ھوتدانى، پان لەگەل چا، پان قاۋە، پان لەگەل جىگەرە دەكشەرت، يا نىرگەلە.

بەكاربەرەكە سەرەتا ھەست بە چالاكىو تۋانەى خەپالەكەردن ھەسەردن دەكات، بەلام ئەمە زۇر ناخاپەنەت... خىرا كەسەكە توشى تىكچوۋنى دەروونى ئالوودەپوون دەپىت. گەر كەسەكە خۇى پىئو

زىرە سوودەگالى

كۆنەندامى ھەناسەۋە دىئالېتى؛ ئەۋا كوۋېكك لە زىرە كۆلۈ
بىخۆرەۋە، كۆنەندامى ھەناسە ھۆر دەكاتەۋە يارمەتى نەھىشتى
بەلغەۋە كۆكە دەدات. لەبەرئەۋە زىرە پىژمەكى بەرزى لە
ئاسنۇ فېتامىن سى تىدايە، ھەرۋەھا دۇ ھەۋەردىنى تىدايەۋ
بەرنىگارى فاپرۇسەگالى تايىمەت بە ھەلامەتو ئەنفلۇنزاى دەكات.

يېنجەم: كۆنەندامى ھەرس:

لەبەرئەۋە ئاۋىتە (پېمۇل) تىدايە، ھانى گەدە دەدات؛
تا ئەۋ ترشە سىروشتىيانە بەرھەم بەننىت، گە يارمەتى مۇنى
بەرزىرەن پىژمە پىكەتە خۇراگىيەگالى ناۋ خوارىنەمە دەدەن،
ھەرۋەھا بە چارەسەرىكى چالاك بۇ دل تىكەلاتنۇ سىكچوونو
بەدھەرسى دادەنرىت.

شەنەم: بۇ شىردانى سىروشتى

سەرەۋى سوۋدى زىرە بۇ نوپىرەنەۋە زىادەردىنى وزە؛
بەھۋى ئاسنى پىۋىستەۋە لە تۆۋى زىرەدا، ھەرۋەھا بۇ داپكى
شىردەر بە سوۋدە؛ لەبەرئەۋە ھانى بەرھەمەننىنى شىرى داپكى
دەدات. بۇيە رۇۋانە پىۋىستە داپكى شىردەر بېخوات، سەرەۋى
ئەۋە كالىسىۋى پىۋىستى رۇۋانە، داپكى دەكات.

خەۋتەم: زەھرى لەش دەردەكات:

زىرە، بەلە گەرمى لەش بۇ بارى سىروشتى بەرز دەكاتەۋە
ھانى كىردارى مېتاپۇلىزم دەدات، يارمەتى باشكردىنى فرمانەگالى
جگەرو گورچىلە دەدات، ئەۋەش ماناى ئەنجامىكى باشە بۇ
رەزگارپوون لە زەھرى لەش.

ھەشتە: بۇ تەندرووستى پىست:

ۋەك لەخالى پىشۋونا ئامۇمان بە گىرنگى دەرگىنى زەھرى لەش
كرد بەھۋى زىرەۋە، ئەۋەش سوۋدىكى تىرى ھەيە بۇ پىست، بەتايىمەتى
ئەۋەنى دومەلو لىرى پىستو ھەستىيىرى پىستىيان ھەيە، لەبەرئەۋە
فېتامىن ئى تىدايە، بەرگى لە دەرگەۋىنى نىشانەگالى بەتەمەنى
دەكاتو كارىۋى مىكرۇپە زىانەخەشەگالى تايىمەت بە پىست دەكات.

بۇ خەۋەر: ۱. ھىستى. ۲. كل يۈم مەلۇمە طەبىيە.

زىرە، بەكەكە لە ۋەۋەكە گىيەگەنۇ لەجىھاندا لەۋۋى
بەكارەننەۋە، بە دوۋەم جۆرى بەھارات دادەنرىت، ھىچ مالىك
نىيە زىرە تىدا نەبىت، لە زۇر خوارىندا بەكار دەھىنرىت؛
بەھۋى بۇنۇ تامە خۇشەگەمەۋە، ۋىپراى بەكارەننەۋە بەخوارىن
بىت، پان خوارىنەۋە بەھۋى تامۇ بۇنەكەمەۋە، لەگەل ئەۋەشدا لە
بۋارى تەندرووستىدا زۇر بەسوۋدو گىرنگە، بەتايىمەتى بۇ ئەۋەنى
بەدەست كەمخەۋى ئازارى كۆلۈنۇ كىشەگالى كۆنەندامى
ھەناسەۋە دىئالېتىن، سوۋەكەننىشى ئەمانەن:

يەكەم: نوپىرەنەۋە وزە:

زىرە، بە سەرچاۋەكى زۇر دەۋلەمەندى ئاسن دادەنرىت،
يارمەتى بەدەستەننىنى ئاستىكى باشى وزە پىۋىستى ھەيە
بۇ لەش يارمەتى چالاكى سوۋرى خۇپن دەدات، دواترىش
دەپتە ھۋى زۇرپوونى پىژمە ئۇكسىجىن لە خۇپندا ھەستىردىن
بەچالاكى، ھەرۋەھا بەھۋى چالاكى سوۋرى خۇپنەۋە، ئۇكسىجىن
دەكاتە ھەۋە بەشەگالى لەش، ئەۋەش ھەلى توۋشبوون بە
زەھىمەرو خەلفان كەم دەكاتەۋە.

دوۋەم: كەم خەۋى دىلەۋكى:

زىرە بۇ ئەۋ گەسانە بەدەست بىخەۋى دىلەۋكىۋ
نائارامىۋە دىئالېتىن، زۇر باشۇ بەسوۋدە، بەباشترىن
ئارامكەرەۋى سىروشتى دادەنرىت.

سېيەم: بەگى دىزى شىرپەنچە:

ۋەتەك ھەيە دەلېت، "خۇپاراستن لە شىرپەنچە لە
خۋەكەتەۋە دەست پى دەكات"، زۇر لە توپىزىنەۋەگەن پاس لە
گىرنگى زىرە دەكەن، خاسىيەتى دۇرگىنى شىرپەنچە ھەيە،
ۋاتە: بەرگى دەكات لە دروۋستبوونى گىر شىرپەنچەگەنۇ
كارىگەرى بەھىزى ھەيە لە پاراستن دۇ شىرپەنچە گەدەۋ
كۆلۈنۇ ئەۋەش بەھۋى بوونى دۇۋۇكسىنەگان تىپىدا.

جۋارەم: كۆنەندامى ھەناسە

ئەگەر بەدەست ھەۋەردىنى توۋرەكە ھەۋايەگەن، پان نارېكى

دەلەن، ئەگەر دەتەوئەت لە ئاستىكى قوولتۇردا كەسنىڭ بىناسىت؛ بېروانە ئاۋات، خواستەكان، خەۋنەكانى ھەرچەكەش لە ئەۋ جىرپانەى بە دلىدا دېن كاتىك بەتەنپايە، ئەگەر ئەۋ خولپاۋ ئاۋاتانە لەبارەى كېشە بچوۋلو كەسىيەكانمەۋە بېت؛ ئەۋا خاۋنەكەشى كەسىكى بچوۋكە، بەلام ئەگەر لە مەر سوۋدى گشتىو گۇرانكارى گەۋرەۋە بېت؛ ئەۋا خاۋنەكەى مەزىنە. پۇلەكانم، ئەم پىۋەرە زۇر وردە؛ چونكە ئەۋەى لەدەست خەلگدايە بە چاكەۋ خرابەۋە، ھەمىشە بەندە بە بارودۇخو پىداۋىستىيە ھەراھەمەكانمەۋە، لە كاتىكدا ھەرچى ئەۋەى خەۋنى پىۋە دەپىننەۋ بە ئاۋاتىمەۋەن، پەيۋەستە بە ۋوچ كرۇكى خۇدى خۇيانەۋە، ھىچ كۆتۈ بەندىكى لى نەبەستراۋ، بۇيە ئەۋبەرى گوزارشت لە خۇيان دەكات.

راستىيەكەى خۇشەۋىستانم، ئەۋ موسلمانەى كە پابەندە بە راستى ئاپىنەكەيۋە، ھەردەم بۇ بەجىيەننى كارى خىر، لە دالەۋكەيدايە لە نىۋان ئەۋ خىرەى كە بەنەنجامى دەگەپەنپەت ئەۋەى كە ئاۋاتەخۋازە جىيەجى بىكات، بۇيە ھەمىشە دلىكى وابەستەى ھەيە، ۋىژدانىشى لەۋبەرى ئاسوۋدەپىدايە.

كەلىك دەقمان ھەيە لەبارەى سوۋرېۋون لەسەر نىيازى خىرو ئاۋاتخۋاستنى بەجىيەننى، كە موسلمان ھان دەكات بۇ پىداۋەكرىنى، ۋەك پەيامبەرمان (دروۋدى خۋاى لى بېت) دەفەرمۋىت؛ (كارە چاكەكان، خرابەكان دەسپىتەۋە)، پاشان فەرمۋىانە، ئەۋەى بەنپازە كارىكى خىر بىكات، بەلام بۇى بەجى نەھىنرا، خۋاى گەۋرە پاداشتى كارىكى تەۋاۋى بۇ دەنۋوسىت، خۇ ئەگەر كارەكەى ئەنجام دا، خۋاى گەۋرە بە دە ھىند، تا ھەۋت سەد پاداشتى دەماتەۋە.

بىگومان پۇلەكانم، مەبەست لەۋشەى (نىياز) ئەۋ نىيازە نىيە كە بە خەيال دا دېتو پاش تۇزىك لەمبىرى دەكەين، ھەۋەك چۇن ختۋورە كاتىپەكانمان لەمبىر دەجىتەۋە. بەلگۈ مەبەست لى ئەۋ نىيازەيە كە سوۋرېۋون نەخشەكەشانى لەگەلەيەۋ كارەكەى لەگەلە نەنجام دەدرىت. يەكلىك لەۋ وتانەى كە ھانى ئەنجامدانى كارى خىرو نىيازى پاك دەكات، ۋەتى ئەۋ دەردانە (خۋاى لى رازى بېت)، «ھەر كەسنىك كە شەۋ بەۋ نىيازەۋە بەخۋىت كە ھەلەسپىتەۋە شەۋنۋىژ بىكات، بەلام خەبەرى نەبۋىيەۋە ھەتا بەيانى، خىرى ئەۋ شەۋنۋىژەى بۇ دەنۋوسىت». ھەروھە سەمەيدى كۆرى مۇسەيەب دەفەرمۋىت؛ «ھەر كەسنىك نىيازى ئەنجامدانى نۆۋ، پان پۇژۇ، پاخود ھەج، پان ەمەرى ھەبېت، بەلام پىگىرپەك ھەبۋو لە بەجىيەننى، خۋاى گەۋرە بەپىي نىيازەكەى پاداشتى دەماتەۋە». زەپىدى كۆرى ئەسلىم دەگىرپتەۋە؛ پىاۋىك بەنىۋ زاناكاندا دەگەراۋ دەپەرسى؛ «كە رېنمۋىيەم دەكات بۇ كارىك كە ھەمىشە بەردەۋام بەم لەسەر بەجىيەننى بۇ خۇدى گەۋرە؛ چونكە مەن ھەز ناكەم كاتىمىرپىك لى پىرواتو كارىكەم بۇ خۇدا

تلىدا نەكرىدېت، لەۋەلامى ئەۋەدا فەرمۋىان؛ بىگومان ۋەلامى خۇت دەست دەكەۋىت، ھەتا لەتۋانات دايە، كارى خىر ئەنجام بەد، ئەگەر ساردېۋونەۋەمەك ۋوۋى تى كرىت، پان لە بەجىيەننى كارى خىردا ۋىستايەت، ئەۋسا بەنپازى ئەنجامدانى كارى خىر بە؛ چونكە نىيازى چاكەكرىن، ۋەك جىيەجىكەرى چاكەكە ۋەھايە.

ھەروھە دەگىرپتەۋە؛ ئەبەللەى كۆرى نىمام ئەھمەد، بە ئەھمەدى باۋكى گوتۋە؛ «باۋكە، ئامۇزگارم بەك، باۋكىشى فەرمۋى؛ «كۆرم ھەمىشە بە نىيازى كارى خىر بە؛ چونكە ھەتا ئەۋ نىيازەت ھەبېت، خۇشت بېيەلا دەمىت».

ناپا ئەم باسە جى دەگەپەنپەت بۇ كۆرۈكچەكانم ؟

ئەم باسە ئەۋاتاپانەى ھەيە؛

۱. چاكەكارانى ئەم نەتمەۋەيە، پىيان خۇشە چاكە بەرامبەر خەلگى بىكەۋ موسلمانان لە خىروخۇشدا بىيىن.

۲. گەۋەرتىن بەلگە لەسەر بۋونى خۋاستى چاكەكرىن ۋىستى ئەنجامدانى، بىرپىيە لە سەرقالبۋون بە ئەنجامدانى كارى خىرەۋە، بەرامبەك ئەگەر تەگەرەۋ كۆسپىش رىگى لە ئەنجامدانى گرت، پەنا دەباتە بەر ئاۋاتەكانىۋ بە ناراستى خىردا دەپانبات، پاشان چاۋرېئ دەكات ھەتا دەرفەتلىكى بۇ پىرەخسىت، تا بەكرار بەرجەستەى بىكات بىخاتە گەر.

۳. سوۋدەمەندى سەرەكى لە كارە خىرەكاندا، ئەۋ كەسانە نىن كە چاكەكەيان بەرامبەر دەكرىت، بەلگۈ ئەۋ كەسانەن كە كارە خىرەكە دەكەن؛ چونكە پاداشتى خۋاى گەۋرە، ھىچ ھاۋتايەكى نىيە.

۴. نىيازەكانتان بىكەن بەپىۋەر، بۇ ناسىنى ناۋەرۋكى كەسىتىۋ ئەۋ بەھايانەى بىرواتان پىيە، ھەروھە بىكەن بە پىۋەرىك بۇ دىيارىكرىن رادەى سوۋرېۋونتان لە سوۋدەگەيانەن بە كەسۋارو ۋلاتو خەلگى دەۋرۋەرتان.

۵. با ھەمىرەك لە نىۋە، پۇژانە كارىكى چاكەى بچوۋك ئەنجام بەدات، بۇ نەۋنە خىرەكرىن بە پارە (۲۵۰ دىنار)، ھەۋالەرسىنى ھاۋرپەيەكت، ئامۇزگارپىكرىن كەسىكى كەمتەرخەم، فىركىن نەزانىك، يارمەتيدانى ھاۋرپەيەك لە ۋانەپەكداۋ دەسپىشخەمىركىن لە سلاۋكرىندا...

۶. ھەمىشە بەراۋرد بىكەن لە نىۋان ئەۋ كارەى كە بە ئەنجامى دەگەيمەنۋ ئەۋەى ئاۋاتەخۋازن بەدىي بەيىن، با ئەۋەى كە ئاۋاتەخۋازن بەدىي بەيىن، گەۋەرتو پالاتر بېتو ھەمىشە ھەۋل بەدىي بەيىن. ۷. نىيازى چاكەكرىن بىكەن بە بەرپەستىك لە نىۋان خۇتانو كەۋتەن نىۋ تاۋانەۋە، ھەروھە با بېيىت بە بەرپەستىك بۇ رىگرتن لە گرھتارېۋون بە خۇبەرسىتەۋە.

۸. لەگەل كەسۋارو ھاۋرپەى نىزىكەكانتاندا باسۋ خۋاستو ئاۋاتەكانتان بىكەن، داۋاى يارمەتپان لى بىكەن ۋاۋىزپان پى بىكەن لە بارەى چۈنىمەتى گەپشتن بە ھىۋاۋ ئاۋاتەكانتان.

پىسنور چاكەكارىن

ۋ: ئاسيا مەلەك

خۆكۆزى

نووسەرى تەنساز (جۇرچ بەرنارد شۇ)، بەم وتەيەي ھەندىك ئىجراج دەكات، كە دەلىت: (تا ئەومىندى ھىوام ھەبىت، كەواتە: پاساۋىكەم ھەيە بۇ مانەوم لە ژياندا، رازىبىون واتە: مردن). قەناعەت واتە: رازىبىون نىيە، ئەومى لىردە مەبەستە، وستانو تەواشانە كىردنە بۇ پىشەوم، واتە: كۆتايىپەننە بە ناۋاتەكانت لە ژياندا، بۇ تىروانىنەكانت ھىلىكى كۆتايى بىكىشىت.

لاى خۆيەوم ئەدىبى گەورە (مصطفى صادق الرافعى)، بە وتەيەك روو لە كەسە سستو لاۋازمەكان دەكاتو دەلىت: (ھەركەس شىك نەخاتە سەر لەم دىنبايەدا، ئەوا خۇى بارە بەسەر دىنباۋە). يان دەبىت مۇرىكى پىرشىنگدار لەسەر تەۋىلى ئەم ژيانە بەدىت، ياخود خۇتو ناۋاتەكانت دەبن بە غەمو پەژارە سەربار دەبىت بەسەر ئەم ژيانەوم.

يان ئەومەتا مىژۋوپەكى گەورە پىرشىنگدار دەنۋوسىتەوم، ياخود ئەم روۋەى جەستەت لە گۆر دەنرەتو دەشارىتەوم بەرەكانى ژيانەت دەپىچىرتەوم ئىدى كەس ناۋت ناھىيەت.

دۆپەي تىشك:

لە پوختەى ژيانى كەسانىك لەۋكاتەوم وە ئاگا ھاتوون نەخەوتوون، لەو ساتەومى رىگايان گىرتۆتەبەر نەۋىستان، تىگەمىشتىن، ھەلەكشانو دەرەكەۋتەن بوۋە، لە ھەر پەلو پايەيەكدا ھەلەكشابن بۇ جىگاۋ پايەيەكى تر... ھەستىان بەكەموكوۋى خۇيان كىردوۋە، داۋاى لىخۇشبوۋىيان كىردوۋە. (ئىبن جەۋزى).

ئايىنىكى ئاسمانى، يان بىرىكى ھەلسەفى لە گەردوۋندا ئايىنىت كە خۆكۆشتن بە چارەسەر، يان رىگايەك بۇ راستكىردنەومى كارىك بزانىت.

خۆكۆشتن بىياۋمىيە بەرنەبەر بە خودا، بە ھىرۋدانى ژيانە، بانگەشەيە بۇ سەرنەكەۋتەن لاۋازى كەسى خۆكۆزە.

بەلام ئەم خۆكۆشتەى لىردە دەمەۋىت لە بارەيەوم بەدوۋىم، كۆشتى جەستەۋ ھەۋتانى روۋ نىيە، بەلكو مەبەستەم كۆشتى ناخە (خۆكۆزى گىيەنە)، دەستگىرتنە بەسەر باۋمىر ھىمەمەتا، بەرنەگارى گىيانى كاركىردنە كە پەروەردگارى بالادەست پىتى بەخشيۋىن.

نىمە لە روۋگارىكىدا دەۋىن، پەرە لە زاۋەزاۋى نانخۇرى جىگر، رازىن بە خرابىترىن گوزەران، بەگۆرەى روۋو كازىرەكانى تەمەنى ھەر پەكىكىيان، بەسەر سەريانەوم ژمىرەرىكى نەبىنراۋ دائىراۋە، كاتىك كاتى دەستىشانىكراۋى نىزىك دەبىتەوم، "مەبەستەۋادەى مەرگە" بەنارامى جاۋ دادەخات، ئەم دىنبايەيە بەجى دەبىتەىت، بىنەۋەى لەم ژيانەدا كارىگەرىيەكى ھەبوۋ بىت.

جەندە كۆلۈ دەۋىن، بىنەۋەى بىتۋانىن لەم ژيانەدا، تۆۋىكى چاكە، يان راستىيەك بىرۋىن، ياخود دارى زانستىك لى بەدىن؛ بۇنەۋەى دۋاى خۇمان لەم ژيانەدا، بەكەلكى پەكىك بىت، تا لەم روۋەدا كە ھەموو شت دەرواۋو تەنھا كىردەۋە گەورەكان دەمىننەوم، خۇمانى پىدا ھەلباسىن، بەھىۋاى ئەۋەى لە ناپەھەتتەيەكانى دۋارۋوۋ رىگارمان بىكات.

ئايا تۆ سەرگىردەيت، يان شوئىكەوتوو؟

۸- كاتىك يەككەك لە ھاۋاكارەكانت كە سالانىكە پىكەۋە
كار دەكەن، پەلەي بەرز دەمىتەۋە بۇ سەروو پەلەكەي تۆۋە،
بەرچەكرنارت جۇن دەمىت؟
۱- بەتەۋاۋى نىگەرەن دەمىت؛ جۈنكە دىلنىيەت لەۋى ناتۋانىت
روۋبەرۋى بوۋستىتەۋە.
۲- سەرسام دەمىت، كە بۇجى تۆ پەلت بەرز نەگراۋتەۋە،
بەلام بېرىش لەۋە دەكەيتەۋە كە لە ئاپىندەدا لەگەلدا كار بگەيت،
ئەۋ پۇستەش كاريگەرى لەسەر ھاۋرىتەتتەن ئابىت.
۳- لەگەل ئەۋەشدا كە ھەست بە نىگەرەنى دەكەيت، ھىچ
ھەستىكى خرابەت لا دروۋست ئابىت، ھاۋكات پېرۇزبايىشى لى
دەكەيت.
۴- ئايا لەۋ بېروايەدا بوۋىت كە رۇژىك بېيتە بەرۋەبەر،
كاتىك دەست بەكار دەكەيت؟
۵- بەلئ. ۲- بەلئ ھىۋام واپە كە زياتر لەۋ پەلەيە بەدەست
بەيتىم، كە لە خەيالىمدايە. ۳- زۇر بېرى لى ئاكەمەۋە.
۶- ئايا پېش ھاتوۋە جوۋلەپەك لە كۆمەلگەكت دروۋست بگەيت،
بۇ پىكەننى لىزەنەپەك بۇ دروۋستىكى يەكەي نىشتەجىۋون؟
۷- بەلئ. ۲- نەخىر، بەلام لەۋانەپە رۇژىك بېت رۇللىكى لەۋ
شۈۋە بېيىم. ۳- نەخىر، خۇشخالىم كە ئەم كارە ۋاز لى بەيتىم
بۇ كەسانى دىكە.
۸- ئايا ھىچ رۇژىك بوۋە كە تۆ سەرۋىكەتتى فەرمانگەي
كاركرىت، پاخود خۇيىندىگەكت بگەيت؟
۹- بەلئ. ۲- نەخىر، لەگەل ئەۋەشدا كە مەن شاپىستەي ئەۋ

۱- بەرزىرىن پەلە جىيە، كە لە پىشەكەتدا بەدەست ھىناۋە؟
۲- بەرۋەبەر. ۲- سەرپەرشتىار. ۳- ھىچيان.
۳- ئايا ھىچ كات لە لىزەنەپەكدا كارت كىرەۋە؟
۴- بەلئ، سەرۋىكى لىزەنە بوۋم. ۲- ئەندامى لىزەنە بوۋم. ۳- نەخىر.
۵- ئايا لەۋ بېروايەدەيت، بىتۋانىت بېيتە كەسكى سەركەۋتوۋ؟
۶- بەلئ. ۲- لەۋانەپە. ۳- نەخىر.
۷- تا جەند ئاۋانت گەپىشتەن بەم ئامانجانە؟
۸- دەتەۋىت بگەيتە بەرزىرىن پەلە لە پىشەكەتدا.
۹- دەتەۋىت بگەيتە ئاستىك كە بارى دارايىت باش بگات.
۱۰- دەتەۋىت ژيانىكى خىزانى ئارامو جىگىرت ھەبىت.
۱۱- ئايا ۋاي بەباش دەزانىت، سەرۋەي ھەمۋو شتە نۆپەكان
تۆ پارىزگارى لە نەرىتە تاپەتەكانى خۆت بگەيتو بەردەۋام بېت
لەسەريان؟
۱۲- پارىزگارى لە نەرىتەكانت دەكەيت.
۱۳- كەمىك لە ھەردوۋكىيان.
۱۴- لەگەل تازەگەرىۋ نۆپەۋەپەكەدا دەۋم.
۱۵- بۇچوۋنت جىيە سەبارت بە گەپىشتى ھەرمانەكان؟
۱۶- تۆ زۇر بەختەۋەر نېت.
۱۷- ھەندىجار پىۋىستىن، ئەگەر گونجاۋ بېت ھىچ مەرجىكە نىيە.
۱۸- بەشۋەمەكى گىشتى گۈپيان پى نادەم.
۱۹- چ شىۋازىكى كاركرىت پى باشە؟
۲۰- كارى پىكەۋەمىۋ تۆكەم. ۲- شوئى ھەلۋاردنە تاپەتەكانى
خۆت دەكەيت. ۳- ھەز دەكەيت بېيتە پىكەۋەرى كارەكان.

پۈستە بووم. ج- نەخىر.

۱۲- ئايا خۇت ۋا دەينىت، گە حمزت لە پاساپە؟

۱- بەلى. ب- لەوانىيە، ھەندىجار. ج- بەشئومىيەكى تايىيەتى نا.

۱۳- ئايا دەگىت كارە ھەمىشەيەكەت بگۇرپت كە بىروات ۋايە تىيدا پەلت بەرز نابىتەو، بە گارىكى دىكە بە ھەمان مووچە، بەلام ئەگەرى پەلە بەرز بوونەموت ھەيە؟

۱- بەلى. ب- دلنيانیت كە دەگونجیت ئەو كارە بكەيت، تا كاتى خۇى نەيت. ج- نەخىر.

۱۴- ئايا پىزى كەسانى بەرپەرس دەگىت؟

۱- نەخىر. ب- ھەندىجار. ج- بەلى ھەمىشە.

۱۵- ئايا لەناخى دلتەو لەو بىروايدەيت كە ھەمووان يەكسان؟

۱- نەخىر. ب- بەلى، لەگەل ئەوشدا ھەندىك لەو يەكسانانە زياترن لەوانى دىكە. ج- بەلى من بىروام بە كۆمەلگەيەكى بى جىواۋى ھەيە.

۱۶- ئايا بىروات بە يەكگرتن ھەيە، بۇ بازىرگانىيەكى بەھىز؟

۱- نەخىر. ب- تارادەيەك. ج- بەلى.

۱۷- ئايا ھىچ كات خۇپىشاندىن رىك خستوو، بۇ دزايەتى ھەمانىك كە ناگونجیت لەگەل تۇدا، پان بىروات پىي نىيە.

۱- بەلى. ب- نەخىر، بەلام بەشدارىم لەم جۇرە خۇپىشاندىنەدا كىردوو. ج- نەخىر.

۱۸- كام لەم سىياسىيەنە لای تۇ بەرپىزن؟

۱- مارگىت تاتىش. ب- بىل كلىنتون. ج- لىش فالىسا.

۱۹- ئايا لەو بىروايدەيت كە لە سەددى بىستو يەكدا سەرگىدايەتىيەكى بەھىز پىويستە؟

۱- بەلى، ھەمىشە پىويستەمان بە سەرگىدايەتىيەكى بەھىز ھەيە. ب- سەرگىدايەتىيە بەھىز پىويستە؛ بۇئەۋى دەۋلەتەكەمان نەبىتە دەۋلەتتىكى دۇراۋ.

ج- نەخىر، سەرگىدايەتىيە توند پەسەندىراۋ نىيە، كەۋاتە، ھاۋاكارىكىرن گىرنگىرە لە ھىز.

۲۰- راۋىز بە ھىچ كەس دەكەيت لە دەروەى خىزانەكەى خۇت؟

۱- بەلى زۇرجار. ب- ھەندىجار. ج- ھەركىز، پان زۇر بە دەكەمن.

۲۱- ئايا ھىچ كات بىرت كىردۆتەو، كە لە شۇنىكى بەھىز، پان گىرنگىدا بىت؟

۱- بەلى. ب- نەخىر. ج- بە ھىچ شىۋەيەك بىرم لى نەكردۆتەو.

۲۲- تۆۋ ھاۋرىكانت لە چىشتخانەيەكن، خىزمەتگوزارى لە نىۋ چىشتخانەكە زۇر خراپە، چى دەكەيت ئەگەر دۋاى كاتىمىرىك چاۋەروانى چەندىجار ناگادار كىردەو بەدەمتانەۋە نەھاتن؟

۱- پىشنىار دەكەيت كە ھەمووان چىشتخانەكە جى بېلىنۋ دەنگى ناۋەزايى بەرز بىكەنەۋ. ب- دادەنىشىۋ سكالۋ دەكەيتۋ بىرسىار لە ھاۋرىكانت دەكەيت كە دەبىت چى بىكەن؟ ج- چاۋەرى دەكەيت كە سىكى دىكە پىشنىارىك پىشكەش بىكات، ھەموان پىكەۋە رىك بىكەۋ بەزۇرىنە كارىك بىكەن.

۲۳- ئايا ھىچ جۇرە رىكخستىكت رىك خستوو؟

۱- بەلى لە ھەندىك بۇندە. ب- بەلى، تەنھا يەك جار. ج- ھەركىز.

۲۴- تا چەند ھەمىشەيەتت بە رەخنى توند ھەيە؟

۱- جىواۋى نىيە لای من. ب- ھەۋل دەدەم كە رەخنىكان بىزارم نەكەن، لەگەل ئەوشدا ھەندىجار ئازار بەخىش.

ج- زۇر ھەستىارم بەرامبەر رەخنى توندەكن.

۲۵- بە بىرواى تۇ گىرنگىرەن سىقاتى سەرگىردە چىيە؟

۱- بەزەيى. ب- ھاندەر. ج- ئەزموون.

نەنجام: دوو خال بۇ ۋەلامى (۱)، يەك خال بۇ ۋەلامى (ب). سىر بۇ ۋەلامى (ج) دابىن.

يەكەم: ئەگەر كۆى خالەكانت لەنىۋان (۲۵ - ۵۰) خال بوو، ماناى ۋايە تۇ خاۋنى سىفاتىكەلىكى زۇر باشى، بۇئەۋى بىيىتە سەرگىردەيەكى لىھاتوو، ئەۋە دەگەيەنەيت، كە تۇ خاۋنى چەند تايىبەتمەندىيەكى زۇر باشى كە لە سەرگىردەى گەۋرەدا ھەيە، ئەمەش ئەو شتەيە كە تۇ ھەۋلى بۇ دەدەيتۋ دەتەۋىت پىي بگەيت. لە كاتىكدا ھىشتا لەو پىشەى ھەلتىزاردوو، نەگەيشتوۋىت بەۋ ناستەى كە دەتەۋىت.. ماىەى خۇشچالەيتە كە تۇ كارەكانت رىك دەخەيت ئەگەر پىويست بوو، حمز دەكەيت لە سەرگىدايەتىكىرنەدا لە پىشەۋو لە بەرجاۋى ھەمواندا بىت، ھەستىش بە ساردىۋنەۋە دەكەيت، ئەگەر كەسنىك جىگەى تۇى گىرتەۋە.

ھەمىشە بىر بىكەرەۋە، كە پىويستە مۇۋف فىرپىتۋ سوود ۋەرىگىت لەۋەى كەسانى دى دەيەكن، راۋىزكىرن بەشەيكە لە كارە گىرنگەكانى سەرگىردە؛ چۈنكە دەبىتە ھۇى ئەۋەى كەسانى زۇر شوپىن بىكەۋنۋ ھاۋكارى بن.

لە تايىبەتمەندىيەكانت: ھىۋاۋ ناۋات، چالالكو گورجوكۇل، خاۋنى لىپراۋى نەرمونىانى.

دوۋەم: ئەگەر كۆى خالەكانت گەيشتە ۱۶-۲۴؛

ماناى تۇ خاۋنى چەند سىفاتىكى سەرگىردەيەيت، ھەمىشە حمز دەكەيت پىشەنگ بىت، لەگەل ئەوشدا ھەۋلى بۇ دەدەيت، بەلام بە لای تۆۋە شتىكى گىرنگ نىيە لە ژيانندا، خۇشچال دەبىت ئەگەر كەسنىك لە شوپىنى تۇدا بىت، بە مەرجىك راۋىزىت پى بىكاتۋ لە بىرپارۋ شىۋەۋ كارگىردىدا بىگونجىت لەگەلندا. تايىبەتمەندىيەكانى كەسايەتەيت: ئارامگر، خاۋن پەۋش، ھاۋكارۋ پارمەتىدەرە، پەيۋەندىيەكانت شىپىزن.

سەيپەم: ئەگەر كۆى خالەكانت لە ۱۶ كەمتر بوو؛

ماناى ۋايە كە تۇ ھىچ ھىۋاۋ ناۋاتىكت نىيە؛ بۇئەۋەى بىيىتە سەرگىردە، بەلام بە پىچەۋانەۋە خۇشچال دەبىت كە كەسانى دىكە رچە دەشكىنۋ دەستپىشخەر دەبن، لە راستىدا تۇ ناگەيتە پەلى سەرگىدايەتىيە گىرنگ؛ بە ھۇى ئەۋەى كە خۇت ھىۋاۋ ناۋات نىيە، بىيىتە سەرگىردە، بەلام كۆشۋ ھەۋلەكانت ھەندىك لە دەستكەۋتەكانت بۇ بەدى دەھىنن، لەگەل ئەوشدا تۇ مەمانەت بە تۋاناكانى خۇت نىيە، ھەۋلى خۇدەرختىش نادەيت، ۋەكو كەسانى دى، تۇ زۇر ئاسايى ژيان دەگۈزەرىنەيت، لە تايىبەتمەندىيەكانت، بە ھەنەمەت، چالالكو، خۇپەرىست نىت، ھاۋكات ھىۋاۋ ناۋاتى گەۋرەشت نىيە.

وہ لامي بہ جی

ہینری فؤرد، جارجیکیان بہ تہ کسی دہچیت بؤ شوینیکو کرییہ کی کہم بہ شوفیرہ کہ
دہدات، شوفیری تہ کسیہ کہ کہ فؤرد دہناسیت، بہ دہم پرتہو بؤلہوہ دہلئت: بہریتز
فؤرد، کچہکەتان پارہی باشتر دہدات!
فؤرد پئی دہلئت: چونکہ نہو باوکیکی میلیاردیری ہہیہ، خۆزگہ منیش باوکیکی
وام ہہبوایہ.

پیشہوا عومەر بہ رینگہیہ کدا دہرؤیشٹ، لہسەر رینگہ کۆمەلٹیک مندال سەرگہرمی
یاریکردن بوون، کاتیک پیشہوایان بینی، ہہموان رایان کرد، تہنہا یہک مندالیان لہ جینگہی
خویوہستاو پای نہکرد، پیشہوا لئی نزیک بوویہوہو وتی: کوریم چۆن بوو! تۆش وەک
ہاوپیکانت رات نہکرد؟
مندالہکە وتی: تاوانم نہکردوہ تا لہ دادپەرورہریہکەت بترسمو سزام بدہیت، ہاوکات
تۆ فەرمانرہوایہکی ستہمکار نیت، تا لہ ستہمکەت بترسم، رینگہکەش فراوانہ، جینگہی
منیشو تۆش دہبیتہوہ..

کابرایہکی خۆوہردەر، پئی خۆش نہبوو، کہ ہہیاسی خاس لہناو زاناو فہقیہہکاندا
ناوبانگی بہ زاناو بلیمەت دہرکردوہ، لہبەرئہوہ رۆژیک رۆیشٹ بؤلای ہہیاسو لئی
پرسی: بۆچی لہوہلامدانہوہی پرسیارہکاندا پەلہ دہکەیت؟
ہہیاسی خاس پئی گوت: پەنجەکانی دہست چەند دانہن؟
کابرا وتی: پینج.
ہہیاس وتی: بۆچی لہوہلامدانہوہدا پەلەت کرد؟
کابرا وتی: چونکہ پتیوہستم بہ بیرکردنہوہ نہبوو.
ہہیاس وتی: منیش لہوہلامی پرسیارہکاندا، پتیوہستم بہ بیرکردنہوہ نییہ!

هەرگیز تەسلىم مەبە ھەرگىز، لە ھىچ شتتەدا گەورە بىت، يا بچووك
تەنھا تەسلىم بە بنەما ئەخلاقى و رىگاۋ بىرلارە راستەكان بە.

چەرچەل سەرۆكە زىرائى بەرىتانيا

ھاۋرىكانمان كەمترن لەوھى لە خەياڵماندان، بەلام زۆرترن لەوھى كە دەيانناسين.

ھەرگىز ئۆزى ئۆزى

ھىز لە چاۋەرۋانىدا دەست دەكەوئەت.

چۆرىيە مارتى - مۆنەر

مروڤى ئاسايى، دەپەوئەت ئى بەرامبەر، ھەموو شتتەكى دەست بىكەوئەت،
لەو ھەرگىز ئايەوئەت كار بىكات، بەلكو ئايەوئەت بىرئىش بىكاتەوئەت.

چىس قىلەرەوئەت - قىلەرەوئەت

ھەول دەدەم بە دئەم رابگەيەنەم، كە ئارەزووى شتتەك نەكات كە ناتوانى
ئىن بە خاۋەنى.

تەئىس و ئىكەر - تەئىس و ئىكەر

ژيان ۋارپىكخراۋە، كە ئەگەر بىتەوئەت چىژ لە خوشىيەكانى ۋەربىگريت؛ دەبىت
نازارەكانىشى پەسەند بىكەيت، ھەرگىز يەككىيان بىئەوھى دى نابىت.

سوامى قەبىلەسوف

كۆرانی بلى بۇ ژيان

زیرەکتەری

کەسایەتییەکانی جیهان 5 ئیقانجیلۆس کاتسیۆلیس

تویژینەوێ لەسەر ھەوکردنی مێشک ئەنجام داو نووسەری کتێبو و تارو سیناریۆی تەلەفزیۆنی دامەزرێنەری جەنەدین ڕێکخراوو کۆمەڵە بوو، جەنەدین وتاری لەبارە ییری کۆمەڵگەو ھەلسەفەو ھەواڵگری دڵپراوکیو خەمۆکیو شیوازی نوێی ژیان نووسیو.

* کاتسیۆلیس باسی ئەزموونی ژیا نی دەکاتو دەلیت: لە سالی ۲۰۰۰ بەشداریم لە تاقیکردنەوێ زیرەکی کرد، کاتی خزمەتی نیشتەمانی لە کۆرفو لە تۆرمەکانی ئینتەرنێت لاپەری تاقیکردنەوێ زیرەکی تێبینی کرد، ئەو بەکەم پەروەندیکردنم بوو، وێستە لەو دنیایم، ناخۆ ئەو تاقیکردنەوێ دانێنراو! چونکە ناوێشانی زیرەکتەری پیاو، ھەموو شتێک نییە راستە بەھۆیەو دھناسرێت لە ھەموو جیھان، بەلام "لە نیازمدا نەبوو پلەمەکی وا بەرز وەرێگرم، تەنھا بۆئەوێ روالەتی راستەھێنە ببینم بۆ بەدرۆخستەوێ راگەیانندەکان "بۆم دەرکەوت زۆربە ی کۆمەڵەو ڕێکخراوێ زانستیەکان پشتگیری دھکەن و بووم بە ئەندام لەو کۆمەڵانە.

بێشبینی کارکردنم دەرکە لە دەرگایەکی گەورە وەکو ناسا، گومانێ تێدا نییە، تۆ لە ئاستێکی وا بەرزدا بیت، چەندان پێشنیارت پووبەر و دەرکێن لە گۆرەپانی سیاسی، ج لە پووی کۆمەڵەلەتی بیت، پان ئەکادیمی، ئیقانجیلۆس دەلیت، خەونیکی ھەمیشەییەم بوو لە دەرگای ناسا کار بکەم، تا تواناکانم بەرەو پێش ببەم. کاتێک لە لایەن کۆمەڵگاوە وێستراو دھبیت پراوێخۆبوونت زیاتر دھبیت، ھەمیشە ھەولم دھدا بێمە ئەوێ

پزیشکی نەخۆشییە دەر و نوبیەکانە، پراوانامە ی لە بواردەکانی ھەلسەفەو تەکنەلۆژیای تویژینەوێ دەرمانسازی دەر و نوبی بەدەست ھێناو، ھاوکات وێتەکیشتیکی بلیمەتو مەلەوانێکی پێشەگەر بوو، ناستی زیرەکی دھگاتە ۱۹۸ بە پێی پێوانە ی زیرەکی جیھانی.

* کورتەبەک لە ژیا نی: ئیقانجیلۆس بە رەگەز یۆنانییە لە ۱۹ ییناری ۱۹۷۱ لە سالۆنیک لە یۆنان لەدایک بوو، خۆیئند ی پزیشکی لە زانکۆی ئەمرستۆ لە سالی ۲۰۰۰ تەواو کردووە، پاشان لە سەنتەری چاودێری تەندرووستی لە کۆرفو لە سالانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۱ دەستبەگەر بوو. لە نیوان سالانی ۲۰۰۲ و ۲۰۰۴ چووئتە پال سوپای نیشتەمانی. لە ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۷ تاییەتەمەندی وەرگرت لە بواری پزیشکی دەر و نوبی. لە ۲۰۱۱ لە نەخۆشخانە ی گشتی باباجۆرجیۆی، تاییەتەمەندی لە زانستی دھمار وەرگرتووە، دواتر لە ۲۰۱۲ پراوانامە ی دکتۆرای لە بولوی ھەلسەفە وەرگرت. کەسێکی زۆر چالاک بوو، سەر مەرای بوونی تیر وانی نی جیاواز لەوێ کەسێکی دوور مەریزو نامۆ بوو، لە ھۆتابخانە دەر بپینی لە ئاستێکی زۆر بەرزدا بوو، گرنگی بە ھەموو لایەنیکی ژیان داووە لەوانەکانی بێرگاری فیزیادا بلیمەت بوو لە زۆربە ی پێشپڕکێیەکانی ھۆتابخانەدا بەمژداری کردووە، پلە ی ناپایی بەدەست ھێناو، بەتاییەتی لە ھۆناغی ناومندی، ھەر بۆیە لە کۆلیژ ھەستی بە ھیچ ماندوو بوونیک نەکردووە.

کاری گشتی: لە کاتی وەرگرتنی پەسپۆریدا، لە زانستی دھماردا

كە دەمەۋىت بەردىموم دەمخوئىندو دەمخوئىندە، پىۋىستە مۇۋى خۇي خۇي درووست بىكات، ھەروما لىيان پىرسىۋە، كاركرىنت لە بوۋارى ھەلسەفەدا، پەيۋىندى ھەيە بە ئاستى زىرەكىت؟ سەبارەت بە تۆ ھۆكارىك نىيە بۆ دەرخستنى تۈانا ەمەلىيەكانت لە كۆمەلگا، يان ئەۋە تەنیا بۆجوۋىكى كەسىيە؟ لەۋەلامدا دەلىت: مامەلەكرىن لەگەل ھەلسەفەدا، دەركرىت پىئاسەۋ دەستكەوت بىت لە رىگەي ھالاكىۋ بەشدارىكرىن لە خوئىندى بال، ۋەك لايەنىكى ديار بەلام خۇي لە خویدا ھۆكارە بۆ ژيان، شۆرشە بەرخودانە. ھەلسەفە پىرسىار درووست دىكاتو ھانت دەدات؛ تا بەدۋاي ۋەلامدا بگەرپىت، دوورت دەخاتمەۋە لە راستى چۈرچىۋەكى پتەۋ درووست دىكات؛ بۆ زياتر تىگەيشتن لە خودو لە جىھانى دەۋرۋەر. مەن زۆر پىرسىار دىكەم، پىرسىار لە ھەموو شىتلىك دىكەم، پىرسىاركرىن زۆر ئاسانە، ھەتا ئەگەر ۋەلامەكەشى زۆر قورس بىت.

ھەستى ئىفانجىلۇس دۋاي ناۋدارىيەكەي: ھەر مۇۋەۋ شىۋازى تاىبەت بە خۇي ھەيە بۆ ژيان ئەۋە ژيانىكى مامناۋەندى ھەبوۋە گۈيى بەۋە نەداۋە، كە خەلگى چى دەلىنۋ چۆن سەبارەت بە ئەۋە بىر دىكەنەۋە ھەرچەندە زۆرچار كارمەكانى جىتى تىرامانى دەۋرۋەر بوۋە، بەلام ئەۋە ھەرگىز نەۋەستەۋە ئامانجىكى ديارىكرەۋى ھەبوۋە ھەۋلى بەدەيئاننى داۋە، پەيۋەندىيەكانى راستگۈيانە بوۋە ھەرگىز ھەنگاۋەكانى بۆ دۋاۋە نەگەرۋەتەۋە بەرۋەپىشچۈۋە. دەلىت: بوۋنى ناۋم لە كەسايەتىيە ديارمەكان شەرفىكى زۆر گەۋرەيە، بەلام كارىگەرى ناپىتو پىروۋى مەن ناگۈرپىت بەۋەي كە ئەۋە گرنگ بىت بۆ مەن! تەنیا ھەۋل دەدەم، ئەۋە بىكەم كە خۇم دەمەۋىت، نەك ئەۋەي مەن جىۋاز بەم لە نەتەۋەكەم، مامەلەكرىن لەگەل ئەۋە دۇخەدا ئاسان نىيە، لە كاتىكدا پىۋىستە كەسايەتىيەكان، بە سادەيى ۋەرى بگرنو بىكەنە ھۆي زياتر بەرۋەپىشچىردن باشكرىدى ژيانان.

سەبارەت بەۋە مەندالانەي پەلى بەرزان ھەيە لە زىرەكى دەلى: زۆرەي مەندالان دۈچارى گرىت دەنەۋە لە ھۆتابخانە، بەرەمەكانىيان سىس دەنۋ تۈانا لەدەست دەدەم، بەداخەۋە ھىچ گرنگى پىدانىكى تاىبەت نىيە؛ تا بەرەۋ تۈاناكانىيان لەدەست نەدەم، يان پەردى بى بەدەن. بەلكو بەرەمەكانىيان كەم دىكات، ھەر لادانىكىش ھەيىت، لە قۇناغى ناۋەندىدا دەيىت، بۆيە پىۋىستە گرنگيان پى بىرپىتو لەۋۋى ماددىۋ مەنەۋىيەۋە، ھاۋكارى بگرىن؛ تا بىنە كەسانىكى سوۋدەخىش بۆ كۆمەلگا.

***كاردانەۋى كۆمەلگاۋ دەۋرۋەر:** تىپۋانپەكانى خەلگى سەبارەت بە كاتسىۋىلىس جىۋاز بوۋن؛ بەھۋى ئەۋەي پىزىشى دەۋۋونى بوۋ، پەيۋەندىيەكى راستەۋخۇي لەگەل خەلگىۋ نەخۇشەكانى ھەبوۋ، ئاسايە كە ھەندىچار ساردى بگەۋىتە نىۋان پەيۋەندىيە كۆمەلەيەتىيەكانو دۈچارى خەمۇكى بىت، بەلام كاتسىۋىلىس دەلىت: پاش راگەياندنى ئەۋە نازناۋە، ھەلوئىستى نەتەۋە كەسە نىزىكەكانم لەبارەي مەۋە گۇرانكارىيان بەسەردا نەھات، بەلام ئەۋە خەلگەنەي نەياندەناسىم، زۆرچار زىدەۋىيان دەكرىد لە داۋاكارىيەكان، بۆيە ناچار دەۋۋو بەۋرپايەۋە

مامەلەيان لەگەلدا بىكەم، ھەمىشە ھەۋلە داۋە، تۈاناكانم پىشان بىدەم بۆ ھەر رايەك، يان ھەر ھەلوئىستىكۋ ئەۋە بەرەستەنە بىشكىنم، يان بە لايەنى كەم ئاسانان بىكەم كە دىنە پىشم؛ تا ئەۋە بەيئەمە دى كە داۋام لى دىكەن، پەلە بەلە پەۋبەرۋى دەنەۋە بەرگرى دىكەم لە ھەموو ئاراستەكانەۋە لە كۆمەلگاۋەكى جۆراۋچۆر كە خەلگەكەي پۈنىي جىۋازيان ھەيە، بە شىۋەيەكى پەسەند بەرگرى دىكەم. ھەروما دەلى: "ئىمە ناتۋانن كارى زۆر بىكەن، بەلام دەتۋانن بە بىرىنى سىۋورىك، مېزۋىيەك بۆ خۇمان تۆمار بىكەن".

ئايا ئەۋان ئاسۋودەن بەۋە ناۋدارىيە؟ بىگومان نەخىر؛ چۈنكە ئەۋە كۆمەلگا دى ناۋە، شىتلىك نىيە بە نەۋى بىكەمۋەكرىتى، ھەمەۋان خالى بەھىزۋ لاۋازيان ھەيە، پىۋىست ناكات داۋەرى بگرى تەنیا بە ناۋناۋبانگ، ئەۋە ۋەيە ئىفانجىلۇس ھەمىشە بەۋانەي دەلىت، كە پەيۋەندى پىۋە دىكەن، ئەۋەيە دەلىت: ((ھەمىشە ئەۋە بىكە كە دەتەۋىت، گۈي بەۋە مەدە، خەلگى چۆن دەيىننۋ چۆن بىر دىكەنەۋە)). ئەگەر تۆ لەۋە پىروپەيادىت كە ھەمەۋان پىشتىۋانپىت دىكەن؛ ئەۋە تۆ لە ھەلەدايت؛ لەبەرئەۋى ئەۋانەي نازناۋو دەستكەۋى مەزەن بە دەست دەيىنن، ھەمىشە رۋبەرۋى ئەم پىرسىارە دەنەۋە، چۆن تۈانپىت دەۋلەمەند بىت، ياخۇد ناۋبانگ پەيدا بىكەيت، بەيئەۋەي ھىچ شىتلىك ئەنجام بەدەيت؟

ھەست دىكەم كە زۆرەي گىرۋەگىرەكانى ژيان، ئەۋەكاتە پەرە دەيىنن، كە رىنگىكى تاىبەت بە ژيانمان دەبەخشىن ئەۋە كارە ۋا دىكات جىۋازبىن لە كەسانى تر، بەلام ئەۋەي گرنگە كۆتايەكەيە. ئەۋە بارودۇخەي ھەمانە بە كاتو شۋىنەۋە ھاندەرە بۆ تىگەيشتەنمان لە بوۋنمان، بارودۇخى سىروۋشتىۋ مۇۋى نىزىترىن ئاستى پەيپىردەنمانە بۆ ژيان. پىۋىستە بوۋنى خۇمان بىسەلمەيىنۋ ئامانجى مەزەنمان ھەيىت؛ بۆ بەدەيئاننى تىپكۋىش، مامۇستاۋ پىشەنگ بۆخۇمان ھەلپىزىنۋ ھۆكارمەكانى خۇشتركرىنى شىۋازى ژيان بگرىنەبەر؛ تا بىيىنە رىنپىشاندر، ژيان سادەيە، ئەۋە ئىمەيىن ئالۋى دىكەن لەسەر خۇمان بەۋە داۋاكارىيە زۆرەنمان، دوۋ بىنەما ھەيە بۆ مۇۋ؛

بەكەم؛ بۆجوۋنى خۆت ھەيىت سەبارەت بەخۆت. دوۋەم، كاتى ھەلسەنگاندىن بۆخۆت دىكەيت، بگەيتە ھەمان ناۋنىشان كە بۆ خۆت بە شىۋا زانىۋە. لە ھەردوۋ بارودۇخەكەدا لەگەل بىنەماكەش ناگۈنچى كە بەرگرى لەخۆت بىكەيت، بەلكو لەگەل "بەرگرى" گرنگ ئەۋەيە دەرەت پىرخسىنى تا لەگەل ئەۋە خەلگە نايابانەدا، چاۋپىكەۋتەن بىكەيتو بەرەۋ تۈاناكانت پىرخسىنىت، ئامادەيىت ھەيىت لە كۆمەلگاۋ ھەموو ھالاكىيەك لە جىھان، ۋەك كەسىكى شارمزاۋ بەتۈانا.

كەۋاتە: زىرەكىۋ كەشەپىدانى تاىبەت پەكىكە لە بىنچىنە گرنگەكان بۆ كەسىك كە بىتۋانپىت بە شىۋەيەكى درووست ئىستىغلالى بىكات، بەھۋەۋە دەتۋانپىت شىۋازو جۆرى ژيانى بگۈرپىت كارۋارەكانى ئاسانۋ رايىي بىكاتو دەرپىنۋ ھەلوئىستەكانى رۋونترۋ داھىيان كارانتر دەيىن.

بەھىزىمگانى خۇمان بەينىنەۋە بىر؛ تاۋەكو لايەنى دىروونىمان بەرز بېيتەۋەدە مەنەبەخۇبۇونمان لەدەست نەدەين.

۲- تىرسو دىلەۋاگىنۇ زۇر لىكەندەۋە لەدەرنىجامى ئەۋەدى كە ئەگەر بىر پار بىت كارتىك بىت، ياخۇد شىتەك بىت تۈۋىشى ھەلە بېيت، بەلام ئەۋ كەسەى ھىچ ناكات ھەلە ناكات، بەلام لەبىرمان بېت، گەۋرەترىن ھەلە ھىچەنەكەندە.

۴- ھاۋرې كارىگەرى لەسەر تەۋاۋى كەسايەتتىى مەۋف بەجىن دەھىلىت، ھاۋرې ئىجابى مەنەبەخۇبۇو، مەۋف بەردە لاي مەنەبەخۇبۇوون دەبات، ۋەك دەلىن، (ھاۋرې باش، ھەرۋەك عەترەۋشە.. گەر لىشى نەكەرى، ھەر بۇنى خۇشە). ھاۋرې پروخاۋىش، مەۋف دىروۋخىنەتۈ ۋا لى دەكات، بىرۋاى بەخۇۋى تۈۋانگانى نەبىتۈ بېيتە كەسەىكى لاۋازو تەنھا بۇ شىتەكەن بىرۋانۋى بىنەربىت، نەك بېيتە كاراكتەرىكى جالالو بەھرەۋ وزەو تۈۋانگانى بختە گەر.

۵- رۈخسارو جلو بەگ، مەۋف گەر بايەخ بەخۇۋى نەدات، لايەنى دىروۋنى لاۋاز دەبىتۈ مەنەبەى بەخۇۋى كەم دەبىت، لەبەرنەۋە باش ۋايە خۇمان بىرەينىنەۋە بۇشاكى جانو رازاۋە لەبەر بەكەين، كە ھەستەن بەرەنەبەر بەخۇمان باش بېيت، ئەمە ۋاتى ئەۋە نىيە، كە جلو بەرگەكەمان گران بەھا بېت؛ چۈنكە نەۋەى ناۋ دەفرەكە گرىنگە، نەك دەفرەكە، با بىرۋايەخۇبۇونمان، ۋەك ئىمامى شافىعى بى، كە دەفرەمۋىت، (علیہ ثیاب لو تباع جمیعہا بفس لكان الففس اكثر...وفیہن نفس ولو تقاس ببعضها نفوس الوری، لكان أجلا واکبرا). ۋاتە؛ (جلو بەرگىكە لەبەردايە، گەر ھەمۋى بفرۋشى بە ھىلىك، ھىشتا ھىلىكە زۇرتەر.. بەلام نەفسىكى تىدایە، ئەگەر بەشەىكى بەھەمۋو نەفسەكەن بېتۈت، ھىشتا ئەم زىاتەر). ئەمە مەنەبەخۇبۇوون نرخی خۇزانىنە، نەك لوتبەرزى خۇبەگەۋرەبىن، دەبىت ۋىشار بىنۇ خۇبەگەمگرتەنمان، نەبىتە خۇبەگەمزانىن؛ لەبەرنەۋەى كاتىك نرخی خۇمان نەزانىن؛ ناتۋانىن نرخی بەھا، بە شەكەنى تىرىش بېەخىش.

نەزىزانم، ھەر پەكەك لە ئىمە، زۇر بەنرخی ناۋازەين ھاۋتامان نىيە، بۇيە كراۋىنەتە جىنشىنى پەروەردگار لە زەۋىدا. ئەمەش دەمانگەپەنەت بەۋەى كە تۈۋانای پىۋىستو بەھرى كەۋرەمان بى بەخشاۋە؛ تاۋەكو زەۋى، ناۋەدان بەكەينەۋە.

مەنەبەخۇبۇوون، ھەستى مەۋفە بە نرخی خۇۋى تۈۋانۋا بەھەرەكەنى بىزۋىنەرىكى بەھىزە بۇ خىستەنەگەرى مەۋف بەردە سەرگەۋتۈن دۈۋرەخىستەنەۋە لەدەلەۋاگىنۇ نىگەرەنۋى شەرمۈ خۇبەكەم سەرگەردنۇ خىنگەندۈ بۈۋەگەندەۋەى تۈۋانگانى، كاتىك نىمە ھەستى مەنەبەبۈونمان بەخۇمان ھەبىت؛ كىشەۋ گەرتەكەن بەبچۈۋەك دەبىنۋىنۇ خۇمان بە شايستەى ئەۋە دەبىنۋىن، كە لەزىاندا تىپىكۋىشۋىن دۈۋەتۈۋەكى جانۋتر بۇ خۇمان ھەرەھەم بەكەين. بەبچەۋەنەشەۋە، ئەۋ مەۋفانەى بىرۋايەخۇبۇوونىان لەدەست داۋە زىنەدانىكىان بۇ بەھەرەكەنى خۇيان دىروۋست كىردۈۋەۋە دىرخى ژىنى خۇيان، بىيەرو گۈلۈ گەلە دەكەنۇ دىرخەتەكەنى ژيانو سەرگەۋتۈن لەدەست خۇيان دەدەن؛ چۈنكە بىيان ۋايە ئەۋان بىتۈۋانان، ۋەك بەجەكە ھەلۋەكىان لى دېت، كە بەھىلەكەبى كراپىتە ژېر مەرىشكۈ كاتىكىش لە ھىلەكە ھاتۋتە دىروۋە، بىرۋاى ۋا بۈۋە، كە ئەۋ مەرىشكەۋ تەنھا بەنەندازەى جۈچەكەكەنى ھاۋرې بالى جۈۋەنۋەۋەۋە خۇۋى لەفرېنۇ گەشتى ئاسمان بىيەش كىردۈۋە. ئازىزان، مەنەبەخۇبۇوون زۇر گرىنگۈ بىۋىستە بۇ ژيان، كاتىك كەسەك بىرۋايەخۇبۇوون لەدەست دەدات، ۋەك ئەۋە ۋايە بەزىندۋىتى مەرىدېت، لەبەرنەۋەى بى بىرۋاى كىردارو گەشە دەبىتۈ لەدۇخىكە دەۋەستېت، ھۇكارىش زۇرۇن بۇ ئەم دىردە كە ئەمەى خۋارەۋە ھەندىكەن لەۋانە؛

۱- پەروەردەى خىزان پۇلىكى گرىنگ دەگىرېت، بۇيە زۇر گرىنگە نەۋەكەنمان بەھەستى مەنەبەخۇبۇوونەۋە، پەروەردە بەكەينۇ بىزىان لىبگىرېنۇ ھەر لە مەنەبەبۈونمان بىرۋاىان بى بىنەن؛ تا بەشدارىن لە دىروۋستىردىن بىرۋاى لە ھەمۋو كىشەپەكى بچۈۋەكە ھاۋكارىان نەكەين؛ تاۋەكو پىشت بەخۇيان بېەستۈن دەستەۋسان نەين.

۲- شىكست لە كارتىكى بىشۋەۋتەردا، دەبىتە ھۇى ئەۋەى مەۋف مەنەبەى بەخۇۋى لاۋاز بېت، جا ئەم شىكستە لە ھەر بىۋارىكى ژيانداپىت، ۋەك؛ خۋىندىن، خىزان، بازىرگانى ھەت. بەلام دەبىت بەبىر خۇمانى بەينىنەۋە، كە شىكست خۇۋى ئەزەمۋىتەكەۋ ھەنگاۋىكە بەردە سەرگەۋتۈن، ۋەك كورد دەلېت؛ (سوار تا نەگلىت؛ نابېت بەسوار)، مەۋفېش تاشكست نەھىنەت؛ ناكات بە سەرگەۋتۈن، لەم كاتانەدا بىۋىستە سەرگەۋتەكەنى خۇشمان بەينىنە پىش جۈۋمانو بىزانىن كە چەندىن سەختى ھەپە، بىرۋەمانەۋ خالە

مەنەبەخۇبۇوون

زاھىر زانا

نموونه‌یه‌کی دیکه له دادوهری هه‌یاسی خاس

سکاڵاکار وتی: جه‌نابی قازی من به مه‌بهستی مه‌له‌کردن چوو مه نێو جه‌وزی مزگه‌وته‌وه، عه‌مامه‌که‌م له‌سه‌ر لیواری جه‌وزه‌که‌ دانا، دوا‌ی من ئه‌م پیاو‌ش هاته‌ عه‌مامه‌که‌ی له‌ ته‌نیشته‌ عه‌مامه‌که‌ی منه‌وه داناو پاشان هاته‌ ناو جه‌وزه‌که‌وه، به‌لام له‌ پێش منه‌وه له‌ جه‌وزه‌که‌ چوو ده‌روه‌وه عه‌مامه‌که‌ی منی هه‌لگرتو رۆپشت، منیش هاته‌مه‌ ده‌روه‌وه شوێنی که‌وته‌و پێم گوت که‌ عه‌مامه‌که‌ی منت هه‌لگرتووه، له‌ بری عه‌مامه‌که‌ی خۆت، به‌لام نه‌و نکولی ئی ده‌کاتو ده‌لێت نه‌خێر عه‌مامه‌که‌ی خۆمه‌.

هه‌یاسی خاس فهرمانی کردو وتی: شانه‌یه‌کم بۆ به‌ینن، به‌ سکاڵاکاری گوت، قه‌ژت به‌و شانه‌یه‌ دابه‌ینه، به‌ینی به‌ شانه‌که‌وه ورد خوری سوور هاته‌ ده‌روه‌وه، به‌ سکاڵا لیکراویشی گوت: تۆش سه‌رت دابه‌ینه، به‌ قه‌ژی نه‌ویشه‌وه ورد خوری سه‌وز هاته‌ ده‌روه‌وه، پاشان عه‌مامه‌ سووره‌که‌ی دابه‌وه به‌و سکاڵاکاری که‌ ورد خوری سوور به‌ شانه‌که‌وه هاته‌بووه ده‌روه‌وه عه‌مامه‌ سه‌وزه‌که‌شی دابه‌وه به‌ سکاڵا لیکراو که‌ ورد خوری سه‌وز به‌ شانه‌که‌وه هاته‌بووه ده‌روه‌وه. به‌و شیوه‌یه‌و بێنه‌وه‌ی هه‌یجان زیندان بکات، یان سزا به‌درێن کێشه‌که‌ی بۆ چاره‌سه‌رکردن و که‌سیش یان نه‌یانتوانی رۆخه‌ له‌ دادوهریه‌که‌ی بگرن؛ چونکه‌ هه‌ر یه‌کیان بوونه‌وه به‌ خاوه‌نی عه‌مامه‌ی خۆیان..

به‌ وه‌ستی خودا له‌ ژماره‌کانی داها‌توودا، باس له‌و کێشانه‌ی دیکه‌ ده‌که‌ین، که‌ هه‌یاسی خاس به‌ ئاسانه‌ترین شیوه‌ به‌ زووترین کات چاره‌سه‌ری کردوون، به‌و هیوا‌یه‌ی له‌ زیره‌کی و لێهاته‌ویی ئه‌م دادوهره‌ بیرتیزو دادپه‌روه‌ره‌، په‌ند و مره‌بگرن.

هه‌یاس به‌ قازییه‌کی بیرتیزو زیره‌کییه‌کی ناوازه‌و خێرای له‌ وه‌لام‌دانه‌وه‌وه چاره‌سه‌ری کێشه‌ دادوهریه‌کانداو دادپه‌روه‌ری ناوبانگی شاری ته‌نی بوو، به‌ جۆریک هه‌ر کات کێشه‌یه‌کی ده‌هاته‌ به‌رده‌م، بێنه‌وه‌ی خوله‌کیک به‌ری ئی بکاته‌وه، به‌ جوانترین شیوه‌و زۆر دادوهرانه‌ وه‌لامی گونجاوی ده‌دابه‌وه، به‌ شیوه‌یه‌ک هه‌یج کام له‌و دوو که‌سه‌ی کێشه‌که‌یان هه‌بووه، نه‌یاند‌ه‌توانی رۆخه‌ له‌ وه‌لام‌ه‌کانی هه‌یاس بگرن.

ئیه‌ن عه‌ساکی له‌ میژووه‌که‌یدا ده‌لێت: هه‌یاسی گه‌ری مو‌عاویه‌ جارێکیان هات بۆ مزگه‌وت، دوو ریکات نوێزی کردو پاشان به‌ پاسه‌وانه‌که‌ی گوت: با به‌ ریز سکاڵاکاران بێنه‌ ژووره‌وه، ئیه‌ن عه‌ساکی ده‌لێت: هه‌یاس له‌ جێگه‌که‌ی خۆی هه‌له‌نسا؛ تا جه‌فتا کێشه‌ی دادوهری چاره‌سه‌ر کرد، خێرای له‌ چاره‌سه‌ری کێشه‌ دادوهریه‌کان، مانای نه‌وه‌ نه‌بوو، که‌ که‌مه‌ترخه‌م بێت له‌ راپیکردنی کێشه‌کاندا، هه‌روه‌ها خێراییه‌که‌ی مه‌به‌ست نه‌وه‌ نه‌بووه، که‌ به‌ که‌یفی خۆی وه‌لام‌ بداته‌وه، یاخود به‌ گومان وه‌لام‌ بداته‌وه، نه‌خێر، به‌لکو هه‌زی زیره‌کی و بیرتیزی وای کردبوو، که‌ به‌خێرای کێشه‌کان، چاره‌سه‌ر بکات، هه‌رگیز دادوهری نه‌کردووه به‌ یه‌قین نه‌بێت، (له‌ گۆشه‌ی وه‌لامی به‌جێ لاپه‌ره‌ ٣٦ هۆکاری وه‌لام‌دانه‌وه‌ خێراکانی هه‌یاس بخوێنه‌روه‌وه).

نموونه‌یه‌ک له‌و کێشه‌ دادوهریه‌یه‌ی که‌ هه‌یاس به‌خێرای وه‌لامی داوته‌وه: ئیه‌براهیم گه‌ری مه‌رزوق ده‌لێت: جارێکیان دوو پیاو هاتن بۆ لای هه‌یاسی خاس، کێشه‌یان بوو له‌سه‌ر دوو عه‌مامه‌، که‌ یه‌ک له‌ عه‌مامه‌کان سوور بوو، ئه‌وی دیکه‌یان سه‌وز،

موتنه‌لی

۳۰۳ - ۳۵۴

به‌رزان نه‌بو به‌کر

واته: نه‌ی گیان بگه‌پر مه‌وه بۆ جه‌رگه‌ی جه‌نگ، مه‌یدانی ترس
بۆ مه‌رو نازده‌ل به‌جی به‌یله!

هه‌روه‌ها نه‌م دێر مه‌ش باسی به‌ناویانگی خۆی ده‌کات،
الخيل والليل والبيداء تعرفني والسيف والرمح والقرطاس والقلم
نه‌سپ، شه‌و، بیابان ده‌مناسن، شمشیر و نیزه‌و کاغه‌زو هه‌له‌مه‌یش.
نه‌م دێره‌ شیعری سه‌ره‌مه‌و، تا ئێستاش له‌و دێره‌نه‌یه‌ که
له‌سه‌ر زاره‌و له‌ به‌ناویانگترین دێری شیعری موتنه‌به‌یییه‌، بگه‌ره
به‌ناویانگترین دێره‌ شیعری عه‌ره‌به‌یییه‌.

موتنه‌به‌یی به‌ هه‌زاری و نه‌داری ژبانی گوزه‌ره‌اندوه‌، شیعری
وه‌کو پێشه‌یه‌ک بۆ به‌یدا کردنی نان و بۆیوی ژبانی وتوو، نه‌م دێره‌
شیعره‌ سوڕبوونی بۆ داوا کردنی رۆزی ده‌خاته‌ره‌و،

ضاق صدري وصال في طلب الرز ق قیامي وهل عنه فعودي
واته: دلم توندو هه‌ینده‌ هه‌ستام به‌دوای رۆزیدا به‌که‌می دانیشتوو.
دیارترین سیفه‌تی موتنه‌به‌یی که له‌ ناگه‌رو په‌وستیدا په‌نگی
داوته‌وه‌، هیوا و ناواته‌کانی بوو، هیوا و ناواتی که سنووری نه‌بوو،
هیوا و نه‌هه‌نده‌ به‌رز بوو، که نه‌یه‌ده‌زانی چی ده‌وت له‌ رۆژگار،
جاریه‌ک ناواته‌خواز بوو ببه‌یت به‌ سه‌ره‌گرده‌و فه‌رمانه‌وه‌ی وڵات
ببه‌یت به‌ خاوه‌نی ده‌سه‌لات، جاریکیش هیواکانی نه‌هه‌نده‌ ناڵوو
نادیار بوو، که نه‌یه‌ده‌توانی دیاری بکات، له‌به‌ره‌نه‌وه‌ موتنه‌به‌یی
به‌ده‌ست هیوا زۆرمه‌کانی خۆیه‌وه‌ ماندوو بووه‌.

هه‌روه‌ها له‌ په‌وستمه‌کانی موتنه‌به‌یی، له‌ناست ژبانی سه‌رده‌می
خۆی، خۆی به‌ به‌رزتر داناه‌وه‌، هه‌رگیز ملی نه‌داوه‌ بۆ هه‌وا و
ناره‌زووه‌ کاتییه‌کان، که‌سیکی په‌وسته‌جوان و ناگه‌ربه‌رز بووه‌، خالی
بووه‌ له‌ گه‌ناه‌و تاوانه‌ گه‌وره‌کان.

نه‌هه‌نده‌ هه‌ستی به‌ گه‌وره‌یی خۆی کردوه‌، که گه‌یه‌شتۆته‌ ناستی
نه‌خۆشی، واته‌: هیچ کات خۆی به‌ که‌م نه‌زانیه‌وه‌، به‌شێوه‌یه‌ک که نه‌م
سیفه‌ته‌ی بوومه‌ جیگه‌ی مشتومری توێژه‌ره‌ن، هه‌ندیک پێیان وابوووه
نه‌و جۆره‌ خۆبه‌گه‌وره‌زانیه‌ شیتیه‌، هه‌ندیکیش به‌ گرێ نێرگی
ناویان به‌ردوووه‌، هه‌ندیک دیکه‌ش ده‌لێن نه‌و هه‌سته‌ له‌ نه‌نجامی
سه‌ره‌که‌وته‌کانی زه‌هرکی سرووشتی خۆیه‌وه‌ سه‌ره‌چاوه‌ی گرتوووه‌.

خالێکی دیکه‌ له‌ ناگه‌رمه‌کانی موتنه‌به‌یی نه‌هه‌بووه‌ که
به‌ته‌نگه‌وه‌هاتن و ده‌ره‌گرتنی نه‌زانیه‌وه‌، یان بلیین ماستاوه‌کردنی
نه‌زانیه‌وه‌، نه‌م سیفه‌ته‌شی بوومه‌ هۆی ئازار و ناره‌حه‌تی بۆی؛
چونکه‌ وای کردوه‌ دوزمه‌نی زۆر به‌یت و دۆستی که‌م، نه‌و هه‌رگیز
حه‌زی به‌ موچه‌مه‌له‌و ته‌مه‌سیل نه‌کردوه‌، به‌سه‌ره‌هاته‌کانیشی
له‌م باره‌یه‌وه‌ ده‌نگی داوته‌وه‌، به‌تایبه‌ت له‌ هه‌لوێستی له‌گه‌ل
«نه‌بی هه‌راس، ئه‌یبن خاله‌وه‌یه‌ی، مه‌هله‌بی و صاچه‌ بن عه‌به‌باد» و
زۆری دیکه‌ش.. نه‌وان زۆر نازاریان داوه‌ دوچارێ ده‌ره‌سه‌رییان

نه‌بو ته‌مییب نه‌حه‌مه‌دی گوری حسینی گوری هه‌سه‌نی گوری
عبدالصمد الجعفی الکندی، موتنه‌به‌یی به‌ سه‌رده‌ری شاعیرانی سه‌ده‌ی
چواری کۆچی داهه‌ره‌ت، هه‌ندیک دیکه‌ به‌ گه‌وره‌ترین شاعیری
عه‌ره‌به‌ به‌ ده‌ره‌تین شاعیری جیه‌ان نه‌زما‌ری ده‌که‌ن، که‌ه‌لان که
ره‌چه‌له‌که‌یه‌تی، ده‌که‌ره‌ته‌وه‌ بۆ هۆزیک عه‌ره‌بی له‌ وڵاتی یه‌مه‌ن، که
خاوه‌نی زمانیکی پاراو و ده‌وانبێژییه‌کی باش بوون.
ره‌چه‌له‌کی موتنه‌به‌یی؛

موتنه‌به‌یی له‌ ساڵی ۲۰۲ کۆچی له‌ گه‌رمکی کینه‌ده‌، له‌ شاری کوفه‌
هاته‌وته‌ دونه‌یاوه‌، ئافه‌ره‌تیکه‌ی عه‌له‌وی شیرێ پێ داوه‌، خێزانه‌که‌ی
ده‌ستکورتو نه‌داریبوون، پێده‌هه‌ت نه‌و ده‌ستکورتی و نه‌دارییه‌ی
خێزانه‌که‌ی، بووبه‌یت به‌ پانه‌ریکی به‌هه‌یز، بۆ به‌ده‌سته‌تێنانی
ستایش و سه‌ره‌که‌وته‌نو ناوبانگی.

به‌ره‌وه‌ردمه‌بوونی؛

موتنه‌به‌یی له‌ شاری کوفه‌ گه‌وره‌ بووه‌، سه‌ره‌ته‌ای ژبانی، ده‌ستی
کردوه‌وه‌ به‌ خۆتێدن له‌ حوچه‌ری مه‌داله‌ خانه‌دانه‌کان، زمانی
عه‌ره‌به‌یی له‌ روه‌ی زمان و ئه‌ره‌بوو شیعره‌وه‌ خۆتێدوو، پاشان
چوووه‌ بۆ ناوچه‌ بیابانه‌نشینیه‌کان، بۆته‌وه‌ی زمانی پاراو به‌یت به‌
تیکه‌له‌ویکردنی له‌گه‌ل هۆزه‌ ده‌سته‌که‌یه‌کان، موتنه‌به‌یی توانی له‌
کۆره‌ کۆمه‌له‌کانی نه‌و ناوچه‌یه‌، هه‌ری زمانیاره‌وی و ده‌وانبێژییه‌کی
باش ببه‌یت. به‌لام ماوه‌ی مانه‌وه‌ی له‌ نه‌و ده‌سته‌که‌یه‌کاندا زۆری
نه‌خایاند، له‌ ساڵی ۲۲۰ کۆچیدا، به‌پاری دا به‌جیت بۆ به‌غداد، ئیدی
له‌ به‌غدادوه‌ درێژه‌ی به‌ گه‌شته‌کردنی داو چوووه‌ بۆ دیاری په‌مبیه‌،
پاشان چوووه‌ بۆ شاری موس‌و له‌وشه‌وه‌ «نصیبین، راس عین»،
پاشان رۆیشتوووته‌ بانی شام، له‌ شام به‌ هۆی بانگه‌شه‌که‌نییه‌وه‌
فه‌رمانه‌وه‌ی شاری حمص فه‌رمانی ده‌ستگیرکردنی ده‌ره‌کردوه‌وه‌
زیندانی کردوه‌، له‌ زیندانه‌دا په‌که‌م کاری به‌ریتی بووه‌ له‌ نووسینی
پارچه‌ شیعریک بۆ نه‌وه‌ی سو‌زو به‌زه‌یی فه‌رمانه‌وه‌، بۆ لای خۆی
په‌کیشت، ساڵی ۲۲۱ له‌ زیندان نازاد کراوه‌ نازناوی مه‌ته‌بی پێ
به‌خه‌شراوه‌.

موتنه‌به‌یی په‌یاویکی چاوتیرو په‌وسته‌جوان بووه‌، به‌لام خالی
نه‌بووه‌ له‌ وشکی و سیفه‌تی زه‌ری په‌یاوتی، به‌ که‌سیکی نازاو بو‌یره‌
ده‌سته‌پێشخه‌ر ناسراوه‌، دوور بووه‌ له‌ ده‌روونه‌زمی و به‌یه‌زی و لاوازی.
سه‌ره‌ته‌ای ده‌سته‌پێکردنی ژبانی له‌ ناوچه‌یه‌کی ده‌سته‌که‌یدا،
کاریگه‌ری پسته‌وه‌خۆی له‌سه‌ر دروستبوونی نه‌م سیفه‌ته‌ باشانه‌
هه‌بووه‌، له‌ وته‌ به‌ناویانگه‌کانی سه‌ه‌ه‌ره‌ت به‌ خۆی، که
سه‌ه‌ره‌ت به‌ بو‌یره‌ی خۆخه‌سته‌ ناومه‌ترسی خۆیه‌وه‌ ده‌دوێت؛

ردي حياض الـردى يا نفس واتركي
حياض خوف الـردى للشام والنعم

سەييارەت بىمۇ ھۇنراۋىيە كە بىۋە ھۇكارى لىناۋوجۇنى، ئىيىن ئەلەمدىم دەلىلەت، مۇتەئەمىيە ھىچ شىعەرىكى ئىيىيە، لەم شىعەرى خرابىر بوبۇيىت، شىعەرىكى زۇر لاناۋە، خرابىو ئالەبارى شىعەرمەكى بىۋە ھۇي كۈشتىنى خۇي كۈرمەكى تىياچۇنى مالەمەكى

سەرچاۋەى وزە...!

قۇناغى جياگردىنەمۇ، (پالاوتىن) قۇناغى گۆرپىن دېت، ئىمە لەم بوارىدا كارگەمان نىيە، گازى سرووشتى سوودى لى وىردەگىرېت بۇ سووتاندن، بەمەبەستى گەرمىكردنەمۇ جىشت لىنانو بەرھەم ھىنانى كارىبا، بەلام نەتوانراۋە بۇ پىشەسازى پەترۇكىمىيىلى سوودى لىۋىرېگىرېت. لە پاش وزى خۇر، وزى كارىبا خاۋىنترىن جۇرى وزىبە لەروۋى زېنگەپىيە، ھۆكارى باشتىروۋى گوزمرانى خەلگىيە، بەجۇرىك زىان بەيى كارىبا ئىستەمە، كارىكانى رۇزانە ناسان دىكات، بوۋىتە ھۆى خىراپوۋى زىان. كاتىك دەللىين وزىمەكى خاۋىنە، مەبەستمان لە وزى كارىبا خۇيەتى، لە بەكارھىناندا زېنگە پىس ناكات، رىنگە سەرچاۋەى بەرھەم ھىنانەمەكى ھاورپى زېنگە نەبىت، دىمىت بىزانىن كارىبا لەچى بەرھەم دېت، ئەگەر سوود لە وزى (نۆى بوۋەۋە) وىرېگىرېت بۇ بەرھەمەن، ئەمۇ زېنگە پىس ناكات، ەك تىشكى خۇر، ھىزى ناۋو ھىزى با، بەلام بەكارھىنانى نەوتو گاز، خەلوۋى بەردىن تەنانتە وزى ناۋكىش، دىمە ھۆى پىسۋى زېنگە.

وزى خۇر لە كوردستاندا بەرپىمەكى باش ھەيە، رۇژمەكى سال درېژ، بەلام تانىستا ۋەبەرھىنانى تىدا نەكراۋە، رىنگە لە سەرەتادا پارى كرىنەكەى زۇر بىت، بەلام لە درېژماۋەدا پارىمەكى زۇر دىگىرېتەۋە، دىتوانرېت بۇ گەرمىكردى ناۋى مالان، سوودى لى وىرېگىرېت، ھەروەھا ەك سەرچاۋەىك بۇ دابىنكردى كارىبا. كارىباى ھەرىم لە دوو سەرچاۋەى وزەۋە بەرھەم دېت، بەرھەمە نەوتىيەكانو گاز، لەگەل ھىزى ناۋ لە بەنداۋەكانەۋە، نەبوۋى سىياسەتلىكى روون بۇ كەمىكردنەۋەى ھشار لەسەر كەرتى كارىباى ھەرىم، ۋاى كىردوۋە ھشار لەسەر كەرتى كارىباى زۇر بىت، بەتاپبەتلى لەومرزى سەرماۋسۇلەدا، بەھۆى سوودومرگرتن لە كارىبا بۇ مەبەستى گەرمىكردنەۋە. لە ئەنجامى نەبوۋى سوۋتەمەنىۋ نەبوۋى ھۇشيارى؛ چۈنكە لەكاتى گۆرپىن بەرھەمە نەوتىيەكانو گاز بۇ كارىبا، ئەمۇ بەرپىزەى (۶۰٪) وزمەكى بەفېرۇ دىچىت، كارىباى بەرھەمەتاتوۋ بەشىكى ون دىمىت لەكاتى گۋاستەۋەدا، كاتىك لە نىۋو مالانىشدا كارىبا دىگۆرپىن بۇ گەرمى، ئەمۇ ھاۋكىشەكە پىچەۋانە دىمەپىنەۋە، واتە؛ ئەگەر لە ۋىستەگەى بەرھەمەننى كارىبا، دوو بەرمىل نەوت بسوۋىتىن بۇ بەرھەمەننى كارىبا، كاتىك لە مالەۋە كارىباكە دىگۆرپىنەۋە بۇ گەرمى، نىزىكەى يەك بەرمىل نەوت گەرمىمان پى دىدات، كاتىكى زۇرو وزىمەكى زۇر سەرف دىكەپن، بەم كارە دوو ھىندە زېنگە پىس دىكەپن.

تېيىنى، سوود لەم سەرچاۋە وىرگىتوۋە، چىند لىكۆلنەۋىمەك لە بۋارى سىياسەتى دابىنكردى وزە پاراستى زېنگە لە كوردستاندا- دىمەۋان سۋارە سۋىملى.

مىرۇف بۇ بەردەۋامبوون لە زىان، پىۋىستى بە وزىمە، سەرچاۋەى وزى ئەندامى (نۇرگانى) ۋ تەنانتە نەوتىش دىگەرتەۋە بۇ تىشكى خۇر، لە كۇندا سوۋىيان لە دار وىرگىتوۋە، ەك سەرچاۋەى وزە، بۇ خۇ گەرمىكردنەۋە راپەرلەننى ئىشۋ كارىكانىان، دواتر خەلوۋى بەردىن، ئىنجا نەوتو بەرھەمەكانى، پاشان گاز.

لەكاتى سوۋتاندنى دارو خەلوۋى روۋەكىدا، ھاۋسەنگى زېنگەى تىك ناچىت؛ چۈنكە لە سروۋىتەۋە بۇ سروۋىتە، ئەمۇ بىرە گازى دىچىتە ھەۋە، جارىكى تر روۋەك سوۋى لى دىبىننىتو خۇراكى لى دروۋىست دىكات، بەلام لە ئەنجامى سوۋتاندنى نەوتو گازدا، پىژمەكى زۇر گازى دىۋەكسىدى كارىۋىن، دىچىتە ھەۋە، دىمىتە ھۆى تىكەندى ھاۋسەنگى زېنگەى، زۇرۋىنى پىژمەى ئەم گازە لە ھەۋە، بوۋە بەھۆى بەرۋىۋىنەۋەى پەلى گەرمى لە بەرگە ھەۋى زەۋىدا، ئەمەش تۋانەۋەى سەھۋى جەمسەرمەكانى زەۋى كارىساتە زېنگەپىيەكان بەدۋاى خۇيدا دىھىننىت.

پىسۋىنى زېنگە، گەۋەرتىن كىشەپە كە روۋىپروۋى مىرۇف بوۋىتەۋە، لە ئەنجامى جۇرى ئەم وزىمەى بەكارى دىھىننىت، ھەروەھا تەۋابوۋىنى ئەم وزىمەۋە نەبوۋى جىگىرەۋەى نەوتو گاز كارىكە ھورستر دىكات، مىرۇف بەنارمىزۋى خۇى ۋازى لە دارو خەلوۋى بەردىن ھىنا، بە ھۆكارى ناۋوۋى ھونەرى، روۋى لە بەكارھىنانى نەوتو گاز كىر، ئەم لە ئەنجامى نەمانو كەمبوۋىنەۋەى دارو خەلوۋى بەردىن، بەلام گەرمەن بەدۋاى جىگىرەۋەى نەوتو گازدا، گۆرلەنكى ناچارىيە، لە ئەنجامى كەمبوۋىن نەمانى ئەم جۇرە سەرچاۋەى وزە.

سالانىكە تۋىزىنەۋە دىھىنانى بەردەۋام دىگىرېت، بۇ دۆزىنەۋەى سەرچاۋەىكەى وزى نۆى، بەجۇرىك خاۋىن بىت، ھەروەھا تۋانەى نۆپۋىۋىنەۋەى ھەبىت، كارىگەرى خرابى لەسەر زېنگە نەبىت، بۇ ئەم مەبەستە سوود لە وزى تىشكى خۇر، ھىزى با، گەرمى ناۋاخنى زەۋى، ھىزى ناۋ لەگەل وزى نۇرگانى وىردەگىرېت، ئەم سەرچاۋانە بەردەۋام نۆى دىمەۋە، بەلام ناتوان جىگەى نەوتو گاز بىگرنەۋە؛ چۈنكە نەوت سەرمەى نەۋەى وزىمەكى زۇر دىداتو ھەرزانىشە، لە ھەمان كاتدا مادىمەكى خاۋە لە پىشەسازىدا، نەوتو گاز رەۋەۋەى پىشەسازىۋە مادە خاۋەكەشەپەتى.

لە ھەرىمى كوردستاندا، نەوتو گازلىكى باش ھەيە، بەشىكى ۋەبەرھىنانى تىدا كراۋە، پالاۋگەكان نەوتى خاۋ جىا دىكەنەۋە بۇ بەرھەمەكانى، بەلام ناتوان بەتەۋاۋى سوود لە نەوتەكە وىرېگىر، واتە؛ ھەموۋ ئەم مادانەى كە تىدداپە لى جىا بىكەنەۋە، بەرھەمەكانىش بە كۋالىتەپەكى بەرز ناخرىتە بازارەۋە، لەدۋاى

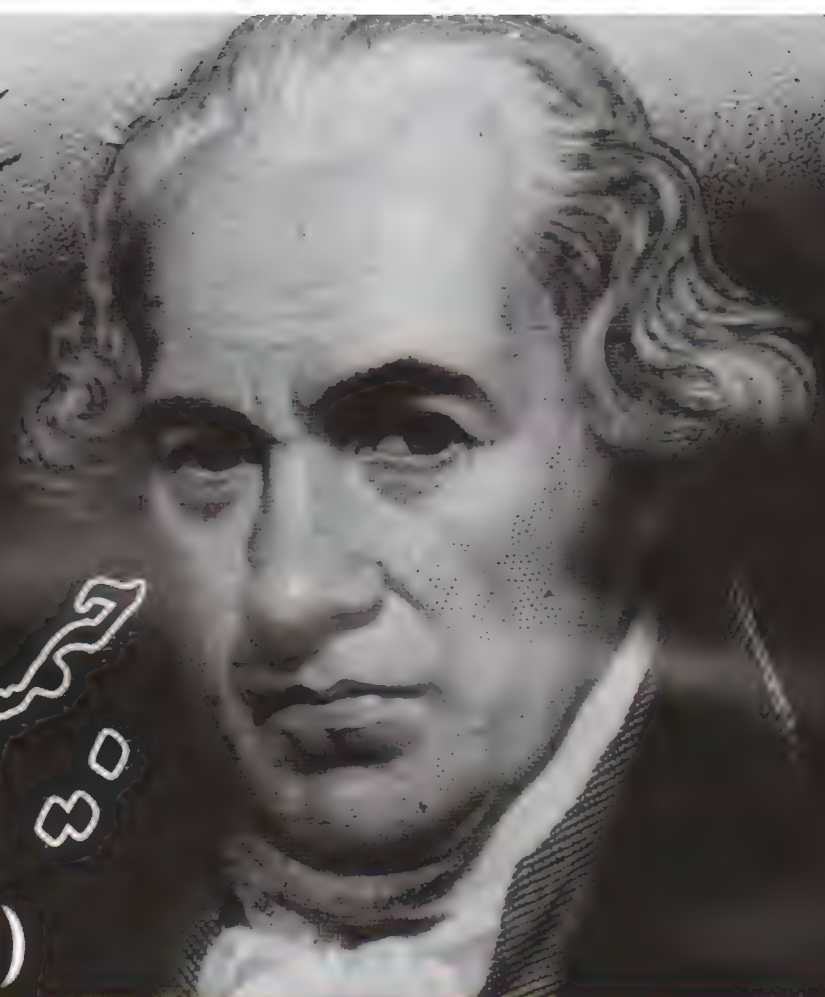

پیکر اور > ۵

سەرکەوتووۋەکان **بی** قوتابخانە

حەممیس وات

(۱۷۳۶ - ۱۸۱۹)

ژيانو لە دايبوونی جيمس وات:

لە سالی ۱۷۳۶ زایینی لە جرینووک لە ولاتی ئوسکەتلەندە لەدایک بوو، جیمس وات کۆری دارتاشیکی سادە بوو، وەک هەر مندالیکی دیکەى ولاتەکەى، چووتمە قوتابخانەى حکومى، بەلام بە هۆى کۆمەلێک ناستەنگو ناردەختى، کە دوچارى جیمس وات بوو، نەیتوانى لە قوتابخانەى حکومى بەردەوام بێت، لەبەرئەووە وازی لە قوتابخانەى حکومى هێنا..

کاتێک تەمەنى گەشتە هەژدە سال، کۆچى کرد بۆ جلاسجو، لەوێوە رۆشت بۆ شارى لەندەن، بۆ فێربوونی پێشەسازى نامیرومکانى تايبەت بەزانستى بیرکارى، وات لە پێشەکەیدا توانى سەرکەوتنى بەرجاو بەدەست بهێنێت، بەشیوەیهک کە جیگەى سەرسامى زانای فیزیایى (جوزیف پلاک)بوو، (داهینەرى بزوینەرى شاراو): کە بوو بە دروستکەرى نامیرومکان لە زانکۆى گلاسگو لە سالی ۱۷۵۷.

بەپێوەندى ھاوڕێیمتى نیوان جیمس واتو جوزیف پلاک، کاریگەرپێیهکى دیارى گەردە سەر ئاراستەکردنى جیمس وات، بۆ گرنگیدان بە وزەو تواناکانی سوودوهرگرتن لە هەلم، کە وەکو هیزێک بۆ بزوینەر، سوودى لى بینی، وات دواى ئەوێ چەند ئەزموونیکى لەو بوارەدا تاقى کردووە، دواچار بزوینەرى هەلمى لە جۆرى (نیوکومن) کەوتە دەستى لە سالی ۱۷۶۲، دواى ماوەیهک وات، نامیری هەلمىنى چەترۆ جیاوازترى داهینا، بە مەبەستى چاکسازیکردن لە نامیری هەلمیدا، چەندین نامیری دیکەى خستە نێو بزوینەرى هەلمیهووە، لەوانە موزەخەى ھاوایی، بەرگی لوولەکى هەلمى، پێوهرى هەلم، هەموو ئەمانەش

کۆرى دارتاشیکی سادە، بوو بە بەناوبانگترین زانای ولاتەکەى!

جیمس وات ئەندازیارى ئوسکەتلەندییه، داهینەرو پەرەپێدەرى بزوینەرى هەلمیه، یەکەم کەسە کە بە پراکتیکى، توانای بە هەلمبوونی تاقى کردوتمەو، بزوینەرى هەلمى سادە لە پێش زەمانى جیمس وات بەکارهاتوو، کە رێژمیهکى گەورەى لە خەلووز سووتاندوو بەرھەمىکى گەمى بەخشیو، هەروەها جوولەى گۆرانکاریش (لە بەردەمو لە پشتمو) دیارى کراووە بەکارهاتوو بۆ کارپیکردنى موزەخە.. لەم نێوەنددا جیمس وات داهینانیکى چەروهرى جیاوازی داهینا، ئەویش بە گۆڕینی هەلمى ناو، چاریکى تر بۆ ناو بە ساردکردنەو، واتە جۆن لە سەرەتادا ناو گۆراو بە هەلم، بە هەمان شێوە داهینانەکەى جیمس وات، دووبارە هەلمى گۆرپوتمەو بە ناو، بە زیادکردنى توانای بزوینەرە هەلمیهکان، ھاوکات چاکسازپێهکانى ئەم دواپێیهى بوو هۆى ئەوێ بە رێژمیهکى زۆر بەکار بهێنێت، ئەو چاکسازپێانەش بە شێوەى نایابو ناوازد، پشکیان لە پێشکەوتنى پێشەسازى نوێدا هەبوو.

وێک رێژێک بۆ ئەو داهینانو پشکانەى جیمس وات، کە لە پێشەسازى نوێدا هەپبوو، دکتور مایکل هارت، لە کتێبە بەناوبانگەکەیدا، لە نیوان ئەو سەد کەسەى کە گەورەترین کاریگەریان لەسەر ژيانى مرفاھەتى هەپبوو، پلەى بیستو پینجەمى بە جیمس وات بەخشیو، کە ئەو کتێبە بەناونیشانى (سەد بەکەمینەکان) نووسراو بە یەکیک لە کتێبە جیهانییهکان دادەنرێ ھاوکات بە یەکیک لە کتێبە پەرۆشەکان مەزەندە دیکرێت، کە بۆ چەندین زمانى جیهانى وەرگیردراو.

8: سالتا سالى
9: سەرىپەر غەزەل

من به فەرمدە دەست لە گەورەییە دەگیشمەووە

بەم شیوەیە من بەفەرمدە دەست لە گەورەیی دەگیشمەووە
بەرپرسیاریتیەکانی منداڵکی هەشت سالانە لە ئەستۆ دەگرم.
دەمەوێ بچمە نیو دوکانیکی لەمەفرۆشییەووە وای بیر بکەمەووە،
ئەوێ چیشخانەییەکی پێنج ئەستێرەییە.
دەمەوێ وای بیر بکەمەووە، شکولات لە پارە باشتەرە؛ چونکە
دەتوانم بیخۆم!
دەمەوێ لە ژێر داربەرپوویەکی گەورەدا دابنیشمەو لەگەڵ ھاوڕێکانم
ساردەمەنی بخۆم.
دەمەوێ لە نیو چالیک ئاودا کایە بکەم، گۆلارەگەم بۆ ئاسمان
هەڵبەدم.
دەمەوێ بۆ رابوردو بگەرێمەووە، بۆ ئەو کاتەیی هەموو شتیک
سادە بوو..
ئەو کاتەیی خەریک بووم، رەنگەکانو خشتەیی لیکدانو شیعرە
منداڵانەکان ھێر دەبووم..
ئەو کاتەیی ئەمدەزانی چ شتیک نازانمەو هیچیش بە لامەووە
گرنگ نەبوو.

دەمەوێ باوەڕ بەئێم بەو هەموو شتیک رێی تێدەجێت.
دەمەوێ لە ئالۆزییەکانی دنیا بێناگا بم.
دەمەوێ دووبارە بۆ هەمان دنیای سادەیی خۆم بگەرێمەووە..
نامەوێ ژيانم پڕ ببێت لە فەرمانی کارگێری، وەسلو سزاو
هەوالە ناخۆشەکان. دەمەوێ باوەڕ بە زەردەخەنە بەئێم..
بە وشەیی خۆشەویستی نامیز..
بە دادپەروری..
بە ناشتی..
بە فریشتەکان..
بە باران بە..
فەرمانوون: ئەو دەستە چەگەگەم، سوێچی ئۆتۆمبیلەگەم،
ناسنامەو تەواوی بەلگەنامەکانی ترم.... بۆ ئێوە....
من بەفەرمدە دەست لە گەورەیی دەگیشمەووە....

بوونە ھۆی ئەوھێ کە ئەو بزوینەرە ببیت بە مەگنەییەکی
بازرگانیی زۆرباش، کە توانای دەستاو دەستکردن بەکارھێنانی
ھەبوو، دواجار سالی ۱۷۶۹ پڕوانامەیی داھێنانی لەسەر بزوینەرە
ھەلەییەگە وەرگرت.

لە بزوینەری (نیوکومن) لە ژێر گوشاری ھەواداو لە نیو
لۆلەگەگە "سەندەرەگە"ی پڕ دەبوو لە ھەلە، کاتیک ھەلەگە
چڕ دەبێتەووە، گوشارگەرەگە پالی پێوە دەنیت بە پەستانی
دەردووە..

ئەمەش واتە: گەر مەکردن ساردکردنەووە بە نۆر، کە
دەبێتە ھۆی وەترەنی رێژمیەکی زۆر لە وزە، لێرەدا جیمس
وات ھەستی کرد، کە ھەلە ناوی گەرم، تەنھا پێک ھاتووە لە
ھەلەمێکی نەرمو شل، لەبەرئەووە بچیتە ھەر دەفرێکەووە پەری
دەکات، ئەگەر لۆلەگە پڕ لە ھەلەگە بکەیتەووە، ئاودەگە لە
دەفرەگەدا بە ساردی دەمێنێتەووە، لە کاتیکدا ھەلەگە بۆ جاری
دوووە لە دەفرەگەدا دەجووڵێنرێت، سەرلەنوێ چڕ دەبێتەووە،
بۆشاییەکی لە لۆلەگەگەدا دروست دەکات، بێنەووی پێویستی
بە ساردبوونەووە ھەبێت..

وات چەند سالیگ ھەوڵی دا، کە بزوینەری کارپێکردن پەرە
پێ بداتو دیزاینیکی نوێی بۆ بکات..

لە سالی ۱۷۷۴ توانی پشتگیری ماتیوبولتون بەدەست
بھێنیت، کە خاومنی کارگەییەکی چالاکو پەرەھەم بوو لە
شاری بیرمینگھام، ئەم دووانە، واتە: جیمس واتو ماتیوبولتون
کۆمپانیایەکی ئەندازەیارپێیان بە ناوی کۆمپانی (سۆھو بۆ
ئەندازەیار) دامەزراند، کە کاریان بە کرێگرتنی دیزاینی
نوێو سەرپەرشتیکردن و دروستکردن و کارپێکردنی بوو، لە
راستیدا کۆمپانیایەکیان توانی سەرکەوتن بە دەست بھێنیت،
ئەم دوو ھاوبەشە زاراوەی توانای ئەسپیان لە بواری تواناو وزە
میکانیییەکاندا بەکارھێنا، بەم شیوەیە کە توانای یەک ئەسپ
یەکسانە ۰.۷۴۶ کیلووات.

لە سالی ۱۷۸۲ جیمس وات پڕوانامەیی داھێنانی لەسەر
بزوینەری ھەلەمێ تیکەل وەرگرت، کە پەستانی ھەلەگە
بە ھۆی پالپتومانی ئیستۆپەووە، بۆ ھەردوو ئاراستە بەکار
دەیت، ھەروەھا پەردە بەستەووی جوولەیی ھاوتەرپ بۆ
گۆرینی جوولەیی ئالوگۆریدا، لەژێر گوشاری ئیستۆپ لە ئامێری
لەرلەرکەرەگەدا، کە ئاودەبێت بە گۆلەگەیی کارپێکردن،
گۆلەگەیی کارپێکردن رۆلی گواستەووی جوولە دەگێرێت.

جگە لەوانەش وات زمانەییەکی بۆ رێکخستنی خێزایی
بزوینەرەگەو زۆریک لە ئامێرەکانی دیگە دانا. ھەروەھا چەندین
توێژینەووی زانستی لە بواری کیمیاو کانزاسیدا ئەنجام
داوە، ھەروەھا یەکیکە لەو یەکەمینانە پێیان وایە، کە ئاو
ئاوێتەییە، ئەک توخم، جیمس وات دوا داھێنانگەلیکی بەسوود
لە سەردەتای سەدەیی نۆزدەووە خانەنشین بوو، کە لەو کاتەدا
بووبووە کەسیکی دەولەتمەندو شکۆدار. ھاوکات یەکەییەکی وزە
کرا بەناوی (وات)، وەکو رێژیک بۆ داھێنانو ماندووبوونەگەیی.
دواجار لە سالی ۱۸۱۹ بۆ ھەمیشە وات مالاوایی لە ژیان کرد.

تۆ چ جۆره باوكيكي؟

ن: دكتور مستهفا ئەبوسەعد
و: خاليد موخەممەد

پېناسىك بۇ جۆرەكانى باوكو سيفەتە
باشو خراپەكانيان

(زۇرجار ئەم جۆره باوكانە، پېيان واپە وازەينان لە كردارى
خۆسەپىنى، ئەگەر بە پېكەنىيەكى گەمىش بېت، لەسەر
كورسى شاھانە دايندەگريته خوارەودو بەرەكە لەزىر پېيان
دەردەهيتت).

A- لایمەنە خراپەكانى باوكسالارى:

ا- ماندوبوونى بەردەوام:

سووربوونى باوك لە پارێزگاريکردنى ئەو وێنە، زۆر
ماندوو دەكات، لەبەر ئەوەى داى دەماليت لە مامەلەى ناساپو
زۆرێك لە قورسايى بەردەوامى دەخاتە سەرشان، كە دەرنجامەكەى
كێشەو ماندوبوونە، بەدەست باوكايەتییەو، دواچار لە كارەكەى
خۆى بېزار دەبێت، يان رەقلى لێى دەبێت.

(چەند مەژۆن توندو سەختگير بېت لە هەلۆستەكانیدا،
هێندە واز لە مەژۆنتى خۆى دەهێتت لەبەرامبەر منداڵەكانى،
بۇ ئەوان دەبێتە ناميرىكى تايبەت بە دەركردنى بە (ئەو نەخىر).
مەژۆنايەتتى مەژۆن رۆلى خۆسەپىنى لەبەر كەسدا كۆ
نابێتەو، كاتێكىش باوك لەناو خێزانەكەدا، مەژۆنتى خۆى
لەدەست دا، كارىگەرى ناباشى لەسەر كۆمەلگە بەگشتى دەبێت.

ب- گۆزەنەو وێنەكە بۇ نەموكان:

ناباشییەكانى خۆسەپىنى تەنها لە باوكدا ناوستت، بەلكو
دەمگۆزىرتەو بۇ منداڵەكان، بۆيە جێى سەرسوڤمان نىيە، كە
باوكيكي گەنج ببینی، پەردەى باوكايەتییەكەى بكات بە
شێوازیكى توندو خۆسەپاندى؛ چونكە وێنەى باوكى تەقلىدى
تییدا بەرجەستە بوو، كێشەى گەورەش تەنها خۆسەپىنى لە
باوكى گەنجدا نىيە، بەلكو لە نەگونجانی كەسیتیيەتى (زۆر جار)
لەگەڵ ئاكارى خۆسەپىنى، ئەمەش واى لێ دەكات زیادەردەو
بكات لە هەمەشەو بېيارى سزاو گەلەجاری. ئەوشتەى كە خێزان
دەكاتە گۆرپەنایى مەملانى و جیاوازی یەكتر تۆمەتبارکردو
بېيارى سزادان و ژینگەيەك كە ژيان تییدا زۆر ئاستەم و قورس
دەبێت، ژینگەيەك هیچ پەيوەندیيەك لە نێوان تاكەكانیدا
ناناسیت، تەنها لە بوارى (وا مەكەو وا بکە)دا نەبێت.

(هەلۆستى منداڵەكان، سەبارەت بە ئەمە، يان سەرەكشى و
پارێزگارى لەخۆكردن دۆ ئەو سەمەكارىيە دەبێت، يان
مەكەجیوون وەرگرتنى كردارەكە، لە هەردوو حالەتەكەدا
لەبەردەم چەند كردارىكدا خۆمان دەبینینەو، كە پێويستيان بە
چارەسەر و راستكردنەو.

پێم وابێ زۆر قورسە قسە لەسەر باوكيكي نمونەيى بكەین و
بتوانین لیستیك دابنێین لە سيفەتە باشەكان كە پێويستە لە
كەسێكدا بن تاكو نازناوى (باوكى نمونەيى) بێ ببەخشیت، لە
هەمان كاتیشدا ناكريت هەمیشە جەخت لەسەر رۆشنبیریکردن و
نامادەكردن و فێركردنى باوكان بكەینەو و فێریان بكەین چۆن
ببن و پێويستە چۆن مامەلە بكەن؟ لەبەر ئەوە هەول دەدەم
لە روانگەى ئەو ئەزمونانەى كە كۆم كردوونەتەو لەرێى
تێكەڵاویم لەگەڵ باوكان و منداڵەكانیان و بە دواچوونى كێشە
كرداریيەكانیان و ئەو ناكارانەى كە وێنەى منداڵ بە جۆرێك
دەكێشێت، كە باوك دەكاتە كەسێكى ناباش و دەسەوسان لە
بەرامبەر بەئەنجامەكانى نەركى سەرشانى، بەلكو دەكاتە
ناستىك، كە ناوى (باوكايەتى) لێ بەسەنریتەو، هەول دەدەم لەم
روانگەيەو وێنەكە بخەمە روو.

هەروەها جۆرەكانى باوك دەناسین؛ تا هەریەك بزانێ خۆى
لە كامیاندا دەبینیتەو، پاشان باشو خراپى ئەو جۆره باوكە
بزانیتو كار لەسەر خۆى بكات، تا ببێت بە باوكيكي نمونەيى.
شێوازەكانى باوكايەتى... ئاگاناریان بە

ا- زالبوون: (باوكسالارى):

كردارى زالبوون خۆسەپىنى، يان (باوكسالارى) و جەزى
زالبوون، وێنەى باوكيكي تەقلىدییە، كە تا رادەيەك ئیستەش
لە زۆرێك لە كۆمەلگەكان بەكارەو قیوولگراو و پەردەو دەرگرت،
زۆرجاریش لەمیانەى ئەو خوێوەشتو نەرتانەو جێبەجێ
دەكریت، كە باڵیان كێشاو بەسەر كۆمەلگەو خێزانەكاندا.

ئەو ترسانەى كە كردارى زالبوون خۆسەپىنى لە باوكدا
دەرووژێن، زۆر مەترسیدارن، ئەو دەسەلاتەى كە لە میانەى
باوكايەتییەو جێبەجێى دەكات، واى لێ دەكات چەند
هەلۆستىكی هەبێت، نەك لەبەر ئەوەى باوەرى پێى هەبە،
بەلكو تەنها لەبەر ئەوەى كاری (باوكايەتى) یەكەى دەیسەپنێت
بە سەرىدا، بەمەش وێنەى باوك وەك دامەزراوێكى تەقلىدى
كۆمەلایەتى، زال دەبێت بەسەر وێنەى باوكى راستەقینەدا،
ئەو شتەى كە دەيكاتە دیلى وێنەيەكى دیاریكراو لەدەستدانى
كەسایەتییە كارىگەرەكەى، زۆرجاریش واى لێ دەكات رۆجیت لە
گێژاوەكانى مەملانى دەروونیيەكانى ناو خودى خۆیدا، لە نێوان
ئەو بېرو راپانەى كە خۆى باوەرى پێیەتىو ئەو شتانەى كە باوو
خووەكان دەیسەپنن.

دەرمانى كېڭىشە دەروونىيەكانى خۇت بىكە

واضح فەرەج

كات كەسى دەروونالۇز، دىتوانىت پەيىردى ئەم خالانە بىكات وردموردە پىشت بە خودا دىمىتەمە بە كەسىكى سىرووشى.

۱. وازەيتان لە ھەموو ئەم بىرگىرەنەمە نەرىنى خراپانەى كە لەدەستىنىشانگىرەنەى كەسى نەخۇشدا خىستمانە ۋو.

۲. بەپىنى تۈانە وەرزىشكەرن، يان جىگۇرەكى و ھاتنە دەر لەمالەمە بۇ باخجەبەك.

۳. ناسىنى خودا ئەگەر خودامان ناسى، ئەم كات زۇر لە كىشە دەروونى ۋەرسىارمەكانى مېشكەن، وەلام دەرەنەمە.

۴. دوورگەموتنەمە لە ھاورپى خراپ يەتايەمە ئەم ھاورپىانەى كە نازارى دەروونت دىمەن و بەكەم دىتەرخىن.

۵. ھەمىشە ھاورپىەكى چاك بە بۇ خۇت لەناختا وەسفو سەنەى خۇت بىدە، بەلام بەمانەى لووتبەرزى نە، چونكە لووتبەرزىش نەخۇشە.

۶. باش بىرگىرەنەمە، وانا باش بىر لە ھەموو شىكە بىكەرەمە، ئىنجا بىرپار بىدە، چونكە زۇر بىرپار ھەن، تەواى باشەرۋۇت دىستىنىشان دىكەن.

۷. بىرى باش، با بە مېشكەنەى بىت؛ چونكە (كە ئاگات لە بىرگىرەنەمەكانت دىمىت، دىمىت بەم شىو ئاگاشت لە وشەكانت بىت، كە دىمەن بەگىرەنەمەكانت بىت، دىمەن بە خو، ئاگاشت لەخوومەكانت بىت، باشەرۋۇت دىست نىشان دىكەن).

۸. ئەنجامدانى كارى چاك، شەرت نىيە بەپارەبىت. گىرەگ ئەمەى تۇ كارىكى چاك بىكەىت، وەك پەرانەنەمەى ناپىنايەك لەشەقام. قەسەى خىر بۇ خەك. يان تىرگىرەنەى گىاندارىك ئەگەر بە پارچەنانىكىش بوو ئەمەكات لىرەمە تۇ ھەست بە ئارامى دەروونى دىكەىت و چارەسەرت وەرگىرەنەمە ھەستى ئاسوودەبىت تىدا درووست بوو، ئىنجا دىزانىت دەروونى تۇ لە چ بىندىخانەىكە شەوۋرۋۇزى گىرەتەمە.

خوینەرى بەرۋىز، گومانى تىدا نىيە عەقلى مەۋفەكان، وەك ھاكەم وان لەمىشكى مەۋفەدا. ئەگەر باش بىر بىكەنەمە؛ ئەمەكات ھاكەمى ئاومىشكەمەن باش بىرپار دىدات و ئىانمان پە دىمىت لە ئاسوودەبىت و خۇش. ئەگەر خراپ بىر بىكەنەمە، ئەمەكات ھاكەمى ئاومىشكەمەن، خراپ بىرپار دىدات بىرەمە زىندانى ھەتاهەتايى و ھەموو تالى ۋو دىكەتە ئىانمان. كەواتە، باش بىرگىرەنەمە، زۇر گىرەگە لە خۇت، يان لە خەك، يان لە ھاسەرت و ھتە...

لە كۇتايىدا، با بەۋىنەمە گول و پەپولەمە زەردەخەنە، ئىانمان رازاۋە بىكەن. ئەم تەمەنە كورەى دونىا، پە بىكەن لەخۇشى و شادى، چىراپىن بۇ نەمەى داھاتوومان. بە ھىۋاى كۇمەلگەىكى تەندرووستو تاكى پەختەمەر.

ھەروەك چۇن خانوۋىەك، لەزىر فىشارى بومەلەرزەمەكەدا دىمىشەىتە و دادەرووخىت، ھەنارناۋاش مەۋف بەھەمان شىو لە زىر كىشە دەروونىيەكانىدا، فىشار دىكەۋىتە سەرى و زىانى بىرەمە كارەساتى دلتەزىن دىجات.

ئەم كارەساتە دلتەزىنەمەش پىدەجىت وەستانى دىل، يان نەخۇشەىكى مەترسىدار، يان كوشتى مەندالى خۇت، يان خەك، يان لىكەلەمەشاندەمەى زىانى ھاسەرتى، وپراى چارەسەركىرەنەى كىشە دەروونىيەكان، ئەم كات دىتوانىن جەلەگىرى لەم كارەساتانە بىكەن كە ئامازەمان پىدان.

كەواتە، ئەگەر خانوۋىەكى بەھىزو بىناغەى باش لى دىرەبىت، ئەم كات بومەلەرزەمەكەش كارىگەرى كەمەتر دىمىت.

لىرەدا دىتوانىن، كىشە دەروونىيەكانمان لەچەند خالىكەدا دىست نىشان بىكەن، پاشان پىشت بە خودا باسى چارەسەرى گونجاۋىش دىكەن.

(كەسى دەروونالۇز ئەم كىشانەى ھەپە)

۱. بىرگىرەنەمە لەپارەدوۋى تال.

۲. ئاسوودەبى.

۳. ھەستى رىق لىبوۋنەمە.

۴. كەس خۇشەنەىستىن.

۵. ھەست بە سەركوتكراۋى.

۶. ئەمەۋىنى مەمانە بەخۇدى خۇت.

۷. نىگەرانى بە بەردەۋامى.

۸. ھەستەردەن بە تەنەپى.

۹. ترسى بەردەۋام.

۱۰. راجەلەكىن لە خەمەدا.

ئەم چەند خالەى باسەمان كىرە، ھەموۋى خالى جەۋھەرى و بەزەمەى لەكەسى دەروونالۇزدا دىمىنەرت. ئەمانە دىمەن بەمەپەى سىۋوتان و فەۋتانى تەۋاۋى زىانى ئەم كەسە دەروونالۇزە، چچاى ئەمەى كاردانەمەى خراپىشى بۇ كۇمەلگا دىمىت. ئەگەر مامۇستا بىت زەمەر لە خویندەكارمەكانى دىدات، يان ھەمانبەر بىت، زىانى بۇ كارەمەى ھەپە. بەھەمان شىۋەش ئەگەر دىكتور بىت، زىان لە نەخۇشەكان دىدات. ئەگەر كارەدەستىكى گەۋرەش بىت، زىانى بۇ ۋلات ھەپە، يان كەسىكى سادەش بىت، زىانى بۇ ئاۋبازلەۋ شۋىنە گىشتىيەكان ھەپە.

كەواتە، نەخۇشى دەروونى زۇر كوشندەمەترە لە نەخۇشى شىرپەنچە؛ چونكە ئەم كەسەى شىرپەنچەپەىتە، تەنەا خۇى لەناۋ دىجىت.

لىرەشدا چارەسەر لەچەند خالىكەدا دىخەپەنە ۋو، ئەم

نزایه ک بو پاشا..

به خه لکی زولهو سته میان بهرام بهر بهکات. پاشا...تۆ به من بلن یه کسانو داد بهر و مری تۆ کو...؟ تۆ کو داد بهر و مری؟ له ژیر دمه لاتی تۆدا، زیندانه گان پرگراون له کسانو بیتاوانو نه شکهنجه و نازارد مدرین...؟ بۆچی خه لکی ولاتی تۆ دمه بیت هینده ههزارو نه دارین، زیان به مەمره و بۆ دمه بیت بهرنه سهر؟ بۆچی نه و سهر و تۆ سامانه ی ولات له نیوانیندا به یه کسانو دابهش ناکهیت، که هه رخۆیان خاومنین؟! نیستا هه رچه من نزا بکه م؛ چونکه ناھو ناھێ سته م لیکراونت له سهره، هه یج سوودی بۆت نییه؟! پیاوه ی خواناس نه م قسانه دمه کاتو کۆشک به جی دمه یلێت و دمه روت، به لای په رستش خۆیه وه.

پاشا کاتیک نه م قسانه دمه یستیت، له پیاوه ی خواناس، به یری کردموه، وتی: هه رچه وت راسته و حه قیقه ته، دمه بیت هه تا زووه دمه سته گار به م، پاشا فه رمانی کرد؛ هه رچه زیندانی بیتاوان هه یه نازادبان بکه نو قه رمیوویان بکه نه وه، به خه زینه داری راگه یاند، هه رچه سهر و تۆ سامانی ولات هه یه بۆمی به یینه، هه ممو ی به سه ر هه زاران و نه دارانی ولاتدا دابهش کرد، هه رچه کار به دمه سته سته مکارو گه نه دله کارمه کانیش بوو دووری خسته وه و له سه ر کار لای دان...

کاتیک نه م چا کسان زیانیه ی له ولاتدا نه نجام دا، پاشا زۆر هه سته به ناسوودمیی کرد، کاتیک پیاوه ی خواناس به چا کسانو پاشای زانی، جوویه وه بۆ کۆشک بۆ لای پاشا... به یته کینه وه وتی: نیستا هه سته و به رۆ خۆت بشۆو نوێژ بخۆینه بۆ خودا! پاشا زۆر سه ری سوپما له قسه گانی پیاوه ی خواناس، وتی: به لام من ناتوانم به مامرم! پیاوه ی خواناس وتی: بۆچی ناتوانی...! خودای گه و ره له کارمه گه ی تۆ رازی بوو، نزا که ی منیشی بۆ تۆ گیرا کرد، تۆی شیفا دا، نیستا تۆ ته واه چا ک بویته وه؟! پاشا هه سته یه سه ربه و هه یج نازار و ناره حه تی و به ماریه یه ی نه مابوو، ساغی و سه لامه تی بۆ پاشا گه رابه وه و پاشا زۆر خۆش حال بوو، هه ردوو ده سته به رز کردموه بۆ ناسمان و وتی: خودایه سوپاس... خودا گیان سوپاست ده که م، گریا... گریا... به چه شنی باران فره یسک به چاوه کانییدا دمه اته خوارئ...

سه رچاوه... مه جله کیهان/ نه ویش له به ستان سعدی..

له رۆزگاری زوودا، پاشایه کی به ده سه لاته پرشکۆو خاوه ن سهر و تۆ سامان هه بوو. نه م پاشا به ده سه لاته، توه شی نه خۆشیه کی ده که م دمه بیت، له چا کادا دمه خاتو ناتوانیت هه نگاوێک به پیه گانی خۆی به روات، له گه ل نه وه شدا به ردموام نازاری هه بوو، هه موو حه کیمانی مه مله که ت دینه سه ری؛ بۆنه وه ی چاره یه کی پاشا بکه ن، به لام هه وله گانی هه موان به یسوود بوو، تا ده اته نه خۆشیه که ی پاشا خراپه تر و سه ختر دمه بوو... رۆژیک یه کیک له خه مته نگارمه گانی پاشا وتی: پاشام من پیاوێک به دمه زانم له م شاردما، که خوداناس و له خواتر سیکی دیاره، که سیکی پا کو کار راسته، هه ینه دله رۆشنو پارێزگاره، هه رگات نزا دمه کات به زووی گیرا دمه بیت، نه که م مۆلته بدمیت، ده ج به له و چاره یه ک ده خوازم...؟

پاشا... چونکه هه یج چاره یه کی تری نه بوو، رێگه ی دا، که پیاوه خواناسه که به یینه کۆشک... کاتیک که پیاوه ی خواناس دمه گاته کۆشکی پاشا... هه موان له شۆیه و رۆخسار و رفه تاری سه ریان سوپما، پیاوه ی خواناس خاومنی لاشه یه کی به جوو کو به رگه یه یه کیک هه رزان و هه زارانیه ی له به ردا بوو، سه ری داخستبوو، هه واه هه واه له ژیر لێوه کانییه وه پادی خودای ده کرد، نه سه به ری هه یج که سیکی کردو نه رواتی بۆ هه یج که سیکی... پاشا روه ی کرد پیاوه خواناسه که و به ده م ناھو نازاره وه وتی: نه ی پیاوی خودا...!! ده ردم گرانه، نازاری به ردموامم ئارامی لێ به ریم، ده لێن: که نزا ی تۆ گیرایه، بۆ سه لامه تی من، نزا یه ک به... پیاوه ی خواناس سه ری به رز کردموه سه رمه نجی چاوه گانی پاشای دا، پاشا له جۆری سه پرگرنه که ی زۆر ترسا؛ چونکه به و شۆیه یه مایه وه، تا ماوه ی چه ند خوله کیک، دوا ی نه وه که وته قسه کردن و وتی: نه ی پاشا، به ر له جی دمه کیه ته وه؟ وا به ر دمه کیه ته وه، که من نزا بکه م به زووترین کات، نزا که م بۆت گیرابیت؟ نه وه راسته که خودای گه و ره به سوۆو میه ره بانه له گه ل به نه دکه انیدا، به لام میه ره بانیی خودا، بۆ که سانیکه که گوناھو تاوانیان نییه، کاری خراپ نه نجام نادن، خراپه ترینی تاوانه کانیش سته مکره نو نادایه له گه ل به نه دکه انی خودادا... تۆ نیستا نه نجامه دری نه م تاوانه گه و رانه یه ت...!! نه تر چۆن دمه بیت خودای گه و ره نزا ی من، بۆ تۆ گیرا بکات؟ خودای گه و ره نزا ی من بۆ که سیکی گیرا دمه کات، که داد بهر و مری یه کسان بیت به رام بهر

فەرمان پەرۋاسى خەمخور

سەيپىدا ئەبۇبەكر

خانەوادىم كانىيان پاشا رۇيىشتىنى ئەمان، لە ھەزرىتى تەدارىدا دەۋرىن دەۋلەت نايىت بە سەربەرشىتارىيان: ئەۋا چۇن نامادە دىمىن بىجەنگىن پارتىزگارى سنوورەكان بىكەنۇ لە گەل دوزمىناندا دەستەۋىيە خە بىنۇ دىلشۇز بىن بۇ خالىق پادشا.

بەشىك لە داھاتى دەۋلەت لەۋ باجەيە، كە لە خەلگە ۋەردىگىرئىت كەۋاتە: دىبىت بۇ خىزمەتى خۇشيان بەكار بېيىرتىۋ سەلامەتى ئاسايشيان دەبىت بۇ دابىن بىكرىت.

زۆربەى خەلگە، بەتايىمەتى جوتىاران، ۋەك درەختىك وان، كە ئەگەر بە جوانى گىرنگىيان بىن بىرىتو لە ئاۋو خاكىكى پاك گۆش بىكرىن: ئەۋا زۆر سوۋدەمەند دەبىت لە بەرى مېۋەكەيان، نايىت بە جەۋرو سەم، پەگى ئەۋ درەختانە وشك بىكرىن، تەنھا نەزانەكان ئەۋ كارە دەكەن.

زولمۇ سەتەمكىردن لە كەسانى بىتواناۋ نەدار، نىشانەى مەردايەتىۋ ئازايەتى نىيە، بەلگى سەركەردانىۋ بىناۋى لە دوايە، تەنھا ئەۋ پادشاينە لە ژيانىان دىگەن بە خۇشەختىۋ كامەرانى، كە لەگەل ژېر دەستەكانىيان نەرمونىيانۇ دىلشۇزى ئەۋانىيان بە دەست ھىناۋە، ئەۋ خاۋم دەسلەلاتانە، ھىچ كەس ئارمىۋى مەركىيان ئاكاۋو نەبۋون بە ماپەى بارگرانىۋ زەخمەتىۋ ئازار بۇ كەس، لە دىخەمەتى يەزدان بىبەھرە نابىن.

دەبىت مەۋفى بالادەست، بىرسىت لە ئازىبۋونۇ گەلەيكرىنى ژېردەستەكانى: چۈنكە دوعاۋا ناھۋا ئالەى مەۋفى سەمەدەلەى خودا، بىن ۋەلام نامىنىتەۋە.

كاتىك دەتۋانىرت ۋىلاتىك بەنەرمىۋ بىن تۈندۈتۈزى بەرپۋە بىرىت، ئىتر نەھامى نىيە، گەر خۋىن بىرژىرتىۋ سەم بىكرىت لە خەلگە باجى زۆرىان لى ۋەربىگىرئىت لە پىناۋ ژيانى دونىايى پادشاى نەھامدا.

سۆيىد بە خودا ھەمۋو دىنيا شاينەى ئەۋەى نىيە، كە خۋىنى تاكە مەۋفىك بىرژىرتىۋ بۇى.

لە دىر زەماندا پادشاينەكى چاكەكارو دادبەروم ھەبۋو، ۋىلاتىكى ئارامو پى لە ئاشتى بۇ خەلگەكى دابىن كىرەبۋو، باسى مېھرىبانىۋ خۇشەۋىستى پادشا لە سەرانسەرى كىشۋەر بۋوبۋو بە ۋىردى سەم زەمانى خەلگە، كەسلىك نەبۋو لە دەستى ئارازىۋ بىزار بىت، ئەم پادشاينە ھىچ گىرنگى بە كۆشك ۋەلارو تەننەت جىلو بەرگىشى نەدەدا، پۇژىك بەردەستەكانى داۋايان لىكرە، كە لە جىگەى ئەۋ جەلە كەمىرخو سادانەى جىلو بەنرخو كەمۋىنە بېۋىست كە لە ئاورىشم درۋوست كرايىتو بە زىرو ئەلماسى گرانىمەھا رازابىتەۋە، كە شاينەى پەلەۋپايەى پادشاينەى ئەۋ بىت، بەلام پادشا ۋەلامى دانەۋە:

ھەر ئەم پۇششە بىبەھايانە، ماپەى ئاسۋودەمىۋ خۇشگۈزەرانىۋ بىخەمى مەن، مەن لەمە زىاتىر بۇ خۇم بە پەۋا نابىنم، مەن لەۋ پادشاينە نىم، كە لە خەلگى ۋىلاتەكەم باجو خەراجى زۆر ۋەربىگىر: تا زىرو زىۋو ئاورىشمى بۇ خۇم بىن بىكرىمۇ لە تەختى پادشاينەتىمدا سەرى بىكەم، زۆر پادشا ھەن، كە بە ئەندازەى كەسلىكى گۈندىشىن، تامى ئاسۋودەمىۋ خۇشەختىيان نەكرەدۋە، مەن نامۋىت ۋەك ئەۋان بىمە ماپەى بەدەختىي خۇمۇ خەلگى ۋىلاتم، مەن پادشا گەر ۋەك ژان جىلو بەرگى بەنرخو رازدۋە لەمىر بىكەم، چۈن دەتۋانم مەردانە دوزمىنان لە ۋىلات دۋور بىخەمەۋە، مەردايەتىۋ ئازايەتى لە كىدارو شىۋازى ژيانى مەۋف دەردەكەۋىت، نەك لە پۇشكۇ كۆشك ۋەلار.

مەنىش ۋەك ھەمۋو پادشاينەك، ئارمىۋو خەيالى زۆرم ھەيە، بەلام خۇ خەزىنەى دەۋلەت، بۇ مەن نىيە، بەلگى دەبىت لە كارۋىبارى گىرنگى ۋىلاتو خەلگە بەكارى بېيىنمۇ بىيىتە ھۆكارى ئاسۋودەمىۋ سەلامەتىۋ خۇشگۈزەرانى بۇ خەلگى ۋىلات.

ھەرۋەھا خەزىنەى دەۋلەت بۇ پىداۋىستى سۈپاۋ دابىنكرىنى ژيانى بىدەردەسەرىيە بۇ سەربازان، نەك بۇ زىروىنەمى پادشا. گەر سەربازان لە ئاسايشو ئاسۋودەمىۋ تەۋا نەبىنۇ بزانن كە

گە شتېك بەناومەملەكەتە پىرلەشقىو عىرفانىيەكەى مەولانائى پۇمى

* تا «زانا» بووم، وا تىگەشستىبووم، كە دەبىن دونىابگۇرم،
بەلام كە بووم بە «دانا»، تىگەشستەم، كە دەبىن خۇم بگۇرم.
* راستى وەك ئاۋىنەمەك واپە شكا بېت، كە ھەرپارچەپەكى
لەلەي يەكەك بېت، ئەۋگەشەش خۇي تىدا دەبىننىتەۋە.
* ئاگات لەدەت بېت؛ با بەلەۋى بىننىتەۋە، با لەسەر رووت
نوور بىرەۋىتەۋە.
* گەر بەناگرى عىشقى ھەقىقى، خۇمان سووتاند، ئەۋ
جەستەپەمان بەتەۋاۋەتى رەش بوۋىۋە، وەكو خەلۈز، ئەۋكات
رۇجەكانمان، دەبىتە پەشكۇيەكى بلىسەدارو گرېكى بىدوۋەكەل.
* عىشق ئاۋى ھەپاتە، بچۆرە نىۋى؛ ھەر دۇبەكى ئەم ئاۋە،
دەريائى ژيانىكى سەرىيەخۇيە.
* بۇۋاۋەيەك چاۋلىكەرىم بۇخۇم ھەلەزارد، گوۋىم لە ناۋم
دەبوۋ، خۇم نەمەدەت، سەرقال بووم بەخۇم، كە من شايستەى
خۇم نەبوۋ، كاتى لەخۇم دەرچوۋ، خۇم دۇزىيەۋە.
* عىشق رېگەۋ رېبازى پەيامبەرەنە، ئىمە رۇلەى عىشقىنۋو
عىشقىش داپكەنە.
* وىم؛ ھىندىك لەۋ مەستبوۋنەتم بىن نادەست؛ وتى؛
«نا» نەمزانى، كە ھەرنەم نايمى مەستبوۋنە.
* ئەۋ كەسەى لە (كروك) بىناگەستو بە (توۋىكل) فرىودرايت،
بەناگەبە لەنۋوراستى رۇخت، دل ھەپە، ھۇش كروكى لاشەپە،
كروكى ھۇشت رۇجە!
* دىلت لە ھەموۋ وىنەمەك خالى بىكە؛ تا وىنەمەكى وات بۇ
دىت، كە وىنەى نەبېت.
* جگە لە خەم، كەسى تر مىن لەپاد نىيە.
* ئەم تەنبايىپە، لە ھەزار رۇخ چاكتەر، ئەم ئازادىيە لە
مولكى دونىا چاكتەر، پەك سات خەلۋەت لەگەل ھەق لە رۇخو
دونىا، لەمەۋ لەۋەش چاكتەر.
* ئەۋساتەى (عەقەل) مەملەننى (دل) دەكات، رۇجەم (بەپىخواسى)
لەم جەنگە رادەكات... شىتە ئەۋەى لە عاقلاڭ ھەزمارم بىكاتو
عاقلا ئەۋەى لىم رابىكات.

* لەخۇشەۋىستى بگەرئ، چىت لى دەكات، با لىت بىكات... لىي
گەرئ بابتسوۋىتەنەت، لىي گەرئ بابوۋەت بىكاتە خاكۋوخۇل ۋ گل،
لە ناخى ئەم گەمە، گوۋ شىن دەبېت.
* مەن ھەرگىز يادى ناگەمەۋە؛ چۈنكە ئەۋەى يادى
دەكرىتەۋە... غانىيە، نەۋەك ھازر.
* ھاۋەلانە نە بەدل، نە بەعەقەل خۇشناۋىن. دەگونجەت دل
بەۋستىتەۋە عەقەل بىرى بچىتەۋە، بەلگە بە رۇخ خۇشەم دەۋىن؛
چۈنكە رۇخ نە دەۋستىتەۋە نە بىرىشى دەجىتەۋە.
* ۋەھابە كە دەردەكەۋىت، دەربەكەۋە كە ۋەھابە.
* سەردەمەك دىت، ھىچ شىتە تىدا ماناى نامىنەت، جگە
لەخۇدانە دەستى ئەم عىشقى.
* عىشق زەرىكان ۋەك قۇرى (كەترى) دەكولىننىتەۋە كىۋەكانىش
دەكاتە لەم.
* لە دەروىشىكىيان پەرسى؛ دىلت چى دەۋىت؟ گوۋى؛ ئەۋە
دەمە كە ھىچى نەۋىت.
* ھاۋەلى لە ھاۋەزمانى باشترو بەرزتەر.
* زاھىدان لە ترسەۋە بەمىن رادەكەن بۇلەى خوا، ھەرچى
عارىفانن، بەبال دەفرن خىراتر لەتىشكۋ با.
* بىسەرەبە بەگوۋى لىبوردەى، بىنەرىيە بەجاۋى مەھربانى،
بىزەربە بەزمانى عىشق.
* نامانچ لە نوۋىزكەردن ئەۋەى، خەمى داپرەنەت بۇ باس
بەكەم، دەردەدىل خۇمەت بۇبەكەم، گەرنا ئەۋە چ نوۋىزكە، كە رووم
لە تۇ بىتو دىلە لە بازىر بېت.
* شەرىمەت زانستە، تەرىقەت كەردارە، ھەقىقەت گەپشەنە
بە مەعشوق.
* ئەۋ عىشقىلەى لەسەر بىنەماى روخسارو رەنگە، لەراستىدا
ئەۋە عىشق نىيە، تەنبا نەۋاۋىيەۋ نەنگە.
* ھەموۋىيان لە ۋەرزى بەھاردا خەرىكى بەرھەمەتەنەن،
دوچار بەناچارى لە پاپىزدا ھەلى دەۋەرنەن، ئەۋە تەنبا عىشقى
تۇيە، كە ھىچ ۋەرزىكى بۇ نىيە.

پښتانه بېرته ده!

پښتانه بېرته ده!

پښتانه بېرته ده!

له دواړو بېرته کاتیک به لږت دا، پاش مردنت نازاد بکیت،
له کاتیکدا ناتوئ له ژبانتدا نهوه بکیت، بوجی وام لیدکیت
بهرامبهر نازادیم، تهمناي مردنت بکیم؟ نایا نازانی من هتا
مردن، خزمهتی تۆ دکیم، تماننت نمگر نازادیت کردیتیم؟
کابرای دوله مهنه له مهبهستی خزمهتکاره کی تیگه یشتو
بیی وت، له ساتهوه تۆ نازادیت.

نهویش لهو لاملدا وتی، منیش له ساتهوه، خزمهتکارکی
زور باشت دهیم.

نهمه وانیه که بۆ نهو کسانه دیهانه وئ کار یاشیان
بۆ پاش مردنیان بیت، نهک نهو ساته ی له ژباندان؛ بۆ نهوه ی
بهره دیان رووناک بیت، نهک پشته دیان.

بهره دیان ده لیم، که به نیازن پاش مردنیان،
قوتابخانه، پان مرگهوت، یاخود هرکارکی خیرخوازیان
بۆ نه نجام بدریت، دستپیشخه ی بکمن هتا له ژباندان،
نایا پیتان وایه پاش مردنتان بۆتان جیهه جی بکمن؟
بوجی نهو کاره باشه، خوت نه بییت نه نجامی بدمیتو
پښتانه خوت رووناک بکیته وه؟ هر بویه خوت چراکیت
هه لېگره پېش خوت رووناک بکهره وه له دوی خوت
به جی مهنه!

پیاوړکی دوله مهنه کۆپله یه کی هه بوو، بۆ هه موو کارکی
تایبه تی خو، به کاری دهینا، هه موو رۆژیک نه گر بانگی
به یانی بدایه، خمه یی دگره وهو چرا فانوسه کی هه لدمگره
پیش گهره ی دکهوت؛ تا پښتانه بۆ رووناک بکاته وه، بۆ نهوه ی
به سه لامه تی بگاته مرگهوت، کاتیک کابرای دوله مهنه
دلسوزی و راستگویی به نده کی بیی. پیی وت؛ گوئ بگره، من
له وصیه تنامه که ما نامازم به نازادکردنی تۆ کردوه له پاش
مردن، وک پاداشتیک بۆ نهو دلسوزییت، که دیان ساله تۆ
خزمه تی من دکه بیت، خزمهتکاره کیش بی دمنگ بوو، هیچ
شتیکیشی نهوت، پاش نهوه ی گوئی له نازادبوونی بوو، پاش
مردنی گهره کی!

بۆ رۆژی داهاتوو هه روه ک جاران، خزمهتکار ی دلسوز
فانوسه کی هه لدمگره بانگی گهره کی کرد؛ بۆ نهوه ی فریای
نویژمه کی بکته ویت، به لام نهوه ی سه یروو نهو بوو، نه م جاره
له بری نهوه ی پښتانه رووناک بکاته وه، دوی گهره کی
که وتبوو، نهویش به رده می خو نده بیی، بویه لی پرسی،
بوجی فانوسه که ناهینیه پېشه وه؛ بۆ نهوه ی پښتانه بۆ
رووناک بکیته وه؟

وه لای دایه وه وتی؛ گهره م تۆ خوت وات کردوه، نوورکه

ئەسكەندەر رەھىم

ھونەرى ھەلكردن لەگەل گرافتەكاندا

گوتى: ئەمە بەشىكى سادەى كارەكە بوو، بەلام گرىگترىن شت ئەومىيە، كە من لە بوارى وەرزىدا، ئەزموونىكى دوورودىزىم بېرىو و لەو ئەزموونەو ئەو فېرىووم، كە لە ھىچ تېپىكى سەركەوتوى جىھاندا، چ لە ئاستى تېپە مىللىيەكاندا بىت، ياخود يانەكان، بگرە لەھەلبزادە جىھانييەكانىشدا بىت، گىروگرەت لە نىوان پارىزانەكانىدا نابىنىت.. ئەو وىستەم لەم كارە، ئەومىيە: گشت گىروگرەتەكانتان بىخەنە ناو توورەكەيەك و دەرەوى گۆرەپانەكەدا داي بىن؟ بۆئەو ھەمووتان كۆمەلە پارىزانىك بىن لە يەك جەستەدا، ھەروەھا كاتىك لە گۆرەپان دىنە دەرەو. سەرجەم گىروگرەتەكانى ناو گۆرەپان، ھەر لەناو گۆرەپان بەجى بھىلن و لەگەل خۆتاندا ھەلى مەگرن، ھىلى جىياكەرەوش، ھەر ھىلى جوارەدورى يارىگاىيە. ئەمەش لە زىانى رۆزانىشدا، بەكەلكتان دىت.

خونەرى بەرپىز: كاتىك لە كار دىگەرپىتەو بۆ مال، ھەموو كىشەكانى كارەكەت، لە توورەكەيەكداو لە دەرەوى مالىكەت دابىن و بەبى گرافت بچۆرە ناو مالىو. كاتىكىش دىچىتە سەر كار، گشت كىشە خىزانىيەكانت، لە پشت دەرەكى مالىكەت دابىن و مەيىرە سەر كار؛ بۆئەو كىشەو ناخۆشىيەكان، لەسەر خۆت، ئەكەيت بە جەند ھاتو بار.

پارىزانىك دىگەرپىتەو: ئەمەن كاتى خۆى لە نەردە دووى تېپىكى تۆپى بىدا يارىم دىكرە. رۆزىكىان راھىنەرىكى نۆيمان بۆ ھات، كە لە سالانى راپوردو، لە رىزەكانى ھەلبزادەى نىشتەمانىدا يارىسى كرىبوو.. لە يەكەل لە پالەوانىيە گرىگەكاندا، ئەو راھىنەردە داواى لە يەك بە يەكى ئەندامەكانى تېپەكە كرد، كە تەوھە لەگەل يەكەيدا بىكەن و يەكەل لە نامىز بگرن و ئەم لا و لاى يەكەل ماچ بىكەن و بە ناوى خۆى بانگى بىكەن. ئىدى ھەموو پارىزانىك ھەستاو ئەو راھىنەردە وىستى، ئەنجامى دا.. پاش ئەو جۈويىنە ناو يارىگاۋە، بەگيان و دل باشتىن يارىمان كرد، كە لە مىزۋوى ئەو تېپەدا وىنەى نەبوو، ھەروەھا توانىمان يارىيەكە لە بەھىزترىن تېپى گرووپەكە بىيەنەو.

پاش كۆتايىياتىنى پالەوانىيەكە، راھىنەردە ھات بۆ لامان و بېرۋىزىيە دىستخۆشى سەركەوتنى لە ھەموانو يەكە بە يەكەى پارىزانەكان كرد، پىش ئەوۋشى زەمىنى يارىگاۋە بەجى بھىلن، پىرسىياريكى ئاراستە كرىن: كىتان دىزانىت، بۆچى داوام لە ھەمووتان كرد، تەوھە لەگەل يەكەيدا بىكەن، يەكەل لە نامىز بگرن، يەكەل ماچ بىكەن و يەكەل بە ناوى خۆتانەو بانگ بىكەن. گوتەمان: بۆئەو پەيۋەندى خۆشەوۋىستى و براپەتى، لە نۆئەماندا پتەو بىت.

چۆن وادەكەيت فيربوونى زانست سەرنجى مندالەكەت رابكىشىت؟

لە چىشتاخانەدە بۇ پارک، تەننەت لەدانىشتى ناو پاسىشدا، زانست ھەموو چواردەورى ئىمەي تەنئەد. ھەول بەدە ھەندىك لەو چالاكىيە زانستىيانە بە مىشكە بچووكەكەي مندالەكەت ئەنجام بەدەست نوقمى بکەيت لەناو ھەزىكى زۆردا بۇ زانست. رېگەي پىچ بەدە بەشوناندا بگەرپتە ورد بېتتەدە زانىارى كۆ بکاتەدەد پىكەدە چىزو خۇشى لىوەرېگرنو سەرنجراكتىشى بکە لەلای.

ھەنگاۋەكان

رەجەتەي داھىنانەكە: ئاساييە چىشتاخانە ئەو شوپنەيە كە يەكەمجار مندال لىيەدە، فيرى كارلىكە كىمىيىو فيزييەكان دەبىت لە مادەكاندا. ھانى مندالەكەت بەدە چىشت لى بىت، خۇي پىكەتەكانى چىشتەكە درووست بکاتو ھەموو بىنووسىت، وەكو كىتەپكى چىشتلىن. رېي بەدەن خۇي بىرپار بەدە، چ شتىكى تى بکاتو بە چ بىرېك بۇي زىاد بکات. پاش ھەموو شتىك، يەكەمجار خۇت تامى خواردنەكە بکە، پاشان پىكەدە گەتوگۇ لەسەر جۇنئىتى پىكەتەنى خواردنەكە جۇنئىتى گۇرانی مادەكان بکەن، ئىنچا ھەول بەدەن بەشئەدەيەكى زانستىانەتر، دووبارەي بکەنەدە.

رېي پىچ بەدە، يارى بە خۇل بکات: بە خۇلپىزى پلاستىك، يان مائە، تەننەت ئەگەر بە كەوچكىش، يان ھەر شتىك كە زەوى پى ھەلېكەندىت. ھەرچەندە لەلەيەكى تىشەدە، لەوانەيە دەستى يان جەكەكانى چلگن بکات، بەلام ھەلگەندى زەوى يارىكرەن بەخۇل، زانىارى بە مندالەكەت دەدات لەبارەي جۆرەكانى خۇل بەرد لە شوپنەكى دىيارىكراودا. ھەروەھا يارمەتى مندالەكەت دەدات؛ ئەو گياندرانە بىيىت، كە لە ژىر زەويدا دەژىن، ئەو بەخۇل يارىكرەن، وا لە مندالەكەت دەكات، لە ناخى خۇيدا دەست بە لىكۆلنەدە بکات.

لە كاغەز، فرۆكەي بۇ درووست بکە: ئەم تافىكرەنەدەيە چىگايەكى كەم لە ژورىك، يان لەدەردەدە داگىر دەكات بۇ ئەنجامدانى، ھەروەھا دەتوانىت لەدەردەدە فرۆكە لەگەلدا ھەلېفرېنىت؛ تا بىرۆكەيەك لەسەر جۇنئىتى ھەلېفرېنى شتە جىاوازەكان لەھەوادا وەرېگىت. ھەروەھا لە ئىنتەرنىت بگەرپ؛ تا بزانىت، ئايا ھەر شتىك چۆن دەفرېت.

تېبىنى جەستەي مرۇف بکەن: تېبىنىكرەن پىرسىاركرەن لەبارەي جەستەي مرۇفەدە، ھەلى گەرانو لىووردبۇنەدە بە مندالەكەت دەدات، بىرۆكەي زانستى دەدات لەبارەي جۇنئىتى ژيانى مرۇفەدە، جىاوازي ئەندامەكانى جەستە، كە چۆن شوپنەكى دىيارىكراو، ھەرمانىكى دىيارىكراویشى ھەيە. بە مندالەكەت بلى بەوردى سەيرى بىلېلەي چاوت بکات، كاتىك رووناكىيەكى زۆر، يان رووناكىيەكى

كەمى لى نىزىك بکەيتەدە. لىرەدە دەتوانىت بەباشى ھەست بکات، بىلېلە لە كاتى بىيىنى رووناكى زۆردا، بچووك دەبىتەدە، لەگەل رووناكى كەمىشدا، گەرە دەبىت. بەم جۆرە مندالەكەت ھان دەدەيت، بىر لە ھەرمانى بەشەكانى تىر جەستە بکاتەدە.

لەبارەي پەلەي گەرمىشەدە فيرى بکە: دەتوانىت لە ماۋەي ئەنجامدانى ئەمەدە، ناۋچەيەكى ئاسايى يارىكرەن، بکەيت بەشوپنەك بۇ فيربوونى زانست. بە پىشتەستەن بە پەلەي گەرمى، ھەست بە گەرمىو ساردىي شوپنە جىاوازەكانى سەر زەوى دەكرىت. مندال ھەست بە مەترسىي شتىكى گەرم دەكاتو خۇي لى دوور دەخاتەدە. بۇ نەموونە: پارچەكانزايەكى گەرم. لەگەل مندالەكەتدا پىكەدە دەست لەچەند پارچە توخمىك بەدەن تېبىنى چەندىتى گەرمىي گەياندىنەن جىاوازي لە پەلەي گەياندىنەن بکەن.

لە ئاسمان ورد بېنەدە: سەيرى جىاوازي ھەورەكانو پىكەتەن بکەن، تېبىنىان بکەن، كە بەپى جۆرە رەنگى ھەور، كەشو ھەوا دەگۇرېت. بۇ نەموونە: خۇر لەئاسمانىكى بىيەھورى شىندا، بىرسە دەداتەدە، بەلام ئەگەر ئاسمان ھەورىكى خۇلەمىشى داي پۇشپو، خۇرىش خۇي لەپىشتىانەدە ھەشار دەدات. ئىستا لە مندالەكەت بېرسە: ئايا بە بۇجۈونى ئەو، دواتر كەشو ھەوا چى لى دېت؟

سەيرى شىۋەكان بکە: بەورىيەدە پروان، بزانن چەندان جۆر مېروو لەژىر زەويدا دەژىن، ھەروەھا چەندان بالندەد پروەك، تەننەت لە ھەموو بەشكى بچووكى زەوىشدا دەژىن. دەتوانىت ھىلاھوپ بەكار بېيىن، لە زەويدا داي بىن بۇ درووستكرەنى بازىيەك، بەمندالەكەت بلى؛ سەيرى زەوىيەكە بکات؛ تا بزانىت چ زىندەمورىك دەدۇرېتەدەدە لەو پارچە زەوىە دىيارىكراودا دەژى. ھانى بەدە لە پروەكەكان ورد بېتتەدە، ھەروەھا خەيال بکات ئايا ژيان چۆن جۇنى دەبو، ئەگەر ئەو لەجى مېروولەيەك بوايە. ئەم چالاكىيە مندال فىر دەكات؛ نىرخى ژيانى زىندەمورىكان بزانىت، تەننەت لە زەوىەكى بچووكىشدايىت.

سەرجاۋە: www.wikihow.com

ھىشوو والى

كەرىمانى

ئى تۇ

دەبىئى بىن ئاقتابى پرومەتو سوبى جەبىنى من
چ فەرقىكى بىن، رۇزى لە شەو، سوبى لە ئىوارە - مەھى -

ۋىم: خۇشە بە ئومىدى ۋەھا، جەرو جەھا دەپوت:
بەسەر جوو عومرو نەمدى، ۋەھاك لەو جەفاكارە - مەھى -
بەلام تۇ، مافى خۇتە شەكو بىكە، ئاخىر ئەگەر سىكالى
دلت لای من نەكە، لای كى دەكە؟
تۇ ھەموو شەو، بە تاسە ئەو بەيانىيەو دەخەو، كە بە
پىكەنىنى من، بەخەبەر دى؟
بە بەرچاۋەكانى تۇو، دىمە سەر خوانى رۇخو بە دەستەكانى
تۇ، ئاۋى ھەيات بىنۇشە!
ھەقى خۇتە، نازىزم ھەقى خۇتە...
تۇ سىكالا لە دوورى دلو رۇخى خۇت دەكە، تۇ نالە دىدارو
گرى تاسە دەتسووتىن؟ تۇ لە چاۋەرۋانىدا، خەرىكە چاۋەكانت
ۋەكوو مۇم دەتۈنەو!
بە تارى زولۇو گولنارى جەمالى تۇ، بە رۇزو شەو
سەرم دەربەندى سەۋادىيە، دىم سەرگەرمى سووتانە - ۋەھاى -
خۇ ئەگەر لىم بېرسى. چۈن دەزىت؟
نازانم جىت ۋەلام دەم! تەنھا ئەۋەندە دەلىم:
دەبىت ژيان بىن رۇخو بىن دلو بىن دىدەو.....
بىبۇنى مەحبوب، چۈن بىت!
دەبىت ئەو ژيانە، بە چى ژيانىك ئىوزەد بىكرىت؟
كەسىكىش لۇمەم دەكا، كە ھىچ لە ئەۋىن نەزانىو بىناگا بى
لە ھالى ئەۋىنداران!
لەتاۋ ئاۋرى جەمالىت، كەى دەزانى ھالى دىسۇزان
كەسىكى تاۋەكو زولۇت نەشۋابى، نەسووتابى؟
- ۋەھاى -

ئاي لەو دىلە بە شوپن خۇيدا دەگەر؟
ئاي لەو سىنەپەى تاسەى ھەناسەى خۇى دەكا!
ئاي لەو گۈچكەپەى بۇ چىرەپەك گرى گرتوۋە!
ئاي لەو لاشەپەى بەدوۋى رۇخى خۇيدا ۋىلە!!
ئاي لەو سۇماپەى بەشوپن ترووسكەى بىناپى خۇيدا
سەرگەردانە!!
ئاي لەو چۆلەكەپەى، كە لە شەۋىكى ساردى زىستاندا،
ھىلانەكەى لى ۋىبوۋە!!
ئاي لە بىتۇپى!
ئاي لە مەھروۋمىوون لە دەنگ و سەداى تۇ!
چ دەنگىكى بەھەشتىت، كاتىك بانگم دەكە!
چ ئاۋازىكى ناسكى!
چ نوۋرىكى بۇ دىدەم، چ رۇخىكى بۇلاشەم!
رۇشەنكە چاۋى مونەزىرانت، بە گەردى رىت.
تۇ دىۋى نوۋرى دىدەى من دى بەپىتەۋە - مەھى -
چ نازىكم دەكىش نازدارەكەم!!
من بى تۇ، گۈلىكى زەرد، كانىپەكى بىئاۋ، پەزىكى وشكو
بەرىزىكى سووتاۋو چراپەكى خامۇشەم!
بى تۇ، لىۋىكى خەندەلىزراۋو بەھارىكى بىنېرگزم!
بى تۇ، بالندەپەكى بالىكاۋم!
چى دەبى كە ھاتى، ئىدى نەپۇى،
كە ئاۋىزانت بووم، ئىدى جىم نەھىلى!
ۋىم: ئەى دى، لە دولبەر شەكوەكرىن ھەپە، دى دەپوت:
نەمە، بۇ دولبەرىكى دىنەۋازە، ئەو دىنازارە.

نامە نوور سەكەكان

نامە پەل وەشت

ئای بۆ موصەبە، رۆحیان میسکریژو سۆمایان بە کلی نبوت، سورمەریژ بکات!

ئای بۆ ھەلگرانی ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ ۲۲ فصلت

ئای بۆ موعازیک بەنەرمی و دانایی یەمانی خۆیەو!

گەر ئیمە نەجین بە پیریانەو، کێ بچی؟!

گەر ئیمە نەیانگەین، بۆ کوێ دەجن؟!

گەر ئیمە نەبین، ئیدی کێ خەمی ئەمان و ھەزارانی وەك

ئەمان بخوات؟!

کێ دەستیان بگریت، بەرمو کەناری دڵنایی!

کێ تەپووتۆزی خەمو پەژاردو نەھامەتیان بپەوێنتەو؟!

ئازیزم، ئیمە تاکەمی دەبێ ھەر تەماشاکەین!

ئەوان وا دەخنکێن بۆ دڵۆپی میھری خودایی.

ئەوان وا دەسووتێن بۆ چرپەیک لە ھەنگوینی حەقیقەت!

ئەوان بۆ ترووسکەیک وێلن؛ تا بەرپیی خۆیان بدۆزنەو!

ئای ئیمە چەند گوناھبارین!

ئۆبالی ئەوان، وا بە ئەستۆی ئیمە!

کەمی بچین و دەستێک بەدەینە دەستی شکستیان..

کەمی بچین و بپرستێک بەدەینە جەستە شەکەتیان.

ئیمە نەمی بارانین، پرووشە ئاونگین، نەرمیی شەونمین،

شەمی سروە شادین.

ئیمە نەبین، کێ پەیمای دوایین پەیمابەر بگەپەنن، کێ

مۆژدە فیردەوسو نیدای..

﴿يَتَذَكَّرُ أَلَيْسَ لَكَ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَلَا أَنتَ تَعْرُوتُ﴾ الزخرف، ۲۸

راگەپەنن؟!

دە ئازیزان دە، کات زۆر درەنگە، ناتانەوئ لە بەھەشتا،

لەگەل موصەب و موعازدا کۆ ببەو؟!

ناتانەوئ پێشەوای سەرورەمان، شانازیان پێو بکات؟!

خیرا کەن، بەدەستی بەدەستوێژو سیمای نوورینتانەو فریا

کەون.. در بەم شەوژەنگی نەھامییە بەدن!

مامۆستای ئازیزم، کاتێک بۆ دەورووبەری خۆم دەروانم، بە ھەر جوارلامدا، دەیان مرۆفی سەرگەردان و داماو دەبینم، کە نوھمی دەریای غەفلەتن و بێناگا لە ژین و دین، رۆژەکانی تەمەن بەرێ دەکەن!

دەیانینم، تۆزی خەمێکی زەرد، رۆخساری دابۆشیون، لە سیمایاندا دەیان پرسیارو سەدان ئەندێشەو خەیاڵ دەخوێنرێتەو، سەریان لێ شێواو، نازان چ دەکەن!

ناشزان دەبێ چ بکەن؟!

بەشوین سەرابدا پادەکەن و بە شەرابی دەزانن!

شوین دیوێزمە گەوتوون و بە شاجوانی دەزانن!

لە دەفەری نوور پادەکەن و خۆ دەھاونە نێو کەندەلانی ئاگر!

لە باووشی فیردەوس ھەلێن و دەچنە نێو باووشی ئەزەب!

ئای مامۆستا، ئەمانە چەندە داماو و ھەژارن!

ئازیزم، زۆرن ئەوانە وێلی سەعادەت و بەختەومرین و

پێگاکە نادۆزنەو!

زۆرن ئەوانە مەحرووم لە نووری ئیلاھ و لە شەوژەنگی

نەھامیدا، پەلەقاژەیانە!

زۆرن ئەوانە لە شیلە شەھدی ئیمان بێبەشن..

زۆرن ئەوانە کە خۆیان لێ ونەو لە مرۆفبوونی خۆشیان

مەحرووم!

زۆرن ئەوانە کە بوونەتە نیچیری ئەھریمەن و دەسکەلای

شەیتانۆچکەکان!

زۆرن ئەوانە ھێشتا تیشکی باوم نەیتوانیوە، لە کلاو پۆژنە

دلیانەو بەجێتە ژوور!

زۆرن ئەوانە کە ھێشتا دەستێکی نەرم، نەیتوانیوە

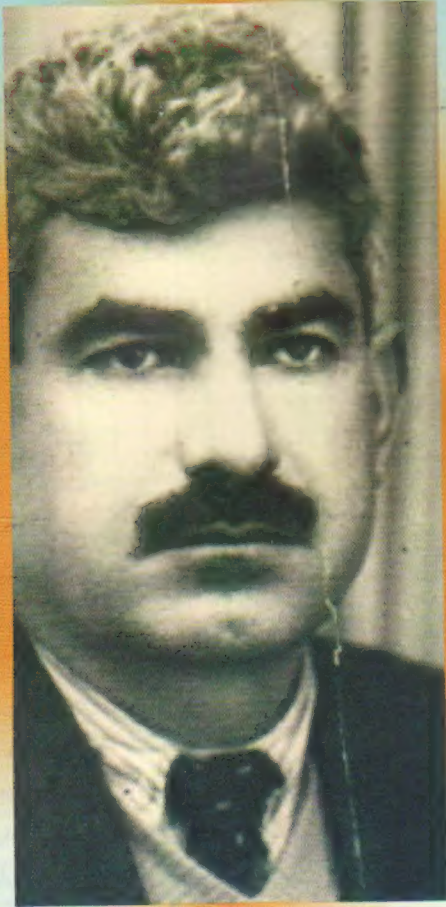
فرمێسکەکانیان بۆ بسپرو باووشێکی گەرم نەیتوانیوە لە

نامیزیان بگری!

ئای ئەگەر دەستیان دەگاتە "عروە الوثقی" و دەچنە نێو

گولزاری ئیمان و ناشنا دەبن بە ئاوازی ﴿قُلْ يَكْفِيكَمُ اللَّهُ إِنِّي أَرَى الْوَيْلَ لَكُمْ

عَنِ أَنْفُسِكُمْ لَا تَقْسُطُوا مِنَ اللَّهِ إِنَّا اللَّهُ يَغْمِزُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾ الزمر، ۵۲

لە کەل شەخسە لای

شاعیردا

شاعیر ناوی سەلام کۆری شەخس ئەحمەدی کۆری شەخس عەبدولکەریمەو لە ساداتی عازەبانە. سالی ۱۸۹۲ لە دای ئەزەبان لەدایک بوو. بۆ خۆیندن چووتە گوندی ئەحمەد بێندەو پاشان سلیمانی. شاعیر لە زۆریک کاروباری ئیداریی ئەو سەردەمەدا، کاری کردوو و زۆریی ژانی بۆ خزمەتی خاڵ و لاتو گەلەکە تەرخان کردوو.

خاوەنی دیوانێک شیعری جوان و شاکاری و مرگێرانی چوارینەکانی خیامە بە کوردی و سالی ۱۹۵۹ کۆچی دواوی کردوو. ئەمەش نمونەیکە لە شیعەرەکانی:

چاوی سەییادە

چاوی سەییادە، دەخیلە زوڵفی داوێ دانەخاڵ
چۆن نەجاتی قەتەع نابێ، عاشقی وێرانەمال
گەر بێین لایو ئالو چاوی کالی مەستی تۆ
مەستو بێپەرەوا بیللا، پیری کامڵ ئەهلی حال
من لە عەشقی روویی گولپەنگو دلی وەك سەنگی تۆ
وێك ئەبێ لایو زمانەم، زەردو سیسە پەنگی ئال
گەنجی کونجی خەلووتەم، بێ گەنجی قاروون بۆچییه؟
وەسلی تۆم گەر دەس گەوێ، قەت نامەوێ تالان و مال
خەنجەری برژانگی تیژت، جەرگی لەتەت کردم وەل
جەوھەرێکی خستە توپی دل، نایەوێ قەت مشتومال
من لە ئەو خاکەم، گە تەئریخی هەموو عەلەم ئەلێ،
پۆستەمی لێ بوو، چی پۆستەم؟ پۆستەمی ئەولادی زال!

* * * * *

کورد

کورد هەمووی دلسۆزە، ئەمما پیاوی هۆشیاری کەمە
ئەو کەسە پیاو، خەریکی میحنەتو دەرەو خەمە
من بە مەنتیق هەر قیاسی و مزعی کوردستان ئەکەم
حاسلی ئاخەر نەتیجە، چااوورادو هەمەمە
دەستەپاچە، بێزمانن رووبەرەووی بێگانەکان
خۆبەخۆی خۆیان، دەمانچەو خەنجەرەو شیرو قەمە
بوو بە دۆزەخ نیشتمان، پێ لە دیلو بەندییه
خۆ بەهەشت بوو، سەیری کە ئەم شاخو دەشتو گۆچەمە

بێشەمی شیرانی "ماد" و جەرگە کوردانی گورد
مامەپێوی خۆی کلکی تیا ئەکا گالتەو گەمە
کوردە هەلسە، راپەرە، تاکە وەها تۆ دیل ئەبی
قەومی سەربەرەز بەجاری، ژێرچەپۆکە عەلەمە
ئاسمانی عەدلو عێرفانی، زەمانی عەسری نوور
هەر لە عاستی قەومی کورد، تاریکوونووتەك، هەر تەمە
بۆ برینی زامو ناسۆری سیاسەت بێ جەکیم
ئیتیفاقو یەکیەتی، وەك پانسلین و مەلجەمە
هیچ گەلێ بێ پێشەوا، پێشکەوتنی هۆزی نەدی
چۆن بەبێ شوان رانەگیڕی، مێگەلو ران و پەمە
وا (گوریسیکی سیاسەت) بادرادو گورزە هۆن
رای ئەکێشن، جوولە ناکا، کورد لەجێی خۆی مەحکەمە
(گورزە هۆنە) ئەم گوریسە بەلکی (شیرازە) هەیه
هیزی کوردە، لابەری ئەم شیرازەو هەم شەرزەمە
بێ محامی، بێ تەشەبوس، حەقی خۆی داوا ئەکا
پووتووتووتیو ناتەواوی، شاهیدن بۆ مەحکەمە
خاڵو ئاوی بەشکراوە، سوخرەکیشە پیاوو ژن
(مەحکەمە عەدلی دوەل) تەمسیل ئەکا، (مامە خەمە)
تۆبێلی پۆزی بەلای کوردا فەلەك چەرخی نەدا
دەربخا نەجمی سەعادت، راپەرێ کورد ئەو دەمە
هیچ گومانێ تیا نییه، تەئریخ نۆرەو دەورەیه
پۆزی شین، ئەلبەت ئەبێتە پۆزی شایو زەمەمە